

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

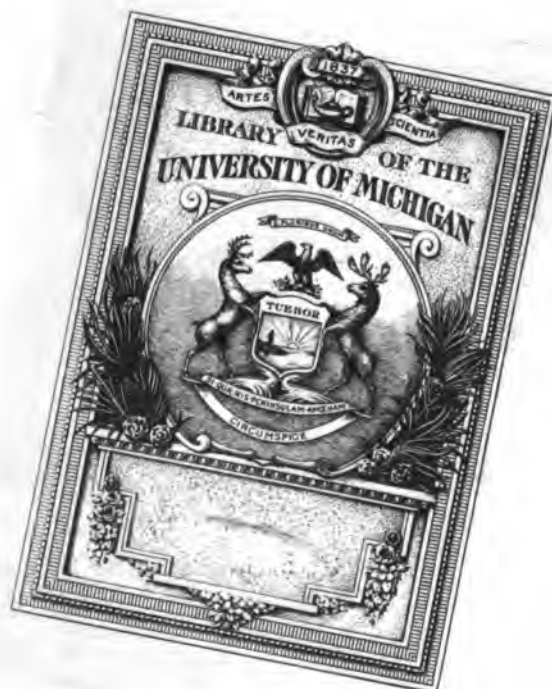
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Q. 140

1073 R

CJ
2921
.B441

J. L. a
p. 3^a

Bellini, Vincenzo

VINCENTII BELLINI
FERRARIENSIS
DE MONETIS ITALIÆ
MEDII ÆVI
HACTENUS NON EVULGATIS
QUÆ IN SUO MUSÆO SERVANTUR
UNA CUM EARUNDEM
ICONIBUS
DISSERTATIO.

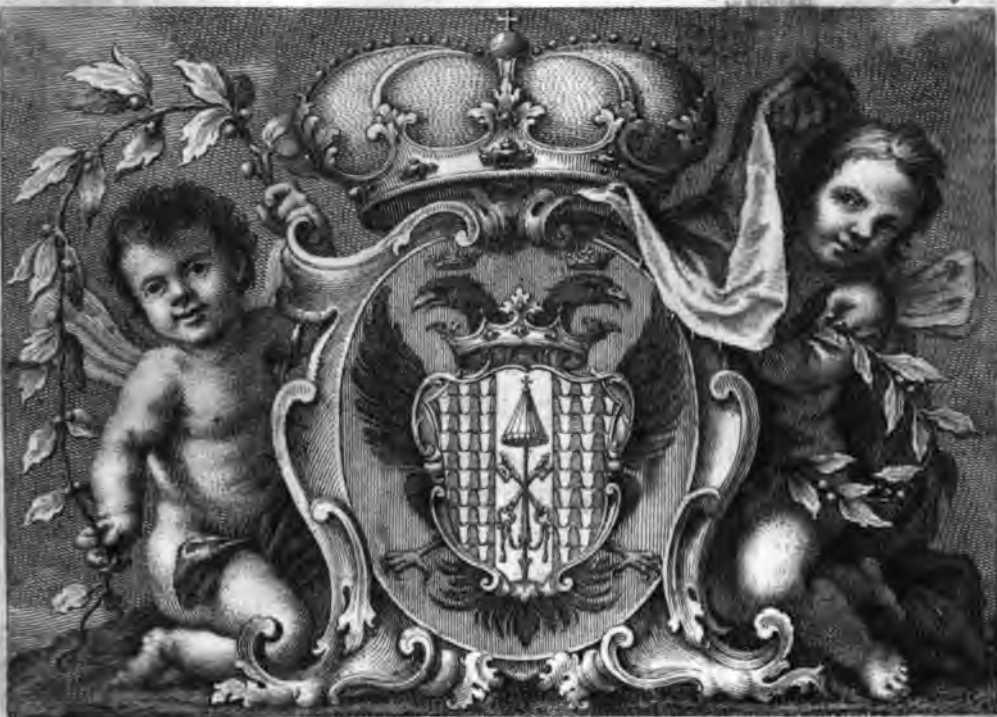
FERRARIÆ MDCCLV.

Typis Bernardini Pomatelli Impress. Archiepisc
SUPERIORUM PERMISSU.

Num. 12
1733

© 1733-1734 R. II.

iii

ILLUSTRISSIMO, ET EXCELLENTISSIMO VIRO
DONNO ALPHONSO
V A R A N O
D E C A M E R I N O .

VINCENTIUS BELLINI.

Uo tempore de Italicis medii ævi Monetis scripturus eram Dissertatiunculam, Vir Illustrissime, & Excellentissime, futurum putavi nunquam, ut eadem typis illustraretur, aut mihi aliquam apud non ignobiles Viros eruditionis opinionem acquireret. Verum

**

rùm admiratione commotus sum maxima, cum a Te Viro ingenuarum Artium scientia tantoperè expolito, hoc ingenii mei Opusculum pertenuè quidem, ac perexiguum, non toleratum modo, sed benigniter etiam exceptum esse intelligerem. Quapropter cèpi me continuò putare aliquem; cumque illud sit mihi exploratum, laudem esse omnium maximam a laudato Viro laudari, temperare mihi non potui, quin scriptionem hanc meam ullo pretio dignam existimarem fretus præfertim judicio tuo. Judicio tuo, inquam, Vir Illustrissime, & Excellentissime, qui non mea tantum, sed omnium omninò Litteratorum sententia dignissimus es semper habitus, cui prima subtellicia inter politiciorè litteraturæ addictos homines tribuantur. Hæc me omnium potissima movit causa, ut Dissertationem hanc ipsam duobus ab hinc annis prælo commissam, & publici juris factam, limari a me aliquantulum vellem, ne fierem omnino indignus ea eruditionis fama, quam gravissima judicii tui auctoritas excitaverat. Hæc itaque, quantum per ingenii mei vires licuit, expolita se iterum recipit in tuam fidem, ac patrocinium, eadem non desperans benignitatis officia, quibus a te primùm excepta est humanissimè. Occurrent tibi frequenter in hacce Opella Majorum tuorum aliqui, qui geniti summo loco non obscuram Italiæ partem suis legibus subditam cognoverunt. Valent hi quidem apud omnes multa militaris disciplinæ opinione: scientiarum autem eruditionem ab his ipsis propterea desideramus, quòd eos maximè ab litterarum adeptione abstinerit ea, quam vivebant, barbara satis ætas, & impolita. Accidit autem ad singulare Patriæ hujus ornamentum, ut Te boni Superi ab eodem conspicuæ nobilitatis fonte ad nostra hæc tempora feli-

felicissimè derivarent . Eum enim in Te Hominem
 Amplissimum jure optimo commendamus , qui Genus
 tuum titulis , affinitatibus , opibus , & egregiè factis per-
 honorificum , morum integritate , & summa liberalium
 Artium eruditione unus omnium amplifices . Quæ Arti-
 um ingenuarum studia etsi Majorum tuorum alicui , ex-
 cussa barbarie , in deliciis aliquando fuisse non ignora-
 mus , nec amplissimæ Varanorum Scirpi defuerit perrari
 Femina ingenii , quæ secum ipsa doctrinæ & dicendi co-
 piam conjungeret , neminem tamen tuorum unum tan-
 ta scientiarum facultate pollere cognovimus , quantam
 in Te omnes , & Oratoriæ , & Poeticæ Artis possessione
 conspicuo , suspicimus , & admiramur . Nolo fidem homi-
 num in hoc meo dumtaxat tuæ doctrinæ judicio conqui-
 escere . Oculos in Tragedias illas duas coniiciant , quas
 Summis Viris inscriptas luce donari ad præcipuum Lit-
 terariæ Reipublicæ emolumentum sapientissimè voluisti .
 Nihil sanè iisdem gravius , nihil elegantius , politius nihil ,
 nihil quod non omninò eum Virum significet , qui supe-
 riorem in hoc Carminum genere neminem pati possit .
 Séd jam ab eo tempore cùm omnium Eruditorum animos
 jucundissima tantorum Operum promulgatione excitasti ,
 ceptum est ab iis velle vehementius , ut suam eruditio-
 nem celeri eorum Carminum editione adjuvares , quæ
 a tua modestia nondum obtinuerunt , ut in conspectum
 nostrum typis consignata prodirent . Huic verò mode-
 stiæ tuæ plus indultum est hætenus , quàm universa pos-
 sit hominum expectatio , nedum utilitas tolerare . Fac
 satis , Vir amplissime , aliorum expectatiōi , & copio-
 sam insignis litteraturæ supellectilem illis tenebris libe-
 ra , quibus jampridem non sine detrimento nostræ eru-
 ditionis maximo delitescit . Hæc de Te parva , Vir Illu-
 stris .

strissime, & Excellentissime scribenda constitui, non quòd nesciam hæc nobilitatis, & ingenii tui argumenta satis esse unicuique perspicua, sed quòd nolim ab alienis commendationibus hæc meas, licèt exigui ponderis, separari. Reliquum modò est, ut iterum meum Tibi, tuæque benignitati commendem Opusculum, cujus totam laudem in eo ponendam esse arbitror, quòd præclarissimo Nomini tuo inscriptum, in lucem prodeat.

*Ex Ædibus meis Parochialis Cassanæ
Prid. Non. Novembris MDCCLV.*

VINCENTIUS BELLINI
FERRARIENSIS
LECTORI BENEVOLO
S. D.

E mireris, amice Lector, quod ego nullius litteraturæ homo de Nummis, priscis temporibus in Italia signatis, ausus sim disceptare, cum constet non paucos ævo hoc nostro eruditissimos, clarissimosque Viros, Muratorium scilicet, Vergaram, Argelatum, aliosque in iisdem evulgandis feliciter desudasse. Quid ergo, inquires, exiguos post largissimam aliorum vindemiam dispersos hinc inde racemos colligere opus est? At scito me ab ineunte ætate acri naturæ impulsu Imperatorum Romanorum Numismatum, ac Monetarum studio impense operam navasse, Nummosque non paucos ex omni metallo in Italiæ nostræ Officinis barbaris Sæculis percussos, nullis parcendo expensis, longo labore, ac tempore congeßisse; quibus in perscrutandis, ac diligentius examinandis, cum ultra centum, qui ad horum præstantissimorum Virorum manus non venerant, & a nemine hætenus, quod sciam, evulgatos conspexissem, huic tam eleganti, doctoque studio deditis, rem gratam facturum, si publicæ luci mandassem, meditabar. At ab ingenii mei tenuitate in diversa traheretur animus, nec sane provinciam hancce sumpsissem unquam, ni mihi stimulos, animosque addidisset Philippus Argelatus, cujus diligentia, assiduisque curis, ut quamplurima antiquitatis monumenta vel aucta, vel enucleata typis denuo mandarentur, aut tenebris conssepulta exoptatum lumen assequerentur, effectum est. Hujusce ergo Viri inherens curæ, duobus ab hinc annis, de Monetis hujusmodi Dissertatiunculam, angusto nimis duorum mensium interstitio exaravi, eamque illi Mediolanum misi, ut eam in initio Quintæ Partis illius Operum De Monetis Italiæ, per eum evulgandæ, ut erat mihi pollicitus, infereret. Et sane
de hoc

de hoc meo Opusculo, Lectores in ejus Epistola in fronte *Quarta* dictorum illius Operum Partis, certiores fecit, illudque curavit imprimi, ac mihi nonnulla illius exemplaria absque Impressoris nomine, & loco transmisit, quæ inter Patriæ meæ studiosos Viros volui distributa, cujus alterum, quo factò nescio, cum ad illius manus, qui Litteratorum Diarium Venetiis conficit, forte pervenisset, hic de prædicto Opusculo meo eruditissimis Scientiarum Viris notitiam præbuit, illud impressum Ferrariæ ex errore recensendo. Cæterum Argelato, *Quinta* suarum dictarum Operum Parte nondum evulgata, sub hujusce initium anni e vivis erepto, eandem Dissertationem, ei sex & quadraginta supra centum Monetas superaddendo, iterum hic Ferrariæ typis dandam, optimum duxi. Monetas omnes, quas hic insculptas videbis, eas in meo Musæo servari scito, perpaucis tantum, ad Varanorum, atque Bentivolorum Familias spectantibus, exceptis, quæ cæteroquin penès Eximios Dños Alphonsum Varanum, & Guidonem Bentivolum de Aragonia, dictarum Nobilium Familiarum inclyta Germina, existunt; nec non iis etiam dentis, quæ asterisco notantur, quas tenet Patavii eruditissimus D. meus Joannes Abbas Brunacci, qui De re Nummaria Patavinorum egregiè scripsit, & in contexenda Ecclesiæ Patavinæ Historia ad præsens pro viribus detinetur. Lucubratiunculam banc meam humili, ac faciliori, prout ipsa materies exigit, stylo exaravi, eamque, ne nimio illam legendo tedio afficiaris, historiis exornare duxi (de Varanorum Familia fustius aliquid a me dictum est, quippe qui celeberrimo hujusce Familiæ Viro hoc Opusculum inscripsi) quæ licet eruditissimis Viris supervacaneq̃ judicari possint, minus tamen doctis, non inutiles easdem fore autumo. Hanc ergo, qualiscunque ea sit, meo tamen Marte elaboratam; æquo animo accipe benigne Lector, & si quæ minus rectè exposita, aut parum eleganter explicata videbuntur, da veniam, hominem quippe me esse novi, qui errare potui, nec errata defendam, at felicioribus potius, atque eruditioribus ingeniis corrigenda relinquam. Vale

I

DE MONETIS ITALIÆ MEDII ÆVI HACTENUS INEDITIS. ANCONÆ.

E Nummis hucusque a nemine, quod sciam, evulgatis brevi tractaturus, ab Urbibus juxta Alphabeticum ordinem, neglecta temporum serie, quibus jure cudendi donatæ sunt, exordiar. Quocirca mihi primo se se offerunt loco octo Anconæ signati, quorum explanationem hic exhibeo. Primus ergo argenteus nummus exhibet in margine hanc inscriptionem P. P. S. QVIRIA-
CVS, quatuor postremis litteris in area in formam crucis dispositis. Is est Sanctus Quiriacus Anconitanæ Urbis Protector. Illæ duæ litteræ P. P. quamvis alibi significant PAPA, in hoc tamen nummo secus interpretandæ sunt, hoc est, ut censeo, *Perpetuò Patronus*, seu *Perpetuò Protector*. Nullus enim in Pontificum Cathalogis hujus nominis occurrit Pontifex, toto cælo aberrante Scriptore, qui in Virginum narratiunculis Sanctam Ursulam a Quiriacio Pontifice in itinere fuisse comitatam evulgavit, enarratione uti fabulosa a Viris doctissimis refutata. Posterior pars hisce litteris signatur DE ANCON. & in medio A. quatuor parvis rosis superius ad latera, & infra dispositis.

I.

A

II. In

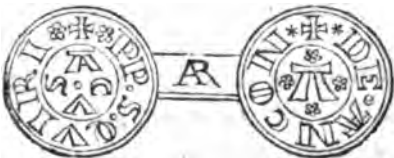
- II. In antica secundi argentei nummi signata est inscriptio P. P. S. QVIRIACVS. In gyro aversæ partis Equulus inspicitur, Anconitani Stemmatis pars (hujus enim Urbis Tessera Vir est cataphractus Equo insidens) quem subsequuntur litteræ DE ANCON, & in medio A, cujus superior, & inferior pars, non secus ac latera, a quatuor asteriscis circumdantur.
- III. In tertii ex argento non utique puro conflati nummi limbo circumstant litteræ SCS QVIRIA. in area CVS, scilicet *Sanctus Quiriacus*. Altera ex parte Crux his vocibus circumscripta DE ANCONA. Nummus hic haud multum differt ab evulgato a Clarissimo Muratorio sub n. 1. dentis litteris SCS pro duob. P. P. in illo observatis.
- IV. In anteriori quarti ærei nummi parte ostenditur Crux, & Epigraphen EPS. S. QVIRIACVS, nempe *Episcopus Sanctus Quiriacus*. In posticæ circuitu legitur DE ANCONA, & in medio stat A gotico exscalpta caractere, parvis circulis circumsepta. Hujusce sanè nummi inspectio, sicuti & sexti, satis probat falsum esse, Sanctum Quiriacum Anconitanæ Urbis Protectorem, fuisse Summum Pontificem; litteræ enim EPS. EP. hoc est *Episcopus* omnem auferunt ambigendi locum.
- V. Quintus æreus nummus Crucem præfert, & litteras P. S. QVIRIACVS nempe *Protektor Sanctus Quiriacus*. In aversa facie DE ANCONA, & in medio A. Æneus alter penes me servatur nummus eadem insignitus inscriptione, diversa tamen Cruce, & duobus P. P.
- VI. Sextum argenteum nummum stantis Episcopi illustrat imago, dextera benedicens, sinistra pro pastoralis virga Crucem sustinentis, cum epigraphæ EP. S. QVIRIACVS. At quid de Sancto Quiriaco dicendum est, quod prius non dictum sit? Postica Crucem ostendit, & Lemma de ANCONA.
- VII. Ad Sæculum XV. uti ex characteribus dignoscitur spectat septimus æreus nummus. Representat hic Sanctum Episcopum stantem, elevata dextera ad benedicendum, sinistra Pedum tenentem, additis in circuitu his vocibus EP. S. QVIRIACVS. A tergo binæ Claves decussatæ, sparso funiculo alligatæ cum litteris ANCON D. CIVITAS. FI. scilicet *Ancon. Dorica Civitas Fidei*, seu *fidelis*.
- VIII. Octavus argenteus nummus Sancti Quiriaci Imaginem stantem præfert sinistra Crucem tenentis, dextera benedicens, cum
inscri-

inscriptione circumducta P. P. S. QVIRIACVS . In medio alterius partis Anconitanæ Urbis Insigne, in limbo Claves ad formam Crucis connexæ subsequentibus vocibus . ANCON DORICA CIVITAS FI. Sane Anconitani a Doricis Urbem fuisse conditam arbitrantur; ex illo Juvenalis versiculo =

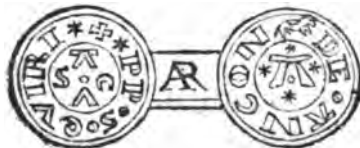
Ante Domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon.

At Plinius, Strabo, alique prisce, & fide digni Auctores, a Syracusanis, Dionysii Tyrannidem fugientibus, conditam fuisse scripsere. Leander porro de Albertis hæc Scriptorum auctoritates sic conciliari posse opinatur, a Doricis scilicet, a fundamentis erectam, a Syracusanis auctam. Ceterum quidquid de hoc sit, Urbem hanc in ditioe fuisse Romanorum, quamdiu illorum stetit Imperium, dein Gothis, & Longobardis paruisse, ex historiis abunde colligitur. A Saracenis dein incensa, & a Civibus paulatim instaurata, in sua potestate esse cepit, salvo tamen clientelari jure Pontifici Romano (ut e Clavibus decussatis, in his duabus, aliisque hujus Urbis excalptis Monetis evincitur) cui semper Cives obedientiam, fidelitatemque præstiterunt. At cum Clementis VII. jussibus parere renuissent, Ludovici Gonzagæ Pontificiarum Legionum Præfecti, nec non Bernardini Barbæ Casalensis Episcopi artibus, ea, qua fruebantur libertate, Anno ab Orbe redempto MDXXXII spoliati sunt.

I

II

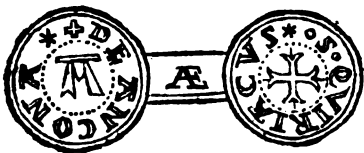
III

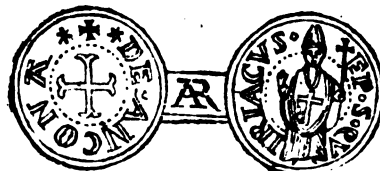
IV

V

VI

A 2

VII.

VII

VIII

ARIMINI.

I.

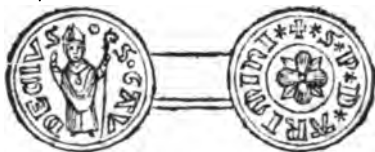
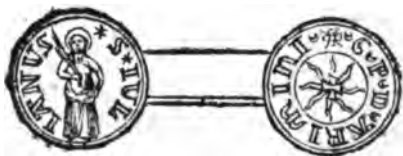
Monetis ab Officina Anconitana percussis jam explicatis, Arimini signatæ succedunt, quarum prima ærea argento admixta Sancti evincit Martyris Imaginem, palmam dextera sustinentis, cum inscriptione S. IVLIANVS. In adversa parte Crucicula octo radiis aream totam occupantibus circumdata, & litteræ G. P. D. ARIMINI, quæ meo videri sonant *Gismundus Pandulphus Dominus Arimini*. Erat Sigismundus Pandulphus ex Pandulpho de Malatestis natus, quem Pater, sicuti & Robertum, & Dominicum, aliàs Malatestam Novellum vocitatum, Brixie sibi post mortem Joannis Galeatii Mediolani Ducis per dolum, ac vim vindicatæ, ex nobili Concubina susceperat. Pandulpho Anno Christi MCCCCXXVI, & Carolo fratre triennio post e vivis ereptis, filio legitimo superstiti ex Malatestis nemine, Robertus major natus in Arimini Dominatu subrogatur, qui vix triennio completo morte præventus, Sigismundum fratrem Successorem reliquit, a quo hic nummus percussus est. Murat. Rer. Ital. Script. Tom. xv.

II.

Ad eundem Sigismundum, ut censeo, spectat etiam alter hic ex argento non puro conflatus nummus, in cujus antica visitur Sanctus Gaudentius Ariminensis Urbis Pastor, & Patronus, cum Mitra, & Pastoralis virga, dextera benedicens, litteris in gyrum positis S. GAVDECIVS. In posticæ limbo nitidis characteribus legitur S. P. D. ARIMINI, hoc est *Sigismundus Pandulphus Dominus Arimini*. In area ostenditur flos, seu rosa, quam Symbolum Sigismundi reor; Rosa enim inter cetera marmore insculpta cernitur in Divi Francisci Templo ab eodem Sigismundo Arimini condito Anno MCCCCCL.

I

II

ARRETII.

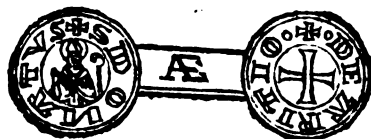
A Riminensibus descriptis nummis, proxima nunc erit cura **I.**
ab Arretinis percussos hic exhibere; Ex hisce tres non-
dum evulgatos expono, æneos binos, argenteum alterum: ceteri
præmi utramque faciem par implet Icon Tesseraria, in qua
seni observantur signati laterculi præstantissimæ Petramalæ Fa-
milæ Insigne; Nummum sub Guidone, militari potius virtu-
te, quam Religione celebri, percussum duco, qui Guillelmo
de Ubertinis in Arretii Episcopatu, ac Dominatu successit
Anno MCCCXVIII, ut videre est apud Leandrum, qui in
Arretii descriptione, Guidonis etiam gesta in pauca redegit.

Secundus æreus nummus Sancti Episcopi exhibet imaginem, **II.**
sinistra baculum pastorem tenentis, elevata dextera in actu
benedicendi, cum inscriptione in circuitu S. DONATVS. Al-
terius partis medium Crux tegit, litteris in gyrum positis
DE ARITIO.

Tertius argenteus nummus præfert Sancti Episcopi faciem, **III.**
& litteras circum exaratas S. DONATVS. Hic est Sanctus
Donatus Arretii Episcopus, qui in persecutione Juliani Apo-
statæ, a Militibus comprehensus, cum Diis sacrificare renuisset,
gladio percussus martyrium consumavit. Alterius partis me-
dium occupat A antiquo more exarata, quatuor cum liliis
supra, ad latera, & infra dispositis, cum lemmate DE ARI-
TIO. Ceterum Urbem hanc Coloniam, & Municipium Ro-
manorum, unamque ex duodecim principibus Hetruriæ Urbi-
bus fuisse, ex Livio & Plinio didicimus.

I

II

III

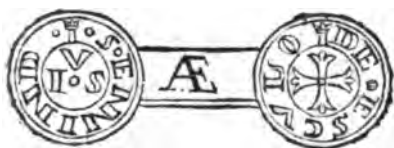

A S C U L I .

- A** Sculum in Regni Neapolitani finibus ad Truentum Amnem positum bello implicitum civili, quod inter Guelphos, & Gibellinos ea tempestate gerebatur, multisque concussum calamitatibus Thomæ Falzetti, Asculanique filii tyrannidi aliquandiu paruit; iis porro a Thoma Miglianisio ejectis, sub hujus imperio Urbs esse cœpit, stetitque ad Annum usque MCCCCXXVI. quo Cives Tyranno pulso ad Martinum Pontificem defecere, ut colligitur ex Sebastiano Antonello in Hist. Asculi Lib. III, sub cujus Pontificatu primus hic æreus nummus obsignatus est, in quo legitur S. ENNIDIUS, hoc est *Sanctus Emygdus*, & in ejus limbo visitur Columella cum Corona superimposita, Martini V. Stemma. In posterioris partis gyro altera Columella, & lemma DE ESCVLO, in medio Crux eleganter efformata.
- I. Primam secundi ærei nummi frontem occupant hæ voces S. EMID. EPCOPVS nempe *Sanctus Emygdus Episcopus*. Hic est Sanctus Emygdus, qui a Sancto Marcello Pontifice, Asculi Episcopus ordinatus, sub Diocletiano Imperatore, abscisso capite, Martyrii palma coronatus est Anno CCCIX, ut habetur in Martyrologio ad diem quintum Sextilis. In adverso medium tenet Crux, & in circuitu DE ASCHOLO.
- III. In anteriori tertii nummi argentei ære mixti parte eminet Crux hisce vocibus circumsepta P.P. S. EMIDIUS hoc est *Perpetuo Patronus Sanctus Emygdus*. In altera facie Turratum, Ædificium duobus arcubus insignitum; designari Pontem plerique duxere, ego vero Arcem censeo hujusce Urbis Stemma; Anguis porro ædificio supereminens Vicecomitum Gentilitium Scutum est, uti ex dicendis colligitur. Franciscus Sfortia Cortignolæ Comes percelebris, illius ævi Dux multis jam præliis gloriosus, novo benevolentiae genere a Philippo Maria Mediolani Duce, & Blanca Maria filia notha, septennio nata despon-

ponfata , in Vicecomitum Familia receptus , adoptatusque est . A Socero Italiæ Imperium affectante , simulata expeditione in Regnum Neapolitanum Anno MCCCCXXXIII. missus (monuerat enim Philippus secreto Sfortiam , ut Marchiam quoque modo posset occuparet , & Pontificem offenderet) ubi Picenum devenit , Populis vel timore perculsis , vel gratia devinctis , vel spe obligatis , omnes ferè illius Provinciæ Urbes , inter quas Asculum , duorum & viginti dierum spatio in suam potestatem redegit . Inter hæc Eugenius turbulentis illis temporibus Pontifex , erario , & milite impar dissimulata injuria ut suis & Ecclesiæ rebus consulere , Picenum Invasori beneficiario jure concessit addito Marchionis titulo . Ceterum Sfortianis recrudescentibus rebus , Asculani de Anno MCCCCXLV. in Raynaldum Sfortiæ ex materno latere germanum Urbis Gubernatorem arma sumpserunt , illoque , ac vigintiquatuor Civibus Sfortiani nominis studiosis , trucidatis , ad obsequium Pontificis redire , quo tempore a Francisco evulgatus nummus cufus est .

I

II

III

BERGOMI:

BInos hic habes in Friderici honorem a Bergomatibus percussos nummos , argenteum unum , æneum pauculo argento mixtum alterum ; repræsentant hi Imperatoris vultum , laurea corona redimiti , cum litteris I. M. P. R. T. FEDERICS , scilicet *Imperator Fridericus* . Hos ad Fridericum II. ex facie imberbe in iis excalpta spectare cenſeo , cum Primus in Numismatibus , ac Monetis , barbatus ſemper appareat , & a ruffa

I

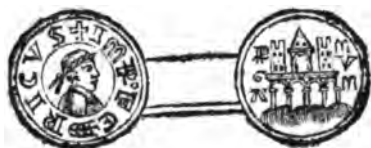
II

ruffa barba *Enobarbi* cognomen promeruerit , mihi *Palatio* in *Aquila Sveva* pag. vi. adhærente . In posticis ædificium turritum supra montem positum , cum litteris *PGAMVM* , nempe *Pergamum* ; sic enim illo ævo *Bergomates* suam Urbem appellabant . Hosce sane nummos evulgavit *Muratorius* sub num. II. , & III ; verum cum ædificia in nostris non eodem modo exalpta observentur , *Lectori* curiositati satisfacturi incidendos curavimus .

I

II

B O N O N I Æ .

- I. **P**Rimi ærei pauculo argenti mixti nummi totam occupat aream Urbis insigne , cui desuper eminent *Anguis Vicecomitum* Icon *Tesseraria* , cum epigraphe *DE BONONIA* . A tergo stantis *Episcopi* exhibetur effigies , dextera benedicens , sinistra Urbis typum sustinentis , & in limbo *S. PETRONIVS* . *Bononia* celeberrima *Italiæ* Urbs nullo prius subiecta imperio , *Gvelphorum* tamen , & *Gibellinorum* divisa in partes , nec non perniciosissimis *Civium* , *Populariumque* diu dilaniata factionibus , paulatim tandem ea , qua utebatur , libertate exuta est . Inter hosce tumultus Anno *MCCCXXXVII* . *Pepulea* prævalente factione *Taddæus* illius gentis nobilitate , virtute , opibusque insignis *Vir* , ad populares compescendos motus , regendamque Urbem a *Civibus* electus , & a *Beltramino Paravicini Comi Episcopo* , *Pontificis* consensu Anno *MCCCXL* . *Bononiæ* pro *Sancta Romana Ecclesia* *Vicarius* in triennium constitutus , undecimo *Principatus* anno nondum exacto naturæ concedit . Post elatum *Taddæum* *Jacobus* , & *Joannes* filii *Principatum* inire , qui asperrimo diuturnoque bello a *Pontifice* fatigati , cum diutius imperium se retinere posse diffiderent , sibi consulturi , triennio post acceptis a *Joanne Vicecomite* tunc *Mediolani Principe* ac *Archiepiscopo* , *Crepacorio* , *Novantulaque Castellis* , multoque insuper auro , ei suum in hanc Urbem jus , Populo annu-

annuente, vendidere, cui non multo post, solutis duodecim Florenorum millibus tributis in annos singulos, Urbe ad duodecim annorum cursum beneficiario jure a Pontifice concessa, nummos signare cepit, quorum unum evulgavit Muratorius sub num. v. Ceterum cum in nummi a me expositi Stemmate tria Lilia exscalpta observentur, cui nonnisi de Anno MCCCLXXXIX. ut perhibet Vizanus in Hist. Bonon. Lib. v. pag. 246. a Bononiensibus addita sunt; idcirco hunc, non ab Archiepiscopo, sed ab altero ex Vicecomitum familia, Joanne Galeatio scilicet, aut Joanne Maria, aut Philippo Maria, qui post Joannem Bononiæ Principatum tenere, percussum dicendum est.

Secundus argenteus nummus exhibet in summitate marginis binas Claves, in formam Crucis dispositas, subsequenter litteris BONONI, & in medio A. A tergo in limbo binas pariter Claves decussatas cum lemmate MATER STUDIORVM. Vigentibus inter Jeremeos, & Lambertacios discordiis, ac simultatibus, crescentibusque in dies cedibus, ut Urbi saluti prospicerent Cives, per Nuncios Anno MCCLXXVIII Romanam missos Nicolao Pontifici hujus nominis tertio, Urbem, hisce interpositis pactionibus, ut sibi salva essent antiqua ejus Privilegia, consuetudines, ac conventiones, sponte dedidere. Itaque Pontifex Latinum Frangipanem Cardinalem Ostiensem ex Sorore, & Bertoldum Ursinum ex Fratre Nepotes, ad componendas discordias Bononiam misit, qui cum ad pacem Cives redegerent abiire, eoque tempore Bononienses sub Ecclesiæ tutela esse cepere. Verum hi antiquæ memores libertatis sæpius Pontificiis pulsus Præfectis, creatisque ad arbitrium Magistratibus, defectionem moliti sunt; Cum Eugenius IV. Anno MCCCCXXXV. ut hujusce Urbis jura ad Romanam Ecclesiam spectantia redintegraret, Copias Nicolao Picinino Duce in ipsam immisit, pulsusque Cannelolis, qui antea Anno Bononiam tyrannicè invaserant, in Ecclesiæ potestatem redegit, stetitque ad Annum MCCCCXXXVIII, quo Pontificiis præsidariis militibus ejectis, sui juris denuo esse cepit; atque hoc triennio signatum nummum & ad Eugenium spectare testatur Xaverius Scilla pag. 21, qui argenteas describens Monetas sub Eugenio IV. percussas hæc habet = BO. NO. NI. in mezzo A, e sopra due Chiavette. MATER STUDI. in mezzo in Croce. O. R. V. M., e due chiavette, lo stile è di questo tempo, idest

BO. NO. NI. in medio *A*, superius binæ clavicula. **MATER STUDII.** in area *O. R. V. M.* in formam Crucis dispositæ, & binæ pariter Claves, hic cudendi modus hujusce qui est. Hunc porrò anno circiter **MCCC. LXII**, sub Ægidio Cardinali Carilla ab Innocentio VI, ad compescendos illorum conatus, qui ex Pontificum absentia audaces facti, nonnullas Ecclesiæ Urbes sibi ademerant, in Italiam misso, cusum facio, quibus profligatis, Romandiolaque ad pristinam Pontificum fidem redacta, ubi Bononiam advenit, a Populo summo honore exceptus est, qua in Urbe cum per triennium degisset, subsequenter hunc nummum a celeberrimo Commendatario Francisco Victorio in sua Historia *de Antiquo aureo Florentino* italico idiomate conscripta; jam evulgatum fecit obsignare, cui si demas Cardinalis Stemma in hocce pro binis Clavibus exalptum, sane uno, eodemque typo percussum. & tu adjudicabis, & sententiæ meę adhibebis.

- III.** In circuli ærei tertii nummi summitate bini inter cruciculam signati Cammari conspiciuntur, subsequentibus litteris **DE BONONIA**: in medio binæ Claves decussatæ; In adverso stantis Sancti Petronii Imago, & lemma **S. PETRONIVS**. Alter huic consimilis penes me servatur nummus, in quo Cammarorum loco duo Papiliones, seu Apes observantur; Ceterum hosce nummos ad Sæculum XIV. spectare ex Characteribus dignoscitur; quo Anno porrò, aut sub quibus Præsilibus cusi eruditissimis Bononiensibus hoc perpendendum relinquo.
- IV.** Æreus quartus, pauculo argento admixtus nummus, præstat in area Sanctum Petronium, sinistra Urbis typum sustinentem, dextera lituum gestantem, cum litteris ad gothicam scribendi formam signatis. A tergo **DE BONONIA** gothico pariter exalptis caractere, in area binæ Claves decussatæ, inferius Bentivolorum Stemma. Bentivolorum Gens sub quintodecimi initium Sæculi Bononiæ iniit Principatum. Horum primus Joannes fuit, qui ob egregias animi dotes Patrum, Populique consensu in Reipublicæ Principem, Conservatoris Justitiæ, ac Libertatis titulo electus est; quod cum non diù post, recentibus inter Cives renatis discordiis, nonnulli ægrè paterentur, Galea-

Galeatium Vicecomitem tunc Mediolani Ducem , novum ad propulsandum Principem advocarunt , qui valido instructo exercitu , celerato itinere Bononiam propius accessit . Interea Joannes ultimam pro dignitate tuenda , aleam experiri belli , paratus , Florentinis , ac Patavinis in auxilium accitis , pugnam cum hoste committit , cumque diu equo Marte certasset , & se ei imparem animadverteret , nec esset ei abeundi facultas , ementita veste in humili contubernio cujusdam ope mulierculę delituit ; hunc porro vi arreptum in Forum abductum jugularunt , emortuumq: Corpus in frustra discissere . Anno verò MCCCCXX. Antonius Galeatius filius , aura & ipse dominandi elatus , nonnullorum Civium potentia fretus , suum Bononienses res ad arbitrium cepit moderari , qua ex re animo vehementer perturbatus Martinus V. qui tribus exauctoratis Pontificibus fuerat in Constantiensi Concilio Pontifex declaratus , cum per Nuncios Urbem ad obsequium redigere minime valuisset , ad eam , prius Sacris interdictam , oppugnandam , suas sub egregiis Ducibus Copias immisit . Bentivolus qui adventantium contra se virium non ignarus , Cabrinum Fondulum Cremonę Tyrannum in opem acciverat , cum de Urbe tuenda desperaret , Civesque in fide titubantes agnosceret , tutiore ac honestiore consilio suscepto , in Castra ad Pontificium Legatum publica fide secessit , pactisque deditiois legibus , Bononia relicta , ad Castrum Bononiense , ei per pactioem concessum , perexit . Post hunc Annibal filius , cujus vim , virtutemque Franciscus Piccininus Nicolai filius , qui Vicecomitis nomine Bononię pręerat , summopere verebatur , Anno MCCCCXLII. Piccinini fraude interceptus , ac in Arcem Varani agri Parmensis sine ulla omnino spe futurę aliquando libertatis , perductus , compedibus oneratur . Verum sequenti anno Marefcotorum arte feliciter elapsus , Bononiam sub noctis silentio maxima Civium lætitia ingreditur , coactaque extemplo armatorum manu in Piccininum concurrit , qui ad inopinati periculi discrimen metu consternatus , cum se aliquandiu accerrime vindicasset , tandem in Bentivoli potestatem devenit . Tanta re patrata uti Liberatores a Populo inclamatus , summa cum Imperii specie Rempublicam moderabatur ; Quum Cannetoli biennio post , sanguinis licet vinculo Bentivolis proximi (Constantiam enim Sororem Gaspari Matthæi filio Annibal pa-

cem habiturus desponderat) ad pristina odia rediere, instructisque insidiis, eum trucidarunt, Joanne filio novem & viginti mensibus nato (superstite Annibalem Cives tamquam Patriæ parentem luxore, ærique de proditoribus ultione sumpta, uti Bentivolis summopere addicti, Sancte illegitimo ex Hercule Annibalis Avo thoro nato, Florentiæ degente, Bononiam accersito, Joannem puerulum educandum, ac in Republicæ Principem instituendum, sub ejus tutela firmarunt. Cæterum in Sancte tanta inerat animi magnitudo, ac virtus, ut nedum penes Cives, sed & Procures summa in existimatione haberetur. Nuptiis cum Junipera Alexandri Sfortie Pisauri Reguli filia celebratis, prudentissimeque ad Annum usque MCCCCLXII. Republica administrata, e vita excessit; Idcirco sub Sancte expositum nummum, ex litteris juxta alius ævi morem excalptis, signatum censeo, Joannis II. temporibus jam obsoletis.

Decem hi subsequentes nummi, diverso tamen typo percussi, ad Joannem II. Bentivolum spectant, quorum primus æreus paululo argento admixtus, Sancti Joannis Evangelistæ insignitur imagine, litteris circumsepta S. IOANNES Evangelista. In adversa parte Bentivolorum Stemma cum epigraphe IOANNES BENTIVOLAS II. In secundo argenteo nummo stat pariter Bentivolorum Gentilitium Scutum cum casside, cui supereminet Aquila expansis alis, in Cassidis reflexis cristis quatuor hinc inde exarata litteræ conspiciuntur I. B. S. B. quæ sic meo videri interpretari debent *Joannes Bentivolus Secundus Bononiensis*. Tota opposita pars ab hisce vocibus occupatur MAXIMILIANI IMPERATORIS MVNVS MCCCCLXXXIII. Quatuor hisce propinquiores Nummi ipsiusmet Joannis Bentivoli pileatam exhibent faciem, litteris in gyrum positis IOANNES BENTIVOLVS II. BONONIENSIS. A tergo hujus Familæ Tesseraria Icon cum lemmate MAXIMILIANI IMPERATORIS MVNVS. Postremi nummi ejusdem Joannis repræsentant Imaginem, & epigraphen MAXIMILIANI IMPERATORIS MVNVS MCCCCLXXXIII. Joannes vix quarto ætatis lustro completo, a Patribus in Consalonerii dignitatem adscitus adeo præclare se gessit, ut nemo æquitate, ac prudentia potior videretur. Junipera Patruelis Sanctis jam functi Uxore, accedente Pontificis dispensatione, sibi Matri-

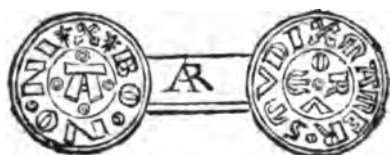
trimonio copulata, liberisque non paucis ex ea susceptis, cum splendidissimis Italiae Familiis affinitates comparavit. Ob sua in Apostolicam Sedem merita a Paulo II. ut, quo ad viveret, ac in Ecclesiae obedientiam, devotionemque perseveraret, in Sexdecim Reformatorum Status Magistratu, Collegiis licet variantibus, permaneret, reportavit; quod Sixtus IV. Innocentius VIII. & Alexander VI. nedum confirmarunt, sed & ad majorem natu Filium post obitum Patris superstitem ampliarent. A Ferdinando utriusque Siciliae Rege Anno MCCGCLXXII. vigesima Februarii die in Aragonum Familiam cooptatus, a Maximiliano Imperatore tum Aquilam nigri coloris in Gentilitio suo Scuto ponendi, cum in suae locis ditioris Monetas cudendi Anno MCCGCLXXXIII. decimoquarto Kalendas Novembris jure donatus, firmum, fandumque imperium habere videbatur, sed versa deinde fortunae alea ejus fallacissimos nutus, post quartum, & quadragesimum Regiminis annum, expetitus est; Julius enim II. federe cum Francorum Rege percusso Joannem, & filios Bononia exturbaturus, Roma profectus septimo Kalendas Septembris MDVI., ubi Forum Livii advenit, in Bononienses severum evulgavit Edictum, quo, eis anathema indixit, nisi novem dierum spatio pulsos Bentivolis ad obsequium Ecclesiae reddissent. Joannes interea audito hoc rerum motu, strepituque, armis ad defensionem impigre comparatis, cum accepisset Ciathontem cum Gallicis copiis Bononiam adventare, se viribus imparem agnoscens, pactis cum Pontifice conditionibus, Urbe cum bonis, totaque Familia excessus, Mediolanum petiit, ibique biennio post mœrore plenus ac luctu, in fata concessit. Annibal verò major natu filius Gallorum ope Anno MDXI. Bononiam ingressus, ad alterum usque Annum tenuit Principatum, quo Pontificis, ac Hispanicis fatigatus armis, ut se undique premi sine ulla auxiliorum spe vidit, Urbe relicta, ad Levirum Alphonsum Ferrariae Ducem reversus est; nupsit enim Annibal Lucretiae Herculis Ferrariae Ducis Filiae, ex qua genuit Constantium, præstantissimæ hujusce Bentivolæ Familiae Ferrariae degentis, Propagatorem, cujus Nobilitatem ævo hoc nostro Guido præclarissimus Eques inter Hispaniarum Magnates adscriptus amplificat. Quæ porro hucusque de Bononia, ac Bentivolis compendio collecta tradidi, ex Ghi-

rardacio præcipue, & Vizano delibavi, ideoque ad fontes ipsos Lectorem remitto.

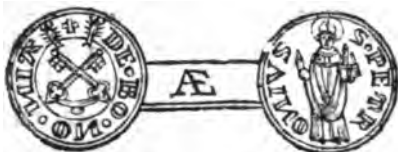
I

II

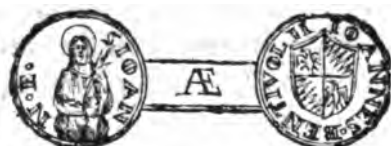
III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

IX

X

XI

XII

XIII

XIV

B R I X I Æ.

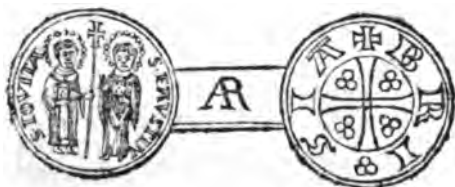
IN antica primi argentei nummi conspiciuntur stantes San- I.
ctorum Urbis Protectorum Imagines, hisce vocibus circum-
septæ S. FAVSTINVS S. IOVITA. Postica Crucem præfert,
& lemma BRISIA.

Secundus, & tertius argentei nummi summæ raritatis sunt; II.
in area primi exhibentur litteræ D. P. idest *Dominus Pandul-*
phus, in limbo DE MALATESTIS. In averfa facie Gentili-
tium Malatestarum Scutum cum epigraphæ DOMINVS BRI-
XIE 3. G. Alter habet Malatestarum pariter Stemma, & III.
litteras hinc inde P. A. ejusdem Pandulphi nominis initiales;
in margine PANDVLF. D. MALATEST. D. BRIXIE 3. G.
nempe *Pandulphus de Malatestis Dominus Brixie, & cetera*. A
tergo Sanctorum Martyrum Faustini, & Jovitæ demonst-
rantur Effigies cum inscriptione S. FAVSTINVS. S. IOVITA.

Joanne

Joanne Galeatio Mediolani Duce Anno MCCCCII. vita fun-
cto, Copiarum Duces, nullo violati militaris Sacramenti pudore,
in Joannem Mariam, ac Philippum Mariam filios Principatus
hæredes arma converterunt, opportunasque sibi Civitates
occuparunt, inter quos Pandulphus, cujus opera Principes
multum in bellicis rebus utebantur, Brixiam, & Bergomum
sibi vindicavit. Verùm Joanne Maria a Conjuratis cæso,
valescenteque post mortem Fratris Philippi Mariæ potentia,
hic Franciscum Busonum a natali subalpinæ Liguriæ Opido
Carmagnola vocitatum, cui maximum illo ævo in armis
nomen erat, valido exercitu in Pandulphum immisit,
qui cum se imparem hosti animadverteret, Brixie Anno
MCCCCXXI. cessionem fecit, & ad Patrios lares remeavit.
Brixie ergo sub Pandulphi imperio bini hi nummi cusi sunt.
Bernard. Corius in Hist. Med. Part. iv.

I

II

III

CAMERINI.

- I. **P**rimus argenteus nummus in marginis summitate præfert
Urbis Stemma tribus Domunculis compactum subsequen-
tibus vocibus *VrBs CAMERIN*; in medio *A* quatuor circu-
lis circumsepta. In adverso legitur *SANTVS VENATIVS*
quatuor postremis litteris in area ad formam Crucis disposi-
tis. De hujus Urbis initiis varii varia scripsere; Cæterum
Camertes Societatem, amicitiamque cum Populo Romano An-
no ab Urbe condita CCCCLIV. iniisse, in debellanda Cartha-
gine

gine Scipioni, in propulsandis Cimbris Cajo Mario adjuvisse, ob quæ Civitate Romana donatos, atque in hacce ab Antoninis Pio, & Caracalla confirmatos, Livius, Valerius Maximus, alique perhibent. Urbs libertate, quam ab initio semper habuerat, ad Ariulphum usque Longobardorum Regem est usa, a quo occupata variis deinde Regibus paruit, quibus profligatis, nonnullos Dominos Marchionum titulo ab Imperatoribus ad eam regendam immisos sortita est. Iis porro ab Innocentio III. pulsus, totaque Umbria, ac Piceno ad Apostolicæ Sedis cultum redactis, sui juris facta, quietem aliquandiu habuit sub auctoritate, fideque Pontificum, perduravitque ad Sæculum XIV. quo sub Varanorum potestate, ut in sequenti nummo dicemus, esse cæpit.

In antica secundi argentei nummi exhibetur Varanorum Tessera II. Scutum cum inscriptione IVL. CÆS. VARAN. CAMERINI. D. nempe *Julius Cæsar Varanus Camerini Dominus*; superius in lyngo Urbis Tessera illius ævi, cujus areola transversè in semisces, album scilicet, & muricatum, divisa est. Postica Sancti Venantii Camerini Patroni effulget Imago, litteris in gyrum positis S. VENANTIVS DE CAMERINO. Præstantissimam Varanorum Familiam e Normanis oriundam maximam, priscis temporibus apud Camertes claruisse potentia ab Historicis abundè didicimus. Inter hosce Sæculo tertiodecimo effloruit Gentilis ille ex Rodulpho natus, qui Camerino, a Manfredi utriusque Siciliæ Rege, ferro igneque vastato, ac solo æquato, reedificanti Populo præsto fuit. Hic in Belli Capitaneum a Civibus cooptatus, sui sub initium imperii pleraque in hac rerum vicissitudine a Camertibus Oppida jam descita, armorum vi ad pristinam fidem redegit, Arcemque in Montis fastigio quarto ab Urbe lapide a fundamentis extruxit, eamque de suo agnomine Varanam dixit. Sanseverinates Camertem agrum crebris incursionibus vastantes ad Potentiam, flumen delevit, aliaque insignia edidit, ob quæ a Martino IV. Pontifice Comes Campaniæ dictus, cum per biennium hoc in munere se præclarè gessisset, inter mortales esse desiit, duobus post se relictis filiis Rodulpho, & Berardo, qui per vestigia paternæ virtutis decurrentes, in opibus, bellicæque gloriæ laudibus crevere. Rodulphus ex fama rerum gestarum ab Honorio IV. in Comitatu Campaniæ confirmatus, Joanne, Sigismundo, &

Nuccio filiis superstitibus, Anno MCCCXVI. non plane Senex interiit. Berardus in suæ Juventutis flore cum Bononiensium, tum Bonifacii VIII. armis præfuit, eo crescentis laudis, accumulatique honoris successu, ut a Joanne XXII. Anconæ Marchio crearetur, quo in officio, Urbino, Auximo, Fano, ac Recineto in Pontificii nominis potestatem redactis, ex humanis eripitur, Anno qui fuit a Virginis partu undetrigesimus supra trecentessimum, atque millesimum. Huic successit commemorandus Gentilis II. filius, qui ob præclara sua in Ecclesiam Romanam merita a Summo Pontifice Clemente VI. primus pro Sede Apostolica Camerini Vicarius renunciatus, ætate plenus occubuit Anno MCCCLV, succedentibus Rodulpho, Venantio, Joanne, ac Gentili ex Berardo ejus filio, vivente jam Patre in fata concessio, procreatis. Horum præstantissimus in Armis Rodulphus, efflagitante Clemente VI., pro Christi nomine mille stipatus Camertibus in Syriam profectus, insigni adversus Saracenos fama militavit, victoque Marbassano Infidelium Principe ad Smyrnam, in Italiam revertitur. Anno verò MCCCLIII. Ægidium Albernotium Sanctæ Crucis Cardinalem, ad eas quæ desciverant Civitates ad officium redigendas, ab Innocentio VI. in Italiam missum, solemni pompa Camerini excepit, eique in perduellibus propulsandis favit eo bellicæ laudis eventu, ut ab ipso Consalonerii dignitate, qui honores ea tempestate in Italia summus habebatur, cohonestari promeruerit, cum antea Ludovicus Neapolis Rex, ac Joanna Regina, Vice-Regis Abrutii dignitate eum condecorassent. Verum non multo post a Pontificis parte declinans, Florentinis, Vicecomitibus bello consociatis, se se applicuit, quocirca a Confederatis Imperator dictus, Bononiæ ab Ecclesia jam descitæ, quæ Pontificio exercitu, quindecim armatorum millium numero, gravi obsidione premebatur, fortem manu, & consilio operam præstitit. Ob quæ multa de se veritus Rodulphus se a Florentinis abalienavit, Ecclesiæque armis fretus in ipsos movit, quo in bello cum in Consilio speciosa magis, quam salutaria suadentibus parere maluisset, sæpius, uti bellicarum, huc atque illuc inclinari, rerum mos esse solet, contumacis fortunæ nutus expertus est; idcirco res suas si non perditas, accisas tamen agnoscens, fœdus cum Picens percutit, & hoc extremum ejus operum fuit, nam sub initium Anni MCCC-LXXXIV.

LXXXIV. decessit. Post hunc Joannes frater ætate gravis, & improlis Principatum consequitur, biennioque nondum exacto naturæ concedit; hac porro in temporis angustia Sancti Venantii Suburbium lateritiis mœnibus circumvallavit, binas Turres, ad Potentiam alteram, alteram in Beregnæ montibus a fundamentis erexit. Dein, sicuti in Testamenti Tabulis erat præscriptum Gentilis III. ex Berardo II., & Rodolphus filius, alterque Gentilis, & Berardus ex Venantio nati, Principatum iniere; at per Gentilem, quippe qui ætate consilioque præstantiorem, Urbis res gerebantur. Hi inter imperii initia Tolentines, aliosque subditos rebellantes compescuere, diuque in Pontificis Nepotem Piceni Marchionem certarunt, qui aliquando a Camertibus comprehensus, Ugolini de Trincis Fulginei Reguli studio, operaque in libertatem redactus est. Inter hæc Gentilis prope centenarius, cum jam sub Urbano V. Senatoris, ac Almæ Urbis Gubernatoris dignitates subiisset, quintodecimi in exordio Sæculi morte præventus, Rodolpho filio, nec non Gentili Pandulpho, & Berardo ejusdem Rodulphi filii Principatum dimisit. Hi conspicuas cum nobilissimis Italiæ Toparcis Placentina, Tora, Guillelma ex Rodolpho natis, Lucæ, Fulginei, Fabriani Regulis nuptui datis, affinitates quæsiere; favitque Varanis Bonifacius IX. a quo in S. Genesii, ac Tolentini Terrarum Feudo, sub annuo CCC. Scutorum censu, iisdem prorsus modis ac formis, quibus Rodolphus II. ab Urbano V. obtinuerat, ac possederat, confirmati sunt; quo tempore Camertes a Malatesta, & Ludovico de Melioratis Arimini, ac Firmi Regulis, diuturno bello vexati, Braccii Fortebraccii, ac Berardi de Varano virtute liberati sunt. Ab his aliisque præclare gestis vaga, variaque stipendia Berardus promerens, Ladislao utriusque Siciliæ Rege in tutanda Perusia a Braccio Confœderatorum Imperatore oppugnata, fortem operam navavit, a Ladislao demum ad Gregorium XII. Pontificem, & ab hoc, non diu post ad Joannam Reginam, quæ emortuo fratri in Regno successerat, transgressus, egregiam Ducis famam adeptus est. Interea ad tollendum Schisma, quod per quinquaginta ferme annos Ecclesiam, atque Italiam dilaceraverat, collectum jam erat Constantiæ Concilium; eo Feudorum confirmationem petentes, Varanorum convenire Legati; annuere Patres, datisque ad Bertrandum Sanctæ Floræ Episcopum, & Joannem Stokes Commis-

sarios in Provinciis Marchiæ Anconitanæ , & Spoletani Ducatus a prædicto Concilio deputatos, litteris, in Feudis confirmati sunt. Lubet hic Diplomatis verba, nonnullis, ne sim prolixus refecatis, Anconæ dati sexto idus Februarii MCCCC. XVI. referre, singulis in hoc Bonis, quæ sub hujusce tunc temporis Familiæ imperio habebantur, recensitis = *Dilectis filiis Magnifico Domino Rodulpho D. Gentilis de Varano; nec non Mag. Gentili, Pandulpho, Berardo, Pergentili, Venantio, & Joanni ipsius Mag. D. Rodulphi filiis, salutem in Domino sempiternam &c. Quoniam igitur præteritis temporibus ob fidelitatem, & studia hujus nonnullæ concessiones factæ fuerint per Romanos Pontifices, videlicet Civitatis Camerini, cum Comitatu, & districtu in gubernationem Terræ Monticuli, Terræ Belfortis, Terræ Sarnani, Terræ Amandulæ, Terræ Pennæ S. Joannis, Terræ Montis Sancti, S. Martini, Castri Gualdi, Terræ Montis Fortini; In Provincia Marchiæ Anconitanæ Terræ Vissi, Terræ Cerreti, Pontis cum eorum Comitatibus. In Provincia Ducatus Spoletani in Vicariatu Terræ Tolentini, Terræ Sancti Genesii dictæ Provinciæ Marchiæ in feudum, Terræ Muri Vallium in gubernationem ad eandem Ecclesiam pleno jure spectantium, prout in variis, & diversis litteris Apostolicis inde confectis plenius declaratur. Nos de his omnibus habentes dictarum concessionum formam, tenorem &c. Auctoritate dicti S. Constantiensis Concilii tenore præsentium confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communivimus &c. = . Hoc eodem tempore grave inter Carolum Malatestam, & Braccium Camertibus confociatum, in agro Perusino bellum gerebatur: Ad Assissium quarto idus Quintilis pugnatum utrinque pari animo, vi, atque ardore, diuque varia victoria fuit, ad extremum penes Braccium stetit; Carolus, & Galeatius intercepti Camerinum in custodiam abducti sunt, ibique ad sequentem Annum MCCCC. XVII. steterunt, quo in has condiciones pacis ventum, pactumque, quod unusquisque omni impedimento cessante posset ire, & redire per agrum Firmanum, Perusinum, Camertem, & Ariminensem ex voto suo, ut pro Caroli, & Galeatii redemptione octuaginta aureorum nummorum milia Camertibus, & Braccio numerarentur, quibus solutis de mense Aprilis in libertatem vindicati sunt. Septem, dein interjectis mensibus Camerinum nuntiatum, Oddonem Colum-*

Columnam natione Romanum a Patribus in Concilio fuisse, in Pontificem adscitum, qui ob reverentiam Sancti Martini Episcopi Turonensis, in cuius festo electus fuerat, Martinus Quintus voluit nominari, ingenti herclè Varanorum lætitiæ; Violantidem enim ex Pontificis Sorore natam unus ex Berardi filiis in matrimonium duxerat. Quamobrem Berardus celerato itinere Constantiam profectus, Feudorum confirmationem a Pontifice reportavit. Post hæc Rodulphus III. Gentilis III. Filius moritur, cum vivens quatuor & sexaginta filios ex tribus Uxoribus sustulisset, quorum quatuor & quinquaginta panem comederunt, imperiumque a Gentile Pandulpho, & Berardo ex primo voto, Petro Gentile, & Joanne ex secundo Filiis suscipitur, quod cum per sex annos maxima animorum concordia administrassent quadrifariam divisere. At Joannes, ut ceteris affabilior, ac sapientior Fratribus, a Populis summopere adamabatur, atque id in Gentile Pandulphi, & Berardi animis sævi odii non in Joannem tantum, sed & in Petrum Gentilem radices jecit, impiosque fratres ad domestica scelera convertit, odioque in dies gliscente, insidiis instructis Joannes a Satellitibus ad id paratis in Berardi cubiculo confoditur; Petrus Gentilis Joannis Patriarchæ Vitelleschi viri æque ambitiosi, ac cruenti fraude comprehensus, ac Recinetum adductus, extra muros incredibili omnium mœrore securi percutitur: quod facinus usque adeo Populos abalienavit, ut ad horum cædem vindicandam plerique se se erexerint: Berardo a Tolentinatibus cæso, in Gentilem Pandulphum Camertes conspirarunt, eoque, ac Nepotibus, aliisque Varanorum studiosis trucidatis, Regiam, gazasque populo diripiendas præbuere, atque ita Fratricidæ, qui soli dominandi libidine affectabant, Principatum, vitamque simul, ac liberos, omnesque opes, quæ erant pretiosissimæ, puncto temporis amifere, duobus puerulis biennio nondum natis Rodulpho, ac Julio Cæsare, Petri Gentilis, & Joannis filiis superstitibus, qui & ipsi cum a Populo propter Varanorum odium ad necem quærerentur, a Tora Amita, & Antonio Rodolfini furtim subtrahunt, in loca tutiora delati sunt. Verum decennio post Caroli Fortebraccii Perusæ Reguli ope, cui Pupillorum partes, ob studia Varanæ Familiæ debita, grave relinquere videbatur, Civibus, Popularis imperii, fastusque jam

nausea-

nauseatis, annuentibus, sexto Kalendas Decembris (is fuit Annus quadringentesimus quadragesimus quartus supra millesimum) in Urbem restituti, a Nicolao V. qui in Eugenii locum subierat, in Camerini Vicariatu confirmati sunt. Per hosce ergo sub Joannis de Comitibus mirificæ probitatis viri, cunctisque Regiminis artibus pollentis tutela, summa prudentia, æquitatæque Imperium moderabatur; quum Cives in spem excutiendæ servitutis erecti, in Principes insidias moliti sunt, quibus proditis in Rebelles, qui multa jam nocte S. Mariæ Forum occupaverant, Aulamque circumvallaverant, irrumpitur, ex hisce tres desiderati, plerique faucii, ceteri aut capti aut fugati, ex captis duo publicè capite plexi, reliqui Carceri demandati ære mulctati dimittuntur. Rebus Camerini compositis Rodolphus, & Julius Cæsar duas ex præclarissimo sanguine coortas Virgines, Camillam Estensem ex Nicolao III. Ferrariæ Vicario natam, & Joannam Malatestam Sigismundi Arimini Reguli filiam, thoro sibi copularunt. Rodolphus pacis amans, & quietis, quatuor ex Camilla susceptis filiis Petro Gentile, Hercule, Nicolao, & Fabritio, tribusque filiabus Gentile, Nicola, ac Junipera in juventutis flore Anno MCCCCLXIV. e mortalibus eripitur. Julius Cæsar animi magnitudine, armorumque peritia præstantissimus pro Paulo II. Pontifice in Ariminenses militavit, a quo pro se suisque filiis, Filiisque ex Rodolpho natis, Feudi confirmationem reportavit; a Sixto IV. qui Paulo successerat, in armorum S. R. E. Gubernatorem electus, Tudertum, ac Spoletum ad Pontificis fidem revocavit; a Pontifice ad Venetos Capitanei titulo transgressus in Sigismundum Austriacum Tirolensem Comitem, qui viginti armatorum millibus Roverense Oppido occupato, cæteris Venetorum Urbibus inhiabat, tam fortem præstitit operam, ut eum ad pacem adegerit. Magnificis Urbem auxit ædificiis, inter quæ Camerini Regia, Sanctæ Claræ Cœnobium, ac ad expositos excipiendos infantes Nosocomium, aliaque præclara egit, ut ex Varanis nemo, qui antea, aut post Camerini regnaverint, majora monumenta reliquerit; senio autem confectus a Valentino Borgia truculento Tyranno (tam tristi vitæ exitu herclè indignus) strangulatus est; & ecce tragici eventus enarratio. Obierat jam Innocentius VIII, eique a Patribus fuerat Alexander VI. subrogatus. Pontifex hic suos amplissi-

plissimis fortunis Consanguineos honestare cupiens, Cæsarem filium Valentinum dictum, decem millibus armatorum succintum, sub annui non soluti census, aliarumque rerum prætextu, Julium deturbatum in Camerinum immisit. Quod ut senserat Julius suo de imperio sollicitus, externi licet auxilii inops, in Civium quidem fide, monumento loci, Venantio, Annibaleque filiis, virtute, ac præliis ad id tempus invictis Ducibus, habita spe, necessariis defensionis paratis, Urbem tueri posse rebatur; at concepta non diu illi arrisit spes; Valentino enim cum Copiis agro prius effuse vastato, cunctisque bellico terrore completis, ad Muros adventato, Cives de tuitione desperantes, ac ultima captarum Urbium exempla sibi suisque metuentes, ad deditionem Principem divexabant, neve Patriæ excidium, suarumque rerum direptionem pateretur, lacrymis, assiduisque precibus fatigabant; quibus permotus Varanus, Civiumque levitate comperta, potentiori cedere coactus hosti, Urbis, ea conditione ut sibi, ac filiis salvos, & liberos una cum bonis excedere liceret, deditionem fecit. At barbarus, omni fidei sanctitate contempta Julium, filiosque, uno excepto Joanne Maria, a Patre in Commotionum exordio talia suspicante, atque opportunè divinante, ut belli periculis eximeretur, cum pretiosioribus Venetias demandato, in custodiam dedit, tertioque nondum exacto mense mactati sunt; sub hoc ergo Principe expositus nummus percussus est.

Tertius æreus nummus Joannis Mariæ Camerini Principis III. pileata facie ornatus conspicitur, additis in margine his vocibus IO: MARIA VARANVS CAMERINI D. hoc est *Joannes Maria Varanus Camerini Dominus*. Posticam implet Varanorum Insigne, lemmate circumscriptum DISTINGVE, ET CONCORDABIS. Alexandro VI. sublato, attritisque Valentini rebus, Joannes Maria Civium consensu concurrente, plaudenteque populo Camerinum rediit, reportatisque a Pio III, Julioque II. confirmationibus, una cum Matre iniit Principatum; hac porro maximo cum Filii, Civiumque mæore Anno MDXI. quarto nonas Novembris è vivis rapta, ad arbitrium cœpit moderari, quo tempore exposita Moneta, sicuti & altera sub num. IV. percussæ sunt, cum antea & Matris, & IV. Filii nominibus inscriptæ signarentur, ut videre est in sequenti exposito argenteo nummo, jam a Clarissimo Muratorio evul-

verbis ex Psalmo 63. desumptis. Joanne Maria extincto, Hercules ex Rodulpho natus, qui sub id tempus Ferrariz morabatur, avitam repetiturus Ditionem, paucis sed lectis stipatus militibus una cum Matthia, & Alexandro filiis in agrum Camertem Anno MDXXVII. penetravit, cui pietatis æmulatione plerique ex Civibus Rodulphi Patris memoriam recolentes, & casum tam indignæ expulsionis miserantes, auxiliares se præbuere; nec defuere Agrestes, hisce enim ad acucendos eorum animos, se non in opes tantum, sed & in Civium matrimonia successuros calida arte Varani sponponderant, qua spe illecti, novarumque (uti solet) rerum cupidi ad Castra turmatim confluebant. Iis subnixi viribus, conductoque mercenario milite, leves interdum cum hoste conflictus vario eventu fuere. At sequenti Anno de mense Februarii Matthias, & Alexander acie instructa, centum Peditum, ac biscentum Equitum præter quadringentos Agrestes, numerosa, Sancti Venantii Suburbium oppugnaturi processere, initaque aggressione, cum varius utriusque gentis casus fuisset, ad postremum Victoria pro Fratribus stetit, qui cum aliquando e loco cum parte Præsidii recessissent, in cæteros ad custodiam relictos, a Camertibus inscia Catharina irruptione facta, viginti ex iis quasi vilæ pecus jugulati, reliqui capti, fugatique; ex captis duo & viginti e mœnium Portæ Juliz pinnis suspensi, perdullionis pœnas luere. Perpaucis porrò interjectis diebus, cum novos in Urbe Firmana milites a Matthia conscribi, ex epistolis Catharina didicisset, suis, ad compescendos Varanorum motus, diffusa viribus, Nuncios ad Franciscum Mariam Urbini Ducem, cum Confœderatorum Copiis, quarum ipse summum gerebat imperium, Tuderti hyemantem, opem imploratura, misit. Periculum, justasque preces agnoscens Urbinas, quingentis Peditibus, ac triginta Equis cum Præfecto nomine Gentilis Eugubinus, in auxilium immissis, ad primum horum conspectum Varanenses reformidata pugna, necquiquam Hercule objurgante, atque hortante, præcipitem fugam capessere, ipseque Hercules ab hoste interceptus in Arcem Pis Laurensem in custodiam abducitur. Matthias, cui tantum tercenti Pedites supererant, audito belli eventu, ultimam tentaturus fortunam, hac cum parva manu Camerinum versus iter intendit; adventanti cum satis frequenti Equorum Peditumque

nume-

numero occurrit Julius de Mirabella, confertaque pugna, Varanenses undique in fugam se proripiunt, Matthias hostium manus effugiens, ac in tutiora se se recipiens, spe Camerini potiundi ademta, Ferrariam repetiit. Ea periculosa aggressione explicata, Catharina, usque adeo incredibili odio in Varanos incenso, animum ad vindictam vertit, ut eos rerum capitalium Præfectis subjecerit, ac morte puniendos pronuntiaverit, livore, per lemma. *Protege me a Conventu malignantium*, in exposita Moneta ad facti memoriam signatum, satis prodito.

Duodecimus argenteus nummus præstat in margine has voces **XII**
IVLIA CAMerini DVX, in area Floccum ad designandas forsan commotiones ante, & post mortem Patris in sua Familia exortas, quod proprium est Flocci, vento scilicet agitari, & hinc inde commoveri. In secunda nummi fronte legitur in gyro **S. VENANTIVS**, quatuor postremis litteris in area in formam Crucis dispositis. Alter porro a Julia obsignatus penes me argenteus servatur nummus, magni ævo hoc nostro a Christianis factus, cultusque; hunc sanè rudi vero, & non genuina forma Argelatus protulit Part. III. de Monetis Italiæ Tab. x.; At tu candidam hujusce iconem hic observabis.

Ad eandem Juliam spectat decimus tertius argenteus num- **XIII**
mulus, in cujus prima facie Varanorum apparet Schema litte-
ris in circuitu descriptis. **IVL. CAM. DVX**. Postica inscripta
est his litteris **S. ANSVINVS**. E. nempe *Sanctus Ansovinus*
Episcopus, & in medio ipsius Sancti effigies.

Decimus quartus aureus nummus exhibet Scutum in quo **XIV**
Varanorum, & Rovereæ Familiæ apparent insignia, adjungi-
tur inscriptio. **IVL. VAR. DE RVER. CAMERT. DVX**,
nempe *Julia Varana de Ruere Camertium Dux*. In altera facie
Crux ex Roboreis ramis compacta cum lemmate. **NON TI-**
MEBO MALA QVONIAM TV MECum ES, ut legitur in

Psalmo 22. Joannes Maria Camerini Dux morti proximus; ne Feudum ad alienos migraret, sed in sua adhuc Stirpe remaneret, condito a se testamento disposuit, ut Julia nuberet uni ex filiis Herculis de Varano ex Rodulpho nati, ac tunc Ferrariæ commorantis; placet hic Testamenti verba apponere a Petro Venantio Bringnano Camerini Notario exarati Anno MDXXVII. sexto idus Augusti = *mandans ut præfata Domina Julia debeat tradi in Uxorem uni ex Filiis Domini Herculis de Varano consobrini ejus Testatoris &c.* & post pauca, & hoc fecit ipse Testator, ut conservetur *Illustrißima Familia de Varano* = Verum Julię Matre Varanis infensâ, emortui Mariti voluntati parere renuente, Matthias Herculis major natu filius, se, quod non valuerat precibus, armis consequuturum ratus, Anno MDXXXIV. levi cum Comitatu novam tentaturus Fortunam, tacito gradu Fulgineum secessit, ibique armatorum collecto manipulo, tertio idus Octobris sub altissimo noctis silentio una simul Camerinum contendunt, admotisque scalis, ac muris nemine resistente superatis, in ædes Catharinæ irruere. Illa strepitu, hostiumque clamore excusso somno, pellicea tantum amicta Tunica, a superveniente Varano ad Arcem trahitur, Custodi imperatura, ut Arcem, & Juliam, quæ intus erat, in Aggressoris manus dimitteret, quæ cum Aranino Cybò (sic enim appellabatur Præses) tormenti Bellici explosionem in hostem jussisset, Matthias ita in eam acerbe est invehctus, ut vagina educto ense se occisuram minaretur. At fortis ne dicam pervicax Mulier, mortis minis spretui habitis, perpaucis, in cæleste Numen noxarum veniam impetratura, emmissis precibus, Caput abscindendum præbuit; quas ob res Matthias animum despondens, infensique populi tumultum verens, secum Catharina obducta, Urbe excedit. Camertes interea Catharinæ captivitatem, & quæ gesta erant intellectis, arma quæque obvia rapientes, hostes consecantur, qui tentato nequidem certamine fugam capessere; ex hisce duodeviginti intercepti, laqueo suspensi, perpatrati facinoris pœnas dedere. Hujusce facti acerbitate Catharina perculsa, fortissimo, ac nobilissimo defensore, ut suæ deinceps, & Urbis saluti prospiceret, sibi opus esse rata, nihil æque faciendum duxit, quam Juliam duodecimum nondum annum excedentem, Guidoni Ubaldo Francisci Mariæ Urbini Ducis filio, Ditioni suæ fiantimi, ac in armis celeberrimi, nuptui

nuptui tradere; raptimque inauspicatæ Camerini nuptiæ factæ sunt. Hæc cum nuntiata Romæ forent, Paulus III. Farnesius, qui Clementi jam functo iisdem ferme diebus in Pontificatu successerat, id ægrè passus, Catharinæ, & Juliæ, se ab omni jure antiquæ Varanorum Ditionis, ob Ducis mortem, dedisse, Apostolicis litteris denunciavit, Urbemque per sententiam jam devolutam interdicto supposuit; nec mora Copiis sub Joannis Baptistæ de Sabellis ductu ad occupandum Ducatum immisissis, Rovereus comeatu, ac milite incredibili celeritate Camerino munito, Pontificiis cum instructo exercitu obvius fuit, ac ubi Castris Castra collata, levibus sæpius certatum præliis, Urbinati potius inclinata spe. Inter hæc a Pontifice, armis, in Perusinos ab Ecclesia jam descitos, ex agro Camerte revocatis, Urbeque Carolo V, qui sub id tempus Romæ degebat, efflagitante, a Censuris exempta, Guidubaldus, Julia, Civesque in tripudia, ac festos lusus effusi, pace alta, ac tranquillitate fruebantur, tantaque moderatione, ac studio Urbinas res ægras Camertium foverat, ut ipsi nec hostium conatus, vâfritiesve amplius vererentur, quo tempore aureus hic nummus cum lemmate: *Non timebo mala quoniam tu metum es percussus est.*

In Decimo quinto argenteo nummo Juliæ, & Mariti Stem- XV
mata conspiciuntur, quæ etiam in decimo sexto ex argento pariter conflato observantur; in primo circumstant litteræ IVL. VAR. DE RVERE. CAM. DVX., in altero GUIDOBALDVS ET IVLIA DVCES. In Posticis Sancti Venantii stantis eminet Imago, dextera vexillum, sinistra Urbis typum sustinentis, cum epigraphæ S. VENANTIVS CAMERINI. Incesserat Annus trigesimus octavus supra millesimum, & quingentesimum, quo Francisco Maria Urbini Duce jam sublato, altera armatorum Pauli III. expeditio in Camertes fuit, qui cum priorem ob Perusinorum defectionem se ab incepto abduxisse, graviter pateretur, rursus, num Camerinum occupare posset, ex cujus captura se maximos Familiæ suæ honores, opesque cumulaturum sibi pollicebatur, experiri constituit. Gravi ergo comparato exercitu, cui præereat Stephanus Columna, Eugubium versus movit. Guidubaldus interea ab exploratoribus undique missis, de belli apparatu, hostiumque adventu certior factus, nihil ad omnes casus subsidia comparaturus intermittebat.

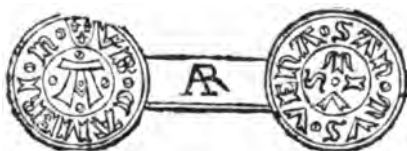
tebat . Erant Urbinatis vires duodecim armatorum millia, quorum parte in Urbium præsidia disposita , reliquos in una acie , quò res postularet progressuros , coegerat : quum Alexander Vitellius Arcis Florentinæ Præfectus , clam ad dirimenda dissidia , inscio tamen Duce , a Pontifice addictus , Rovereum colloquutus , quo in statu res suæ essent prodidit , Copias numero , roboreque Pontificiis debiliores , Ærrarium exhaustum , nullam spem in Cæsare , Venetisque habendam ; Pontificem nihil aliud quam Camerini Ducatum expetere , nullamque pacem , nisi dedita Urbe , ab ipso se habiturum , perpenderet . Agnoscens periculum Urbinas , compositioni flectitur , habitoque de deditionis legibus colloquio , iis in primis exceptum , ut Juliæ præter Allodialia bona , octo & septuaginta aureorum Scutorum millia dotali jure numerarentur , quibus solutis , Ducatus cessio a Guidone Ubaldo facta est . Utque aliquid de Catharina Juliæ Matre referamus ; Hæc pœnitentia ducta , se ipsam , quod tam dura , & illiberalis in voluntatem Mariti , ac Varanos fuisset , tacite incusans , oblationibus Generi posthabitis , Florentiam petiit , ibique Auno MDLVII. ex humanis decessit .

XVII. Æreum sub num. XVII. evulgatum Nummisma exhibet Herculis de Varano faciem cum inscriptione HERCVLES VARANO CAMARINI DVX II. A tergo Turris cum lemmate ESTO NOBIS DomiNE TVRIS FORTITVDINIS. Hic est Hercules ille ex Rodolpho natus , qui post mortem Patris , cum se ex præpotenti vi Julii Cæsaris Patruï sui a Feudi jurisdictione exclusum agnosceret , Ferrariam confugit , qua in Urbe ab Avunculo Hercule tunc Duce , summa benevolentia , qua Nepoti decebat , exceptus , feudis , ac prædiis donatus est . Hoc rerum statu Hercules cum Philippa Guarneria , insigni pulchritudine Matrona nuptias fecit , quæ cum tres & viginti filios peperisset , e vivis excessa , ab Alexandro Guarini illo tam nobili Enigmate = *Quæ sunt pro bis quæ non sunt , quæ si essent pro bis quæ cum sint , non sunt quæ videntur esse , pro bis quæ clam sunt , in causa sunt : ut quod estis fitis* = meruit in funere celebrari . At post Joannis Mariæ mortem , bis magnis conatibus Camerinum repetere adnixus , semperque inde repulsus , Anno MDXXXIV. suæ ad Pontificem Causæ patrocinator Romam contendit . Electus fuerat eo anno
Paulus

Paulus III. Farnesius, cujus gratiam, amicitiamque certis officiis antea promeruerat, atque ab eo omnia, quæ sibi Principatum possent constituere, nullo negotio se impetraturum sperabat. Re Pontificis jussu per Jacobum Simonetam, ac Hieronymum Ghinuccium S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales, Judices ad id constitutos, impigrè perpensa, Herculi Causam adjudicarunt; Quodd a Pontifice, Julia exauctorata, septimo idus Januarii MDXXXV. in Concistorio confirmatum est = *Ac Herculem dum in Humanis erit* (erant hæc verba sententiæ) *Ducem Camerini, & Oppidorum, Terrarum, Castrorum, Fortalitiorum, Locorum, Villarum, Communitatum, Districuum, Territoriorum, Jurium, Jurisdictionum, Pertinentiarum omnium, nec non Communitatis, Civitatis Camerini, & Universitatum, Oppidorum, Terrarum, Castrorum, & Villarum, locorum quorumcunque, & incolarum, ac habitatorum eorum generalem, in iisdem temporalibus, Vicarium, Rectorem, Gubernatorem, & Administratorem constituimus, & deputamus &c.* Verum Pontifex e sententiâ recedens, Herculi jus Regni abrogavit, rebelliumque numero habendos, sanxit, quoscunque ex Camertibus, qui ei obedientiam, auxiliaque præstitissent; habitoque Concistorio nonis Novembris MDXL. Octavium Farnesium ex Petro Aloysio filio natum, Camerini Ducem pronuntiavit, eumque sequenti anno, ubertissimis Varano suo juri cedenti præmiis pollicitis, in Principatus possessionem immisit. Hercules deplorata dignitatis retinendæ spe, sive rebus suis timens, sive precibus, ac pollicitationibus motus, cessionem animi adjecit, pactisque cum Pontifice conditionibus, ipse, & filii, duobus, & triginta sibi millibus aureis scutis numeratis, non in Camerinum tantum, sed & in Allodialia bona, quorum media pars, ut potequi ex Rodolpho prodeuntes, qui cum Julio Cæsare, Joannis Mariæ Patre Principatum diviserat, penes ipsos erat, suo, quod habebant, juri cessere, ex quibus bonis non paucam nummorum summam, non tam immodicam porrò, ut in Articulo *Varano* Morerius scripsit, in singulos annos exigebant. Et hic, hujusce vetustissimæ Familiæ, fama rerum gestarum, commendationeque pietatis præstantissimæ, Imperii finis fuit. Hercules Ferrariam remeatus, octuagenario major ad quietiorem vitam secessit, quatuor post se relictis filiis, Matthia scilicet, Fabritio, Camillo, ac Petro Gentile; tribusque filiabus Hippolyta, Faustina, & Julia. Ex Petro Gentile

Gentile ortus Julius Cæsar II., Julio Cæsare Carolus, Carolo Joseph, & Alphonfus : Ex Joseph Hercules II. Hercule Antonius, & Venantius, ex Antonio Hercules III. in humanis existens, vivit etiam Venantius, & ejus filius Rodulphus duobus, & viginti mensibus, & decem diebus natus (scribo hæc decimo Kalendas Augusti) Ex Alphonso Julius Cæsar III. Julio Cæsare ALPHONSUS hujusce Opellæ Mæcenæ, veteri, & admiranda probitate Eques, ac morum integritate præditus, nec non ob summas ingenii dotes vario litterarum nitore, & Poesis præcipue perornatus, ut binæ ab eo editæ Tragediæ Italico carmine elaboratæ, *Demetrius* scilicet, & *Joannes Giscala Hierolosomitani Templi Tyrannus* testantur. Hæc itaque de Varanorum Familia breviter dixisse sufficiat, alios etiam post Principatum insignes edidit viros, quorum virtutes, ac laudes, egregiaque facinora domi, forisque gesta prolixitatis evitandæ gratia recensere non libet. Hos ferè omnes ad sua usque tempora Camillus Lilius acuratissimè complexus est, qui plura desideranti abundè satisfaciet.

I

II

III

IV

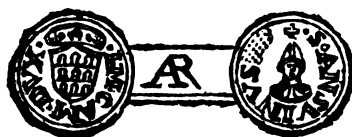
V

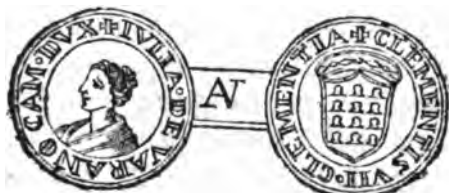
VI

VII

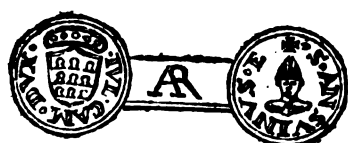
IX

XI

XIII

XV

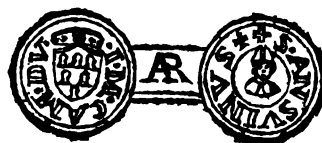

XVII

E

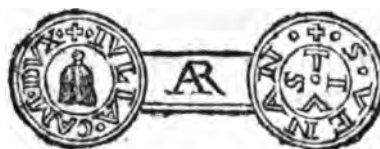
VIII

X

XII

XIV

XVI

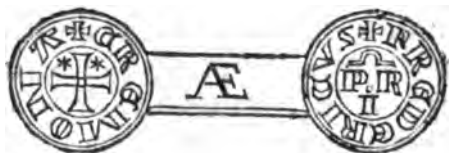
CRE.

DE MONETIS CREMONÆ.

- I. **Æ** Reus primus argento mixtus Cremonæ percussus nummus exhibet in medio Crucem, & binas stellas, circumstant litteræ CREMONA. In gyro alterius partis legitur FREDERICVS, in area I. P. R. nempe *Imperator*: Crucem Urbes in suis nummis signare ceperunt post Caroli Calvi Imperatoris Decretum Anno DCCCLXIV. in quo præcepit = *ut in denariis novæ nostræ monetæ ex una parte nomen nostrum habeatur in gyrum, & in medio nostri nominis monogramma, ex altera vero parte nomen Civitatis, & in medio CRVX habeatur* = quem morem in nummis fere omnibus Italicarum Civitatum observatum agnoscimus.
- II. Inter perraros in meo Studio existentes nummos, suum obtinet locum etiam argenteus iste a Cabrino Fondulo Cremonæ Tyranno obsignatus, cujus nomen in anteriori nummi parte exaratum legimus. In circuli porro adversæ faciei summitate observatur Leo Acinacem sufferens Fonduliorum gentilitium Scutum, litteris subsequenter CREMON. in medio A. quatuor circulis circumsepta. Evulgata Joannis Galeatii Mediolani Ducis morte, Copiarum Duces, ut in Brixia nummis innuimus, dilacerato ejus imperio, singuli singulas Urbes sibi ademerunt. Suus porro non defuit Cremonæ Tyrannus Carolus Cavalcabos vocitatus, qui Cabrini Fonduli sui in bellicis rebus primarii Ducis ope, Joanne Ponzono pulso, a quo Urbs prius fuerat occupata, iniit Principatum. At Fondulus aura, & ipse dominandi elatus, summa cum ingrati animi nota Carolo insidias struxit, eumque Laude Pompeja redeuntem cum fratribus, & cognatis trucidavit; nec mora Cremonam contendens Urbe, Arceque potitus, cum de Anno MCCCCXIII. Sigismundum Imperatorem Cremonæ excepisset, illius Urbis Vicarius Imperialis ab ipso constitutus est. Cæterum Philippus Maria Mediolani Dux post obitum Fratris ad recuperandas paterni Imperii Urbes animum adjecit, immisissque in agrum Cremonensem sub Carmagnolæ ductu Copiis, cum per quadrimestre Cabrinus obsidionem sustulisset, hostesque in dies augeri cognosceret, desperatis undique auxiliis, Urbis, nonnullis cum Philippo Maria pactis conditionibus Anno MCCCCXXII. fecit deditionem, qui triennio post cum in Philippum
Flo-

Florentinis adhæreret, & diri odii cogitationes extenderet, ab Oldrado Lampugnano felici astu interceptus, & Mediolanum deductus, in publico Foro capite plexus est.

I

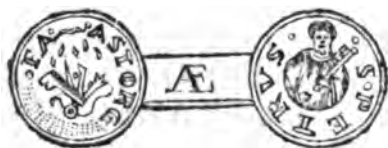

II

FAVENTIÆ.

UNicus æreus Faventiæ obsignatus penes me servatur nummus, in cujus primæ frontis area sanguinis guttis aspersa, ferrum quo vena pertunditur apparet sculptum; e litteris in limbo positis partim exësis hæc supersunt ASTORG..... FA, Subaudi MANF. DO. hoc est *Astorgius Manfredus Dominus Faventiæ*. A tergo Sancti Petri effigies litteris in gyrum positis S. P E T R V S. Nummum ex litterarum forma sub Astorgio Galeotti filio percussum facio, qui licet quadriennis Populi tamen voto occiso Patri suffectus, ad annum usque MDI. tenuit Principatum, quo Valentinus Borgia Pontificiis armis fultus, ad oppugnandam Faventiam progressus, cum diù gravissimum obsidionis onus Cives sustulissent, totiesque cum hoste magno vulnere, & mortis contemptu decertassent, tandem tedio belli fracti, & ad extremam commeatus inopiam redacti, iis conditionibus deditionem fecere, ut salvis omnium vitis, ac fortunis, eorum Principi Astorgio, quod vellet progredi, suorumque prædiorum fructibus uti, fas esset. Ceterum violata fide speciosissimus Juvenis duodeviginti tantum natus annos Romam ductus, vitam amisit Guicciard. in Hist. Ital. Lib. iv. Bembo Lib. v.

E 2

FER.

DE MONETIS FERRARIÆ.

EXterarum hucusque in nummis examinandis immoratus Urbium; Ordo, Patriæque amor Ferrarienses ut nondum evulgatos hic exhiberem, exposceret; at plerosque modò lubens omittam. Scito enim ab Officina nostra ad hanc usque diem in meo Studio percussos nummos servari, quos omnes conjunctim, si Deo placuerit, Italico sermone, ea, qua usus est methodo in Neapolitanis Vergara, luci mandare proposui. Ne porrò hujusce Scientiæ amatores jejunos planè dimittam, decem tantummodo exponam.

- I. In anteriori ærei primi argenti mixti rarissimi nummi parte F. D. R. C. medium tenent, idest *Fridericus*, & in limbo IMPERATOR. Posticam implet Crux cum litteris in circuitu FERARIA. Nummus hic, quem unicum e voracis temporis faucibus ereptum facio, illo ævo Bagatenus, seu parvulus Ferrarinus vocitabatur, quorum duo Denarium, vigintiquatuor Solidum Ferrarinum seu Ferrarinorum constituebant; ejus pondus ad lancem Venetam examinatum Siliquam unam, vulgo *Carato* cum dimidio, sive sex granos æquare comprehenditur; Denarii vero pondus, quorum non exiguus numerus penes me servatur, fræquentius tribus Siliquis equipollet, nonnullos porrò inveni grani dimidium excedentes, quæ ponderis diversitas ex ipsis nummis magis, minusque tempore, & usu detritis sanè cooritur. Cæterum tam Denarius, quam Parvulus eadem liga compacti, ac forma conscripti sunt. Denarii Ferrariensis Icon extat evulgata tum apud Clarissimum Muratorium Lib. 11. Antiq. Ital. Mæd. Ævi Dissert. 27. num. 1., cum sub initium Dissertationis a me elapso anno in publicam lucem editæ Ferrariæ typis Bernardini Pomatelli, cui Titulus. *Dell' Antica Lira Ferrarese di Marchesini detta volgarmente Marchesana*, in qua nonnulla de Ferrarinorum Libræ valore pag. 200. 201. recensentur.

- II. Secundus ex ære pauculo argenti mixtus nummus Aquilam expansis alis Atestinorum stemma in area ostendit, & in margine NICHOL. MARCHIO. A tergo Urbis Ferrariensis Insigne cum epigraphe DE FERARIA. Sane Atestinam Gentem per quatuor Sæcula Vicariorum, ac Ducum titulo Ferrariæ imperasse, tritum est apud Historicos; Inter hosce Nicolaus hujus

hujus nominis tertius emicuit, cui nummum ex semigothicis litteris juxta illius temporis morem exaratis adscribo, qui Alberto Patri Anno MCCCXCIII. in dominatu successit, Princeps prudentia, gravitateque præstans, ac in rebus bellicis celeberrimus. Pro controversiis inter Philippum Mariam Ducem, & Sfortiam Generum componendis Mediolanum accitus, illorum animis vix conciliatis, repentino morbo correptus & vivis excessit Anno MCCCCXLI; Corpus Ferrariam delatum, in Æde Sanctæ Mariæ Angelorum ab ipso condita humatur; cui ob singularem in Urbis regimine probitatem, a Senatu Populoque Ferrariensi Ænea equestris statua, Donatelli Florentini celeberrimi ejus ætatis Statuarii opus, quæ ad presentem usque diem admiratione non indigna visitur, Anno MCCCCLI. in Foro erecta est.

Tertius æreus pauca argenti portione mixtus rarissimus Num. III. mulus ad eundem Nicolaum spectat, in cujus areola cernitur littera N hac voce circumsepta MARCHIO; hoc est *Nicolaus Marchio*. In postica Urbis nostræ Tessera cum inscriptione FERRARIA. Eo tempore hic Nummulus Bagatenus, seu Parvulus appellabatur, quorum quatuor Quatrenum, & vigintiquatuor Marchesanum Solidum componebant, uti documentis indubiis in supracitata Dissert. pag. 40. 41. demonstravimus. Marchesinorum Libra, quæ omni procul dubio viginti Solidis constabat, sub hoc Principe Anno MCCCCX., quo tempore hunc nummum percussum facio, pro obulis 74. den. 9. $\frac{1}{2}$ nostræ currentis Monetæ Ferrariensis, sive pro hodiernis æreis Solidis Venetis, vulgo *Marchetti* 149. den. 3. $\frac{1}{2}$ expendebatur, qua ratione fit, ut in vigintiquatuor Bagatenos si extendere pretium velis, vulgari judicio duobus & viginti cum dimidio ex nostris Ferrariensibus Quatrenis, sive ex Obulis tribus, & denariis novem constabit.

In Quarti non tam obvii ex argento puro conflati nummi IV. fronte, recurrit Sanctus Maurelius Ferrariæ Episcopus stans, in actu porrigendi Pastoralem virgam Leonello Urbis Principi pariter stanti, additis hisce in circuitu vocibus. S. M. E. FERR. L. MARCHIO; scilicet *Sanctus Maurelius Episcopus Ferrariensis Leonellus Marchio*. In postica Salvatoris Imago elevata dextera in actu benedicendi, sinistra Crucem sustinentis, in gyro exiguum Scutum Urbis nostræ Insigne, & Lemma.

XPS

XPS REX VENIT IN PACE. Leonellus illegitimus Nicolai III. filius, Patre functo, Urbis regimen ex juris, & Patris dispositione Herculi Fratri ex justis nuptiis nato debitum, Joannis Gualenguo tunc Sapientum Judicis potentia fretus, sibi usurpavit. Hic sui in exordio Imperii Generale Gymnasium Alberti, Patrisq: auctoritate inchoatum, clarissimis ad edocendas Scientias conductis Viris, reformare desudavit. Oratoriam, ac Poeticam artes callens binas Orationes, ad Sigismundum Imperatorem alteram, alteram ad Eugenium IV. Pontificem, recitavit, ac non invenusta, ut sua ferebat ætas, italico sermone edidit carmina, quorum nonnulla in libro Ferrariæ typis dato anno MDCCXIII. cui titulus = *Rime scelte de' Poeti Ferraresi antichi, e moderni pag. 21.* exarata perpenduntur. Cum Maria Alphonfi Aragonii Neapolis Regis Filia Anno MCCCCXLIV. nuptiis celebratis, sexennio post ex humanis decessit, Nicolao filio ex Margareta Gonzaga prima ejus Uxore procreato duodecim annos nato superstite.

V. Quintus æreus nummus Leonello imperante percussus est, ut indicant litteræ in adversa nummi parte conscriptæ, in qua & Stemma hujusce Urbis exhibetur. In antica porro visitur Sancti Maurelii stantis effigies cum diadema, & mitra elevata dextera ad benedictionem impartiendam, læva Pedum tenentis, litteris circumscriptis S. MAVRELIV. Hic est Sanctus Maurelius Episcopus Ferrariæ, & hujusce Civitatis Patronus minus principalis, cujus Corpus in Ecclesia Sancti Georgii extra muros ad hæc usque tempora servatur, & colitur.

VI. In sexto æreo perraro nummo pauculo argento admixto ostenditur Aquila expansis alis, antiquum Atestinæ Gentis Scutum cum litteris in circuitu BORSIVS MARCHIO. A tergo Ferrariæ Tessera, cui desuper insidet Aquila, & lemma DE FERRARIA. Leonello Anno partæ salutis MCCCCL. sublato, Borsus Frater a Civibus ingenti desiderio ad Urbis regimen renunciatus, honore justis excusationibus diu recusato, tandem in suam electionem consensit. Hic duodeviginti post a sua electione menses Fridericum Imperatorem Roma redeuntem, quem una cum Eleonora Uxore Nicolaus Pontifex coronaverat, Ferrariæ magnificentissimæ excepit, a quo Mutinæ, ac Regii Ducis titulo condecoratus est, die decimo octavo Maii Christi in Cælum ascendentis triumpho celebri; idcirco evulgatus num.

nummus hoc temporis intervallo percussus est, qui (sicuti secundus & quintus) ea tempestate Quatrenus vocitabatur, quorum sex Solidi, centumviginti Marchesinorum Libræ valorem æquabant; Libra porro sub Borsii Principatus initium obulorum 58. den. 2. $\frac{1}{2}$; hodiernæ Ferrariensis Monetæ existimationem non excedebat, quocirca Quatrenus hic Borsii pro tribus ex nostratib. quatrenis sexta denarii parte minus, ævo hoc nostro, si penes nos esset, expenderetur.

Septimus aureus nummus ab eodem Borsio cujus effigiem VII. præfert cum epigraphe BORSIVS DVX 3. E. FERRARIE 3. E. percussus est. In ejus postica Christi resurgentis Imago, & lemma SVREXIT XPS REX GLORIE. Nummus hic aureus erat Ducatus Ferrariensis, cujus valor Anno MCCCCLIV. duarum Librarum, & duodecim Solidorum Marchesinorum præteritum æquabat, unoque tantum Solido ab aureo Ducato Veneto vulgo *Zecchino* distabat, hic enim in ratione trium & quinquaginta Solidorum eodem anno in Ferrariensi Foro expendebatur, ut videre est in supracit. Dissert. pag. 69. = Cæterum Borsius tam ritè, Sanctèque Urbem rexit, ut adhuc viventi æneam sedentem statuam Cives in Foro consecrarint. A Paulo II. Pontifice Romam accersitus, Ferrariæ Ducis titulo Anno MCCCCLXXI. insignitus est. Ferrariam reversus quatuor post menses occubuit; Corpus ad Chartusianos delatum, quorum Cænobium construxerat, & dotaverat, in Claustro humatur.

In octavo argenteo nummo representatur Dux Hercules ca- VIII. taphractus, Equo currenti insidens, hisce litteris circumseptus, HERCVLES DVX FERRARIE. In postica Sancti Maurelii Episcopi Ferrariensis Pontificalibus ornati indumentis in Faldistorio sedentis effigies, dextera elevata in actu benedicendi, leva Pastoralem Virgam sustinentis, cum inscriptione S. MAVRELIVS EPISCOP. Nummus hic ab Hercule in sui Principatus exordio obsignatus vulgi sermone (sicuti & alter sub num. IV.) *Grosseto* vocitabatur, cujus pondus siliquas sex reddebat, ac pro undecim illius ætatis Quatrenis, hoc est pro duobus Solidis Marchesanis Quadrante minus pendebatur, uti ex sequenti Præconio Ferrariæ promulgato die 28. Aprilis MCCCCLXXII. colligitur. *Intendendo il nostro Illustrissimo Principe, & Excellentissimo Signore Messer Hercule Duca-*
di

di Ferrara, di Modena, & de Regio, Marchexe di Este de Roigo Conte &c. che li Grossi d'Argento novamente battuti alla liga Veneziana in la Zecca di questa sua inclita Città di Ferrara al Conio, & Stampa de la Image di S. Maurelio da un lato, e dall' altro la Image de sua Excellentia a Cavallo, che valevano Quattrini xii. l' uno, non anno quel spazo, & corso a Venezia in te la conformita, & convenientia cum li Grossi Veneziani, che aveva quilli da Quattrini xii. l' uno battuti al tempo de la felice memoria dell' Illustrissimo quondam Duca Borso, per la disconvenientia del precio, che non ne v' uno medesimo numero al Ducato Veneziano, come faceva, & faria se fussero de valuta de Quattrini xi. l' uno, come vale il Grosso Veneziano, di che ne risulta damno, e prejuditio alli suoi Cittadini, & Subditi, & per questa cagione sua Celenza intenta continuamente al bene, utile, & comodo di questo suo fidelissimo Popolo, come al suo proprio, ha deliberato & ordinato, che damò inanti se debbia battere Grossi a dièta liga Veneziana, che vagl' ano Quattrini xi. l' uno pur al Conio, & Stampa di sopradicò &c. hoc est. Cum ad aures nostri Illustrissimi Principis, ac Excellentissimi Dñi Dñi Herculis Ducis Ferrariæ, Mutinæ, ac Regii, Marchionis Estensis, Rhodigiique Comititis &c pervenerit, argenteos Grossos ad Venetorum ligam in bujusce sue Inclytæ Civitatis Ferrariæ Zecca recens obsignatos, Divi Maurelii imaginem ex uno latere exhibentes, & ab alio latere imaginem equestrem Excellentie sue, qui erant valoris duodecim quattrinorum pro quolibet, non habere Venetiis cum cursum, nec eam conformitatem, & convenientiam cum Grossis Venetis, quam, Grossi quattrinorum xii. felicitis memoriæ Illustrissimi quondam Ducis Borsii temporibus percussi, tenuere, ob inequalitatem scilicet prætii, cum non eodem numero aureus Ducatus Venetus constituitur, sicuti constitueretur si pro undecim quattrenis tantum quilibet eorum, uti Grossus Venetus, penderetur; ex quo non læve suis Civibus, ac Subditis detrimentum cooritur. Hinc Excellentia sua communi bono, utilitati, commoditatique sui fidissimi Populi assidue invigilans, ut Grossi impofterum ad diètam ligam Venetam, qui valeant quattrinos xi. pro quolibet cum dièta impressione procudi debeant decrevit, ac statuit. Vide Dissert. supracit. pag. 73.

- IX. Alter subsequens argenteus nummus effigiem Ducis exhibet litteris circumductis HERCVLES DVX FERRARIE. A tergo visitur Annulus in cujus circulo insertus jacet Flos cum suo

suo caule , in margine DEXTERA Domini EXALTAVIT ME verbis ex Psalmo 117. desumptis . Pondus hujusce Nummi , quem percuti jussit Hercules Anno MCCCCLXXV. duodecim siliquas , & duos granos æquabat ; ejus valor , ex sequenti publica denuntiatione Ferrariæ facta eodem anno die xi. Junii , eruitur , in qua hæc habentur = *Il se sono de nuovo fatte, & fabricate de Commissione dell' Illustrissimo Principe , & Excellentissimo Nostro Signore Messer Hercule per la Dio Gratia Duca de Ferrara , Modena , & de Regio , Marchese da Est , & de Roigo Conte &c. Monete d' Arzento in questa Zecca di Ferrara , cioè Grossoni , che vagliono Grossiti tri luno da quattrini xi. luno , & Diamanti , che vagliono Grossitti dui luno da Quattrini xi. luno , li quali Grossoni , & Diamanti sono alla liga del Trono d' Arzento Veneziano , & proportionati al peso del dicto Trono , hoc est . Jussu Illustrissimi Principis , & Excellentissimi nostri Domini Domini Herculis Ferrariæ , Mutinæ , ac Regii Ducis , Marchionis Estensis , ac Rhodigii Comititis : Recentes in bacce Ferrariensi Zecca argenteæ Monetæ obsignatæ sunt , Grossoni videlicet quorum singuli grossis tribus quattrinorum xi. pro quolibet æquivalent , & Adamantes duobus grossis quattrinorum xi. pro quolibet æquivalentes , qui Grossoni , atque Adamantes ad Veneti argentei Troni ligam , habitaq: ad pondus dicti Troni proportionem , constituti sunt . Ex quibus evincitur Ferrariensem Libram fuisse imminutam , & ad quinquaginta modernos nostros obulos , & denarios decem redactam , signatique argenti ad aurum proportionem undecuplam , cum tertia unius partis portione extitisse ; aureus enim Ducatus Venetus in foro nostro pendebat Libras tres tribus solidis minus . Eadem proportio penes etiam Venetos vigeat , argenteam enim Monetam decem solidos valentem , ac quindecim siliquas , & tres granos in pondere æquantem , anteriori anno percusserat Nicolaus Marcellus , quam a suo agnomine Marcellum dici voluit , quo tempore Aureus Ducatus Venetus pro sex Libris , & quatuor solidis Venetiis expendebatur ; quæ omnia in supracit. Dissert. pag. 76. 77. 78. 79. colliguntur .*

Ad eundem Herculem spectat decimus argenteus nummus, in cujus antica ostenditur ipsius Protome, litteris in gyrum positis, HERCVLES DVX FERRARIAE II. In postica fabulosi Herculis in actu occidendi Taurum imago absque ulla inscriptione, inferius D. F. N. Hic est Hercules ex Nicolao
F legi-

X.

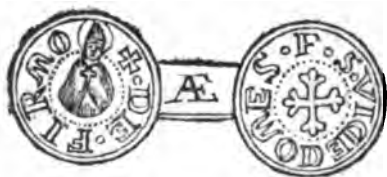
I X

X

F I R M I .

U Nicum habes nondum evulgatum æreum Firmi percussum nummum, in cujus prima fronte Sancti Episcopi visitur facies (quam Sancti Savini ex aliis Monetis Firmi signatis coniicio) cum lemmate DE FIRMO. In medio averſæ partis Crux cum lateribus latioribus, & ornatis, his circumcincta litteris F. S. VICECOMES, nempe *Franciscus Sfortia Vicecomes*. Franciscus Sfortia Piceno (uti in tertio Asculano nummo inuimus) occupato, & ab Eugenio IV. illius Provinciæ Marchio, Ecclesiæque Signifer, donec viveret, creatus, Firmi, totius Marchiæ Metropolis, sedem constituit. At tanti beneficii immemor, cum a fide declinaret, & Pontificis hostibus faveret, res suas confregit; Eugenius enim cum Alphonso utriusque Siciliæ Rege inito fœdere, in Picenum Copias immisit, a quibus victus Sfortia, & a Marchia expulsus, occupatæ Urbes ad obsequium Pontificis rediere. Sfortia ergo imperante expositus nummus Firmi obsignatus est. Franciscus Adamus de Reb. gestis Firm. Lib. II. Cap. CI, & CII.

F L O R E N T I Æ .

Venio ad Florentinos nummos, in quibus Familiarum Scutula, a Muratorio Confanoneriis assignata, ad Sancti Joannis Baptistæ humerum dexterum sæpenumero observantur apposita. At a Joanne Villano in suo Libro Mf. *Della Moneta*

Fiorentina penes supra laudatum Franciscum Victorium servato, Monetariæ Officinæ Præsidibus *Monetæ Dominis* vocitatis adjudicantur, littera super Scutulum exarata, pro nominis, vel agnominis initiali considerata. Ex hisce porro, ne Lectori sim tædio, octo tantum, reliquis omissis, exponam; in quorum primo argenteo ostenditur Sancti Joannis Baptistæ in Cathedra sedentis effigies, ad cujus dexterum humerum stat gentilitium Scutulum, in quo sex teniæ denticulatæ oblique ab latere dextero conscripta Zona interfecata conspiciuntur, cum his circumscriptis vocibus SANTVS IOANNES BATISTA. In adverso Flos cum lemmate DET TIBI FLORERE XPS FLORENTIA VERE.

II. In secundo argenteo nummo Sancti Joannis Baptistæ in actu ambulandi repræsentatur Imago, dextera pendentem Schedulam tenentis, cum litteris ECCE, subaudi reliqua, nempe, *Agnus Dei*, sinistra Crucigeram hastam gestantis, ad cujus dexterum humerum in superiori nummi parte stat Scutulum, in quo tres Rosæ circa Capreolum cum transversa Zona observantur, antiqua Familiæ *Masi* Gentilitia Icon; litterâ L super scutum signatâ, Ludovici forsan nomen indicante, qui in humanis agebat Anno MCCCCLXXXIII, aut Lotti, qui vixit Anno MCCCCLXXXII; in limbo S. IOHANNES Baptista. A tergo Lilium Florentinorum Stemma, & in circuitu FLORENTIA. Cæterum præclaram hancce Familiam Florentiâ oriundam, Confanonerii munere, amplissimisque dignitatis gradibus, vigente Republica, fuisse honestatam, ex documentis indubiis didicimus, cum Cosmus ex Vincentio natus, post sextodecimi medietatem Sæculi Florentia recedens, Parmam, Alexandro Farnesio tunc Duce, cum Familia perexit, penes quem tanti fuit, ut illum, dum Hyspaniarum adivit Regna, sibi Socium asciverit, ubi Philippi II. Regis gratiam sic fuit Cosmus ipse promeritus, ut inter bellicos illius intimos Consiliarios fuerit cooptatus. Cosmus alter ex eo natus est, ex quo Franciscus, qui primus Ferrariam se contulit, ibique Familiæ suæ fundamenta jecit, genuitque Joannem Baptistam, a quo ortus est Comes Bartholomæus nunc vivens, qui ob virtutem, & merita, a Civibus sexies in Sapientum Judicem ascitus, hujusce publica Urbis negotia summa cum laude fuit moderatus.

III. Tertius Argenteus nummus ostendit Sanctum Joannem Baptistam,

tistam, Christum Dominum baptizantem, inferius Albiziorum Gentilitium Scutum cum littera B; in circuitu S. IO. BAPTIZANS. A tergo Lilium, & Epigraphe ut supra.

In quarto argenteo nummo, Sancti Joannis Baptistæ, Christum Dominum baptizantis, representatur Imago, cum Scuto ad Christi humerum, in quo ternæ Lunæ in transversa fascia impressæ, ac dexteram versus flexæ observantur, Familiæ Strozze Tesserarium Insigne, desuper Littera G. cum his vocibus in ambitu S. IOANNES. B. a tergo Lilium, & Lemma ut in superiori. IV.

Quintus ex argento non puro conflatus nummus ejusdem Sancti Joannis Baptistæ stantis insignitur Imagine, cum scutulo in quo tria animalia conspiciuntur, & littera B; in circuitu S. IOANNES B. In postica Lilium, & inscriptio ut supra. V.

Ad Familiam Victoriæ spectat sextus æreus pauculo argento admixtus nummus: præstat hic Sancti Joannis Baptistæ effigiem, sinistra baculum tenentis, in cujus apice crux est, dextera exiguum Scutum sustinentis, in quo tria Lilia in transverso oblique baltheo observantur impressa, desuper littera N, *Nereus* nempe, cum epigraphe S. IOANNES B. In postica Flos, & in circuitu FLORENTIA. VI.

Septimus ex ære quidem, sed ut videtur pauculo etiam argento permixtus nummus exhibet in medio Sanctum Joannem cum Scuto, in quo stant sex insculpta Liba Mediceorum schema; A tergo Lilium, & lemma uti in superiori. VII.

Octavus argenteus nummulus exhibet Sancti Joannis stantis Imaginem, & scutulum, litteris in gyrum positis S. IOHANNES; In adversa Flos lemmate circumscriptus DE FLORENTIA. VIII.

Octo a Florentina libera Republica signatis nummis jam explicatis, unicum tantum, a Victorio licet evulgatum, sub Mediceorum jugo redacta, exponam. Est hic argenteus, in ejus prima fronte Alexandri Medicei apparet Protome, cum epigraphe. ALEXANDER M. R. P. FLOREN. DVX, scilicet *Medices*, seu *Mediceus Rei Publicæ Florentinæ Dux*. In altera observantur Sanctorum Martyrum Cosmi, & Damiani Icones cum his vocibus in limbo S. COSMVS. S. DAMIANVS. Pace cum Carolo V. a Clemente VII. his conditionibus conciliata, ut Margaritam Filiam ex contubernio natam, Alexandro Laurentini filio desponderet, & Florentinos, qui jugo excus-

excusso Mediceo in suo jure esse cœperant, debellaret; Idcirco Cæsar in Agrum Hetruscum valido cum exercitu Aurantium misit, qui Arretio, & Cortona occupatis, arcta obsidione Florentiam cinxit: Pugnatum interea ad Pistorienses montes, arridente in belli initio Aurantij nece fortuna, sed versa deinde alea, Florentinorum Copiæ ad internicionem delatæ, ac profligatæ sunt: Tantis arctati Cives angustiis, libertate per biennium acerrime tutata, ad ultimam alimentorum inopiam redacti, in Cæsaris deditionem se se conjecere, cujus Decreto, veteri subrogato Magistratu, Alexander Gerner Florentinæ Reipublicæ Dux pronuntiatus est.

I

II

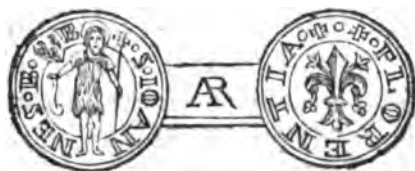
III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

DE FLORENIS.

FLorenium a flore in ipso signatum sic vocitatum, auream unius drachmę ad Florentinam Lancem ponderis monetam, a Florentinis primò percussum Anno MCCLII. ex Joanne Villano in Hist. Flor. Lib. VI. Cap. LIV. didicimus, cujus verba quamvis vernacula non piget adscribere. = *Nel detto tempo, tornata, e riposata l' Oste de' Fiorentini in Firenze colle vittorie prime, anzi la Città montò in stato, Ricchezza, e Signoria, ed in gran tranquillità, per la qual cosa i Mercanti di Firenze per l' onore del Comune, ordinarono col Popolo, e Comune, che si battesse Moneta d' Oro in Firenze, che prima si batteva Moneta d' Ariento di 12. denari l' ano, onde allora si cominciò a battere la buona Moneta del fino Oro di 24. Carati, e chiamossi Fiorino d'Oro e contavasi l' uno Soldi 20, e ciò fù a tempo di Messer Filippo Ugoni da Brescia del mese di Gennaio Anni di Cristo 1252, de' quali Fiorini otto pesavano un Oncia, e dall' uno de' lati era l' Impronta del Gilio, e dall' altro il S. Giovanni, quę latinè reddita hæc sonant. Eo verò tempore postquam Florentinus Exercitus partis Victoriis Florentiam triumphans redisset, ibique conquievisset, Civitas ita opibus, Dominatu, ac pacis otio abundabat, ut Mercatores ad communem decorem una cum Populo, & Communi decreverint Monetam auream Florentiæ percuti, ubi primum Moneta dumtaxat argentea 12. denariorum cudebatur; Quapropter iis temporibus Monetam auri purissimi 24. siliquarum obfigari ceptum est, quę Aureus Florenus vocitabatur, valoris pro quolibet viginti Solidorum, idque Domini Philippi Ugonis Brixienfis etate contigit Mense Januarii, Anno Christi MCCLII. Cæterum Octo ex bisce Florenis, uncie pondus equabant, atque ab uno latere erat Liliū impressum, ab altero vero Sancti Joannis Baptistę Imago; Villano adhærentibus Vincentio Bor-*

LAVANIE COMITUM.

A Pud Ligures quinque ab hinc Sæculis Fliscorum nobilis I.
effloruit Familia, octogenis, & ultra Cardinalitiis Pur-
puris insignita, ac duobus Summis Pontificibus tertidecimo
Christi Sæculo condecorata, Hadriano scilicet V., & Innocen-
tio IV: præfuit ille octo & triginta tantum dies, alter annos
undecim, menses quatuor, & dies sexdecim; Jura Ecclesiæ
acerrime hic propugnavit, Fridericum Secundum Imperatorem
excommunicavit, & a Cæsarea dignitate deposuit. Hac La-
vanie, & Messerani tenente Principatum, Petrus Lucas, cu-
jus argenteum nummum hic sub num. primo exposuimus,
enituit, in cujus prima fronte hujusce Principis ostenditur
Protome, litteris in limbo positis PETRVS LVCAS FLIS-
CVS LAVANIE Messerani Comes. In postica visitur Equus absque
ulla inscriptione.

Ad eundem Principem spectat secundus æreus nummus, II.
in cujus area stat Parmula nulla insignium normâ conscripta,
in fastigio corona exornata, cui insidet Aquila dimidia, hoc
est extans pectore tenus, cum epigraphe PETRVS LVC.
FLIS. L. CO. C. D. nempe *Petrus Lucas Fliscus Lavanie Comes*
C..... Dominus. A tergo in superiori limbi parte observatur cujus-
dam Sancti minuta admodum facies, circulo sive nimbo or-
nata (quam Sancti Theonesti esse reor) subsequenter vocibus,
SANTVS THEONESTVS MAR. in medio Crux.

Tertius argenteus nummus repræsentat Ludovici Flisci III.
ileatam faciem affabre designatam, cum litteris LVdovicus FLIS-
cus LAVANIE MESERANI Dominus. Posticam illustrat San-
cti cujusdam Martyris Equo insidentis imago, dexterâ vexillum
sustinentis, quam ex aliis nummis Lavanie percussis Sancti
Theonesti esse conicio; in margine Aquilula, & lemma DEVS
FORTITVDO MEA verbis ex Psal. XLII. desumptis.

I

II

III

L U C Æ.

- I. **A** Sspice tres in Officina Lucensi signatos nummos, quorum primus argenteus ob Christi insculptum eminent Vultum, summa veneratione a Lucensibus celebratum, cum inscriptione SANCTVS VVLTVS DE LVCA, inferius minutum Scutum. In aversa Facie hæc vox L. V. C. A. medium tenet litteris Gothico exscalptis caractere, cum inscriptione in circuitu CAROLVS IMPERATOR. Luca Caput Tusciæ Urbs a Caroli IV. Imperatoris Legato xxv. aureorum millibus nummum Libertate coëmpta, ad annum usque MCCCC. conservavit, quo Tyrannidem nactus Paulus Guinifius, per annos xxx. unà cum Filiis tenuit Dominatum; quibus profligatis, tandem eam, qua nunc utitur, libertatem consecuta est; quocirca monetam Liberatoris sui nomine Cives condecorarunt.
- II. In secundo argenteo nummo visitur Imago cum litteris SANCTVS VVLTVS. In limbo adversæ partis CAROLVS IMPERATOR, in area LVCA.
- III. Eundem prorsus typum repræsentat in prima fronte æreus tertius nummus; In postica L. cum Crucicula ad latus aream implet; & in gyro OTTO IMPERATOR, Quartus forsân, a quo Lucenses quamplurimis Privilegiis condecorati sunt.

I

II

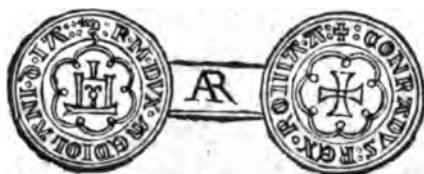

III

G E N U Æ .

EN argenteus summæ raritatis nummus Genuæ signatus, I. in cujus circuli sumitate visitur Anguis Vicecomitum, Stemma, & in area quædam machina litteris circumsepta, F. M. DVX MEDIOLANI D. IA. quæ sonant *Philippus Maria Dux Mediolani Dominus Januæ*. A tergo Crux & lemma. CONRADVS REX ROMA, nempe *Romanorum*, litteris, prout jacent in nummo, conscriptis. Genua totius Liguriæ Metropolis, navalis præcipue belli peritia celeberrima, post multas expugnatas Urbes, barbarasque subactas nationes, nec non de Pisanis, Venetis, aliisq: potentissimis Populis spectabiles relatas victorias, tandem anno post Christum natum MCCCLIII. a Venetis Aragoniis Consociatis, Maritimo bello fracta, intestinisq: insuper odiis, civilibusq: discordiis dilaniata, nativa neglecta libertate, Joanni Vicecomiti Mediolani Archiepiscopo, ac Principi, ut rixas componeret, hostiumque conatus retunderet, sese dicavit, quo tempore sub Vicecomitum potestate esse cæpit, imperanteq: Philippo Maria evulgatus nummus cusus est.

G 2

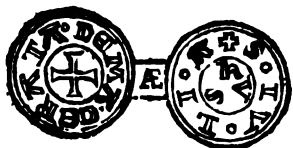
MA.

DE MONETIS MACERATÆ.

- I. **M**aceratenſi Populo a Bonifacio IX. juſ cudendi Monetas fuiſſe collatum Anno Chriſti MCCCXCII. ſignato Romæ diplomate octavo idus Junii, ex Pompejo Compagno in hujus Urbis hiſtoria Part. I. Lib. V. eruitur. Hujuſce Urbis ſub numero primo a me expoſitus æreus nummus, oſtendit in area Crucem, & in margine epigraphen DE MACERATA. A tergo, in ambitu S. IVLIA, in medio NVS nempe *Sanctus Julianus*.
- II. Ad oram ſecundi argentei nummi repræſentantur binæ claves decuſſatæ, ſubſequentibus vocibus D. MACERAT, in area A quaternis circulis circumcinctæ. In Poſtica inſcriptio S. IVLIANVS, quatuor poſtremis litteris in medium poſitis. Nummum hunc ſub Eugenio IV. percuſſum teſtatur Xaverius Scilla pag. 21. cui æquo animo aſſentior.
- III. Tertius æreus nummus oſtendit Sancti Juliani ſtantis imaginem, oblonga amiſti tunica, dextera ad benedicendum elevata, ſiniſtra haſtam ſuſtinentis, cum epigraphe S. IVLIANVS. Hic eſt Sanctus Julianus Urbis Maceratenſis Proteſtor. Altera ex parte in medio binas claves decuſſatas, in ambitu lemma DE MACERATA. Nummum hunc Nicolai V. temporibus, ad Pontificiam dignitatem eveſti Anno Chriſti MCCCCXLVII. ſignatum cenſeo; eſdem porro Claves decuſſatæ in hujus Pontificis, Romæ, & Fulginei, æreis percuſſis nummis, quos Floravantes evulgavit ſub num. V. & VI. obſervantur; binæ enim Claves decuſſatæ a Nicolao humili genere nato pro ſtemmate aſſumptæ ſunt, ut videre licet in Cod. Vat. ſignato num. 3255. a Floravante pag. 115. citato, in quo hæc habentur: *Adi 4. de Marzo a 22. ore de Sabato li Cardinali ſe miſero in Conclave nella Minerva, e furo in tutti 18, e Lunedì ad ora de terza fecero Papa Monſignor di Bologna, che era de Serazzano vile nazione, non aveva arme, e fece le Chiavi; altrimenti era valentuomo de Scienza, e fù Papa Nicolò V nempe; Quarto nonas Martii die Sabati hora ſexta Cardinales numero duodeviginti ingreſſi ſunt Conclave in Cœnobium apud Sanctam Mariam ſupra Minervam, & die Lunæ hora tertia Bononiæ Cardinalem, humili genere Sarazanæ natum, Pontificem, dixere, cui cum proprium Gentilitium deeſſet Scutum, ejus loco*
binus

binas Claves decussatas ipse assumpsit ; Cæterum vir erat plane doctus , atque eruditus , fuitque Nicolaus Quintus .

I

II

III

M A N T U Æ .

Mantua priscis temporibus variis subjecta Principibus Thedaldo scilicet Comiti Canossano, Mathildi filix, Sordello Vicecomiti, & Bonacolis, qui tribus & quinquaginta annis Urbi præfuere, tandem Anno MCCCXXVIII. in Aloysii Gonziaci, auctoritate, & gratia penès Cives plurimum polentis, potestatem devenit, quo imperante primum hunc argenteum nummum, ex litteris juxta illius ævi modum in ipso conscriptis, cusum facio, qui præter Aquilam expansis alis in area exalptam, & litteras in gyro positas VIRGILIUS, ostendit etiam minutum hujusce Familiæ Gentilitium Scutum. Postica effulget Cruce has circumscriptas litteras interfecante DE MANTVA.

I.

Prima secundi argentei nummi frons Virgilii celebris Mantuani Poetæ, in Andis Pago, qui nunc Petola dicitur, altero ab Urbe lapide Cn. Pompejo Magno, & M. Licinio Crasso primum Consulibus, nati, insignitur Vultu, ore instar cantantis composito, cum epigraphe VIRGILIUS. Totam adversæ partis aream occupat Crux affabrè efformata, & lemma DE MANTVA. Antiquitatem hujus nummi indicant litteræ, ad gothicam scribendi formam exarata, evinciturque ex Scutulo in gyro anterioris partis locato, sub Gonziaci imperio fuisse obliatum; a quo porro Principe non est facile divinare.

II.

In

III. In area tertii argentei nummi ostenditur Aquila expansis alis cum epigraphe **FR**anciscus **DE** GONZAGA , & post litteras, hujus Familiae Tessera . A tergo Crux , & in limbo minuta Virgilii Poetae imago, litteris hinc inde dispositis **V. I.** nempe *Virgilius* , subsequentibus vocibus **DE** MANTVA . Franciscus sexdecim annos natus Ludovico Patri Anno **MCCC-LXXXII.** in Mantuae Vicariatu successit . Agnete Uxore Bernabovis Vicecomitis filia e vivis sublata , cum Margarita Malatesta muliere insigni Anno **MCCCLXXXXIII.** nuptias fecit ; sequenti vero Anno dissidiis , ac simultatibus inter se , & Joannem Galeatium Mediolani Ducem coortis , hic valido conscripto exercitu , cui summo cum imperio Jacobus a Verme exploratae virtutis Dux praeerat , in Agrum Mantuanum irrupit . Franciscus ex adverso externis contractis auxiliis , una maxime Carolo Malatesta in armis celeberrimo , se ipsum acerrime tuebatur . Inter utrumq; exercitum variante secunda , adversaque fortuna ad Annum usq; **MCCCCIIC.** crebro pugnatum , quo induciis in decennium sancitis , pax firmata est ; post pacem Franciscus Fanum , quod Beatæ Virginis (Gratiarum Virginem Incolæ vocant) in bello voverant , quinto ab Urbe lapide Anno **MCCCIC.** faciundum curavit . Deit a Venetis in Imperatorem electus , Veronam , & Patavium Carriariensibus pulsus , Veneto adjecit Imperio . Tot palmarum Princeps anno sui Regni quinto supra vigesimum eripitur .

IV. Quartum argenteum nummum ad eundem Franciscum spectare , indicant litteræ in ejus prima fronte conscriptæ , in qua visitur etiam exiguus Leo cauda bifurcata , Bohemiae Regni stemma , Gonziacis a Carolo IV. Imperatore , ac Bohemiae Rege concessum Anno **MCCCLXVIII.** ut Marius Equicola in Vita Guidonis perhibet hisce verbis . *A quest' Gonzagi (se non erro) furono concesse le arme di Boemia da predetto Imperatore Carlo Re di Boemia , le quali sono un Leone bianco rampante in campo rosso sopra el capo una corona poco da quello distante , con un collare d' oro al collo Massiccio ; la coda è rivolta in su ver la testa , spartita nel mezzo in su in doi parti , che l' una interseca l' altra &c.* hoc est . Hisce porro Gonzagis , (ni fallor) Bohemorum Regum Tessera a predetto Imperatore concessa est , in cujus muricato valvulo exiliens observatur argenteus Leo , loro ad cellum aureo , corona a capite non tam disita
redi.

redimitus, cujus revoluta cauda a medio usque sursum in binas partes inter se intersectas divisa est. Postica præfert hanc vocem **MANTVA** cum Scutulo in limbo complectente Insignia.

V.

In prima quinti ærei nummi Fronte sculptus apparet Virgilii Poetæ Vultus, ore instar psalentis aperto, cum epigraphe **V. D. MANTVA**; hoc est *Virgilius de Mantua*. In altera facie ostenditur Gonzagiacæ Familiz antiquum Scutum, quod sex fascias, seu Zonas, aureas tres, & tres furvas continebat, his in gyro litteris locatis **I. F. D. GONZAGA**, scilicet *Joannes Franciscus de Gonzaga*, qui duodecim annos natus post Francisci Patris mortem, sub Venetorum, ac Malatestarum tutela cepit dominari Anno **MCCCCVII**.

VI.

Ad eundem Joannem Franciscum spectat sextus argenteus nummus, in cujus margine legitur **IOHANES FRANCISCVS MARCHIO MANTVE**. In medio visitur Aquila dimidia, hoc est extans pectore tenus super cristatum Cassidem cujusdam Scuti proni atque inclinati, in quo quaternæ aquilulæ circa crucem ad scapos extremos patulam observantur. Sigismundus Imperator ab Eugenio IV. anno post Christum natum **MCCCCXXXII**. decimo quinto Kalendas Junias Romæ coronatus, Germaniam repetens, Mantuam devenit; ibique a Joanne Francisco magna cum pompa, splendidoq; exceptus hospitio, eum in Foro Sancti Petri in Magnificentissimo Tribunali Mantuæ Marchionis titulo condecoravit, Anno Christi **MCCCCXXXIII**. Aquilis nigris in campo albo cum rubente Cruce pro stemmate concessis. Totum secundæ frontis medium a duabus Figuris stantibus, Pontificalibus vestibus indutis impletur, cum circumscriptis litteris **S. ANSELMVS. S. CELESTRINV**. Hic est Sanctus Celestinus, qui ex Eremo eductus, & ad Pontificiam Cathedram diu reluctans, evectus, post quintum Pontificatus mensem dignitate renunciata, a Bonifacio VIII. Successore ad evitandum Schisma (ut ipse dictitabat) in Carcerem inclusus, biennio post ærumnis plenus in pace quievit; Alter est Sanctus Anselmus Lucæ Episcopus, qui Mantuæ vita sublati, in Ecclesia majori collocatus, uti Patronus a Civibus summa veneratione colitur.

VII.

Septimus-argenteus nummus eodem Joanne Francisco imperante cusus est; ibi Gonzagiacæ Familiz observantur Insignia,

gnia, additis in circuitu his vocibus IOHS FRACISC. MAR-
CHIO MANTVE 3. E. hoc est *Joannes Franciscus Marchio*
Mantue, & cetera. In altera facie, præter sacram Pixidem,
visitur cujusdam ædificii Turriti typus, Arcis nempe, ut pu-
to, ab eodem Marchione in Sancti Georgii Suburbio, uti Equi-
cola perhibet, extructæ; limbus inscribitur hoc lemmate MAN-
TVA FVLSISTI PCIOSO SAGVINE X̄; scilicet: *Mantua*
fulsisti pretioso Sanguine Christi.

VIII. In Octavi argentei nummi fronte apparet Gonzagicorum
Stemma, epigraphe circumscriptum LODOVICVS MAR-
CHIO. A tergo Sacra Pixis in qua servantur tres guttæ
Sanguinis, quæ, ut fertur, e latere Christi Domini effluerunt
cum lemmate XPI SANGVINIS TABERNACVLVM.
Decesserat Anno MCCCCXLIV. Joannes Franciscus, & in
Mantue Marchionatu fuerat ex ejus testamento Ludovicus Fi-
lius, duos & triginti annos natus, subrogatus. Hic sub sui Re-
giminis exordium a Venetis Florentinis consociatis stipendio
conductus, in Philippum Mariam Mediolani Ducem egregia
fama militavit, ac Caroli Fratris Copias sibi infensi ad Coi-
tum profligavit. Mantue, Roma redeuntem Fridericum Impe-
ratorem, ac Pium II. cum sexdecim Cardinalibus solemni
pompa excepit. Divi Andreæ Templo, ac Arce ad Pradellam
Portam inchoatis, ætatem complevit, & Principatum Anno
MCCCLXXVIII.

IX. Sub eodem Ludovico percussus est & alter subsequens argen-
teus nummus, in cujus area ejusdem Principis apparent insignia
cum inscriptione LODOVICVS MARCHIO MANTVE, ET
Cetera. A tergo Sacra Pixis hisce vocibus circumsepta. X.
TVI TVTA HOSPITIO SIT SANGVINIS HOSPE.

X. In decimo æreo nummo repræsentatur Canis sedentis imago
cum epigraphe FRANC. MAR. MANT. IIII. nempe *Franciscus*
Marchio Mantue Quartus. A tergo Sacra Pixis, & inscri-
ptio SANGVIN XPI IXES, hoc est *Sanguinis Christi Jesus*.
Franciscus duodeviginti annos natus post Friderici Patris mor-
tem Anno MCCCCLXXXVI. Mantue iniit Principatum; in
primo suæ juventutis flore venationibus deditus, Canes, Ac-
cipitresq; in deliciis habuit, marmoreo nonnullis, teste Equi-
cola, funeratis sepulcro; idcirco in nummo exalptum Canem,
summopere a Principe adamatum censeo.

Undecimus argenteus nummus ejusdem Francisci pileatam, XI.
exhibet faciem, his circumcinctam vocibus FRANCISCVS
MAR. MANT. IIII. Postica Sacram Pixidem præfert cum
epigraphe SANGVINIS XPI IHESV.

Duodecimus argenteus nummus ostendit ejusdem Francisci XII.
effigiem Equo insidentem, cum inscriptione in limbo FR MAR.
MANT. IIII. VENE. CAPI. GE. nempe *Franciscus Marchio
Mantue Quartus Venetorum Capitaneus Generalis*. In adversa Sa-
cra Pixis, & lemma ut supra. Franciscus bellicis rebus ad-
dictus, apud Italiæ Proceres multa existimatione clarus, octo
& viginti annos natus totius Veneti Exercitus Gubernator di-
ctus, Carolo Francorum Regi, qui Regno Neapolitano occu-
pato, ad totius Italiæ affectabat imperium, in Patriam rede-
unti se se objecit; pugnatum acriter in agro Parmensi ad Ta-
rum MCCCVC. pridie nonas Quintilis ancipiti dubiaq; vi-
ctoria, quo in prælio tam fortiter se Franciscus gessit, ut a
Patribus eodem mense Capitanei Generalis titulo meruerit
condecorari, in cujus facti memoriam evulgatus nummus ob-
signatus est.

Decimus tertius æreus nummulus præfert in medio Gent. XIII.
litium Scutum, in cujus area sex observantur transversæ te-
niæ, antiquum Gonzagicæ Familiæ stemma cum epigraphe,
FR. MAR. MANT. IIII. In adverso binas manus junctas
cum lemmate IN ÆTERNVM. Pugna ad Tarum confecta,
Francorum Rex Taurinum cum se recepisset, Franciscus ce-
lerato itinere Novariam, arcta jam obsidione cinctam, quæ
Gallo tuebatur præsidio, perrexit, quam citius bellicis fati-
gatam tormentis, ad ultimam angustiam redegit. Interea per Lu-
dovicum Aurelianensem Principem, qui intus erat, ad colloquium
evocato Francisco, ad decem prius dies induciis pactis, tan-
dem pax inter Regem, & Mediolani Ducem firmata est, ut
narrat Guicciard. in Hist. Ital. Lib. 11. Post hæc in Galliam re-
diit Carolus, Mantuam gloria, ac laude plenus Franciscus, in
cujus Pacis memoriam ab ipso percussus nummum autumo;
manus enim junctæ pacem, fidemque publicam denotant, non
ad tempus, sed perpetuo servandas, uti per lemma in ÆT-
ERNVM inauguratur.

In prima Decimi quarti argentei nummi fronte cernitur XIY.
ejusdem Francisci Protome cum inscriptione FRANCISCVS.

- MaRcbio MaNTVE IIII.** A tergo fusorium cernitur Vasculum, quo utuntur Aurifices, flammis circumdatum, cum virgarum aurearum, aut argentearum fasciculo, ex eo prodeunte, cum lemmate. *Domine* PROBASTI ME, ET COGNOVISTI ME, ut legitur in initio Psalmi 138. Franciscus Gallis confociatus cum in Venetos movisset, ab illorum armis interceptus anno MDIX. quinto Idus Sextilis, ac Venetias perductus, ob violatæ Fidei suspicionem carceri demandatur; Ejus porro Causa in publico Patrum Consilio actitata, uti insons Senatus omnibus prope suffragiis sequenti anno pridie Idus Quintilis liberatus est, quo tempore nummum signatum censeo.
- XV.** Ad eundem Franciscum pertinet decimus quintus argenteus nummus, cujus nomen ex litteris quæ per gyrum primæ frontis obvolvuntur, satis dilucide apparet. Totam secundæ partis aream occupat ipsius Francisci stemma, cum lemmate S. R. E. CONF. hoc est *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Confanonerius*. Nummum hunc a Francisco Anno MDX. obsignatum facio, quo tempore a Julio II. Summo Pontifice Confanonerii dignitate honestatus est.
- XVI.** Decimus sextus argenteus nummus Beatæ Mariæ Virginis Gratiarum, vulgo ab Incolis nuncupatæ, Puerulum lactantis Jesum insignitur Imagine, in cujus honorem, ut diximus in tertio nummo, a Francisco Mantuæ Vicario IV. anno MCC. CIC. non ignobile Fanum erectum fuit. In postica fusorium cernitur Vasculum, uti in nummo XIV. hisce vero circumscriptum vocibus FRANCISCVS MARcbio MANTuq̃ IIII.
- XVII.** Decimus septimus argenteus nummus quinque Drachmis, & quatuor siliquis in pondere equipollens repræsentat Francisci faciem cum inscriptione FRANCISCVS MAR. MANTVE IIII. In postica visitur ipsius Francisci imago, dextera virgam gestantis, sinistram uni ex tribus figuris ante se stantibus porrigentis, cum circumducta epigraphe NON IGNARA MALIS MISERIS SVCVRERE DISCO.
- XVIII.** In Decimo octavo æreo, pauculo argento admixto nummo, ejusdem Francisci observatur Facies cum epigraphe FRANCISCVS MaRcbio MANTVE IIII. Altera ex parte sedentis mulieris effigies Pixidem sacram dextera sustinentis, cum litteris in circuitu SANGVINIS XPI IHESV, & inferius MANT.
- XIX.** Decimum nonum argenteum nummum Franciscus extremis
fui

sui Imperii diebus procul dubio cudere fecit ; in hujus enim prima fronte ostenditur pileata , ac rugosa ipsius Principis Facies , additis in circuitu his vocibus FRANCISCVS MAR**ch**io MANT**ua** IIII. Alterius partis medium Sacra Pixis tegit , & in circuitu SANGVINIS XPI IHESV .

Tres subsequentes dumtaxat nummos , ad Fridericum Gonzagam pertinentes , ex argento conflatos , profero . Primus hic & in ordine vigesimus ipsius Friderici , qui post Francisci Patris mortem ANNO MDXIX. a Mantuanis Marchio salutatus , exceptusque est , Vultum exhibet , cum inscriptione FEDERICVS II. MAR**ch**io MANTVE . A tergo Sacra Pixis super Aram posita , in qua conscriptæ hæ voces conspiciuntur. *Sanctus* ANDREAS , cum solita inscriptione SANGVINIS XPI IHESV ; inferius MANT**ua** . XX.

Vigesimus primus nummus imaginem Frideriei in area habet , circumstat hæc epigraphe FEDERICVS II. MAR**ch**io MANTVAE V. Postica ejusdem Principis figuram Equo insidentis præfert , cum hac inscriptione S. R. E. CAP. GENE. nempe : *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Capitaneus Generalis* . Cum Romæ nuntiatum , Gallos celerato itinere Regium properasse , ac Alexandrum Triultium spectatæ virtutis Ducem , Urbem irrumpere nitentem , ab Ecclesiæ Præsidio repulsum , pileaque tormentaria ictum , paulo post interiisse ; Facinus ulturus Leo Pontifex , fœdere cum Cæsare sancito , sibi deinde tutius nihil duxit , quam Fridericum Mantuæ Marchionem a Francorum Rege jam descitum , sibi devincere . Hunc ergo maximo ad se accersitum stipendio , Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Capitaneum Generalem , in Concistorio habito MDXXI. die prima Quintilis , creavit ; quo in munere tam egregiam manu , & milite operam navavit , ut eodem anno Parma , & Placentia a Gallis occupatæ , in Pontificis potestatem redierint. XXI.

Vigesimus secundus nummus Marchionis effigiem exhibet , cui circumscribitur FEDERICVS Marchio MANTVE V. Sedentis Figuram Mulieris , Sacram Pixidem dextera sustentis , postica ostendit , sub antiqua epigraphe SANGVINIS XPI IHESV , inferius MANT**ua** . Nummos plusquam viginti sub hoc Principe diverso typo percussos penes nos servari , scito , quos ne Lectori sumus tedio , & ab instituto nostro aberremus , libentius omisimus. XXII.

I

II

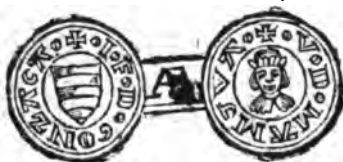
III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

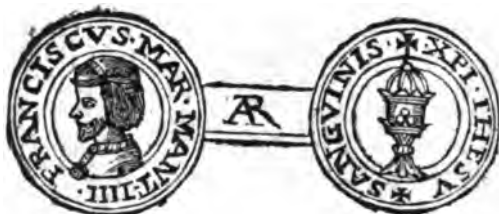
X

XI

NON OBSERVATIS. 61

XI

XII

XIII

XIV

XV

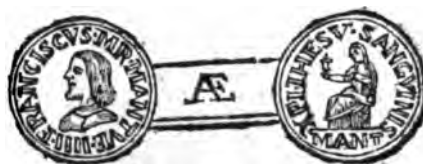
XVI

XVII

XVII

XIX

XX

X XI

MASSÆ LOMBARDORUM.

- I. **P**rimus aureus nummus exhibet Francisci Estensis faciem cum inscriptione FRANCISCVS ESTENSIS. In aduerso ipsiusmet Francisci Stemma, lemmate circumscriptum. DVX IN HOSTES PARITER ET CLYPEVS. Massa Lombardorum non ignobile agri Ferrariensis Oppidum, in Francisci Estensis potestatem, ex Alphonfi Ferrariæ Ducis Patris Testamento, cuius verba lubet hic referre, Anno MDXXXIV. devenit = *Item per ogni miglior modo, che puote lascia, e instituisse Erede l' Illustrissimo Sig. D. Francesco suo terzogenito legitimo, e naturale nel Castello della Massa di Lombardi in Romagna, con ogni sua jurisdictione, e con il mero, e misso Impero &c.* = hoc est = *Item omni meliori quo potest modo declarat, instituitque heredem Illustrissimum Dominum Donum Franciscum Tertiogenitum legitimum, & naturalem in Massæ Lombardorum Oppido in Romandia suo, cum omni jurisdictione, ac mero, mixtoque Imperio.* Hic ex Lucretia Borgia legitima Alphonfi Uxore Anno MDXVI. procreatus, a prima adolescentia summo ad res bellicas studio animum appellens, Caroli V. Imperatoris Castris adherens, egregiam fortis, prudentisque Viri famam, in Massiliæ oppugnatione adeptus est; qui cum eundem Imperatorem Nicæam prius Galliæ Narbonensis Urbem, deinde in Hispanias deduxisset, Ferrariam revertitur. Anno porro MDXXXVII. Neapolim egregio cum comitatu progressus, Mariam de Cardona lectissimam Fœminam, Padulæ Marchionatum, aliasque Ditiones dotali jure in nuptias trahentem, sibi desponsavit. In Hispanias deinde repetens, in Gandenses ab Imperatore descitos decertavit, ad oppugnandam Juliam Cæsaream perrexit, ac in bello in Guillelmum Cliviæ Ducem suscepto, levis Equitum armaturæ Præfecturam promeruit. In Lucemburgi
aggres-

aggressionem mille Equitibus Gallis deletis, Ligniacoque ad deditionem compulso, ad obsidendam Duram se contulit, qui cum mille Equites gallos, quadringentosque pedites, suppetias obsessis laturos, ab exploratoribus adventare didicisset, paratis insidiis, in hostes, licet viribus impar, irruptione facta, adeo fortiter se gessit, ut iis devictis profligatisque, insigni victoria potiretur: parta Vexilla, Victoremque deosculatus est Cæsar, quæ in Italiam delata Massæ appensa sunt. Ab his rebus gestis jam plane clarus ab Imperatore Italicis Copiis præficitur, ac in Allobrogum Ducem proficisci jubet, quo in prælio cum summa fide, felicique prudentia se gessisset, in Joannem Fridericum Saxonæ Ducem, dein in Hassiæ Lantgravium immittitur. Carolo e vivis erepto, Franciscus ad Francorum Regem transgressus, ab ipso torque aureo donatus inter Sancti Michaelis Equites cooptatur, ipsoque efflagitante in agrum, Hetruscum, cum gallicis copiis descensus, egregiam in tutando Monte Alcino operam navavit. Pacis tandem, quietisque cupidus Ferrariam repetit, ibique Anno MDLXXVIII. die vigesima tertia Februarii, duabus filiabus nothis, Marphisa, scilicet, & Bradamante, superstitis, ex humanis eripitur; Corpus, sicuti Testamento caverat, Massam Lombardorum delatum, in Ecclesia S. Pauli a se condita tumulatur; ubi a Hieronymo Sorboli Philosophiæ, & Medicinæ Doctore celeberrimo, Oratione funebri fuit decoratus. Sub hoc ergo Principe expositus aureus nummus, nec non & sequentes in Oppido Massæ Lombardorum, ab ipso lateritiis muris circumsepto, proprie cusi sunt, uti ex ejus Codicillo evincitur, in quo hæc habentur = *Item hà lasciato, e lascia per ragion di Legato, ac omni &c. alla Comunità di Massa sua Giurisdizione il Giardino, che è dentro la Terra suddetta, e li Boschi delli quattro Quartieri della Campagna della Massa; qual Giardino, e Boschi furono altre volte donati per detta Comunità a detto Signore Codicillante; ma quelli Casamenti dove fu già fatta la Zecca della detta Terra, Casamenti dell' Ortolano, Pellacanerìa, Stalle, & altre cose, che sono d' esso Signore Illustrissimo Codicillante vuole, che siano della sua Erede Universale, cioè la Signora D. Marfisa = idest = Item jure legati Massæ Communi tum Viridarium in interiori Loci parte servatum, cum quatuor ipsius Territorii Regionum Sylvas, quæ omnia a dicta Communitate olim ipse Dominus Codicillans do-*

no acceperas, relinquit. Illas porro *edes* in quibus *Monetæ* cudebantur, nec non *Oliteris* *Domos*, *Coriariam*, *Equilia*, *aliaque* de jure ipsius *Codicillantis* ad *Dominam Marphysam* *hæredem* ejus *universalem spectare declaravit*. Hosce tamen nummos, licet extra tempus a *Muratorio* intentum, obsignatos, proferre studui, ex eo quod ab eruditissimo *Comite Joanne Raynaldo Carli*, qui de *Zecchis* *Italix* scripsit, hæc *Massæ Lombardorum* fuerit prætermissa.

I

II

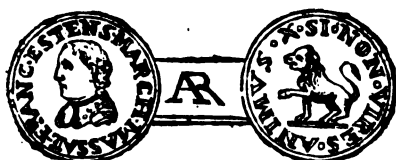
III

IV

V

VI

VII

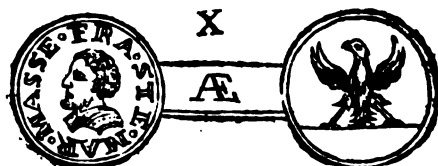
VIII

IX

X

ME.

NON OBSERVATIS. 65

MEDIOLANI.

IN primo aureo nummo ostenditur Cassis, cum Angue vorante puerum, litteris hinc inde dispositis D. B. nempe *Dominus Bernabos*; per gyrum CIMERIVM DoMini BER-NABOVIS VICE=COMITIS. Posticam implent Aquilula, & integer Anguis, cum litteris ad latera D. B. scilicet *Dominus Bernabos*, litteris in circuitu positis MDLI ET. E. DNI GENERALIS; hoc est *Mediolani & cetera Domini Generalis*. Moriens Joannes Vicecomes Mediolani Princeps, ac Archiepiscopus, Matthæo, Bernabovi, & Galeatio, ex Stephano Fratre procreatis, Principatum trifariam divisum, ea porro conditione, ut Mediolanum, & Genua communis essent ditionis, reliquit. Matthæo biennio post sublato, Fratres superstites mira concordia per annos viginti imperium moderarunt, post quos Galeatio functo, in Patris portionem Joannes Galeatius filius successit. Ceterum Bernabos solus regnandi cupidus, Nepoti insidias moliri cepit, quibus detectis, callidoque ingenio simulatis, Patrum nihil tale verentem Nepos comprehendit, ac in Arcem Tritianam conjecit, quo in loco septem post menses anno ætatis suæ sexto & quadragesimo, Imperii vero trigésimo, ærumnis plenus, ac ira, e vivis excessit.

II. Secundus argenteus nummus exhibet in medio Vicecomitum Iconem Tesserariam, cum inscriptione FILIPUS MARIA DVX MEDIOLANI ET E. A tergo stat Sanctus Ambrosius in Sella sedens, dextera Scuticam, sinistra Pastoralem virgam tenens, litteris in gyrum positis S. AMBROSIVS MEDIOLANI. Post Joannis Galeatii mortem (contigit hæc tertio nonas Septembris MCCCCIL) Joannes Maria, & Philippus Maria filii, ea conditione a Patre in Testamento præscripta, ut scilicet major natus Joannes Mediolani Ducis nomen obtineret, alter Papæ Comes appellaretur, Principatum suscipere: verum novennio post, Fratre ob nimiam sævitiam a Conjuratis cæso, totius summa imperii ad Philippum Mariam advenit, qui clarissimorum Ducum ope, sui Regni Urbes a nonnullis Tyrannis occupatas, felicibus auspiciis recuperavit, eosque aut occiderit, aut exturbarit. Mortuus est anno MCCCCXLVII. idibus Sextilis, totius imperii Francisco Sfortia militari disciplina claro, cui filiam Blancam ex Agnete Mai-

na nobili concubina susceptam, Cremona in Dotem concessa, collocarat, hærede ex testamento relicto.

III. Dimidiatum hunc profero Mediolani argenteum percussum nummum; cum enim in una ejus parte, præter Gentilitium Vicecomitum stemma hæ voces in gyro FRA..... RTIA VICECO; in altera præter Crucem DVX ME.... nitidis characteribus legantur, clare evincitur ad Franciscum Sfortiam spectare, qui ex humili origine ob præclaras animi dotes, ac in rebus bellicis virtutem, a Philippo Maria Vicecomite in Generum cooptatus, ei emortuo in Principatu Anno Christi MCCCCL. subrogatus est.

IV. In area quarti argentei nummi ostenditur Crux hisce litteris in limbo ornata Gz. M. DVX MED. AC IANVE D. ET E. nempe *Galeatius Maria Dux Mediolani, ac Janus Dominus & cetera*. In postica Anguis puerum vorans, cum litteris ad latera B. G. prima pro *Blanca*, altera pro *Galeatius* interpretatis, & epigraphe BLANCA M. DVCISA ME, hoc est *Blanca Maria Ducissa Mediolani*. Hic est Galeatius Maria, qui duos & viginti annos natus, post Francisci Patris mortem sub Blanca Mariæ Matris tutela Anno MCCCCLVI. capit dominari, cujus in initio imperii auctoritatem veritus, progrediente tempore a debita veneratione deflexit. Non sine veneni suspitione, & quidam Galeatii filii scelus suspectavere, Cremonæ moritur Blanca Anno MCCCCCLXVIII. decimo Kalendarum Novembris, eximæ herclè Religionis Mulier, quocirca evulgatus nummus hoc biennio casus est.

V. Ad eundem Galeatium quintum æreum pertinere nummum, indicant tum Sigla G. M. hoc est *Galeatius Maria* in area sub corona expressæ, cum litteræ in gyrum positæ Gz. M. DVX MLI V. quæ sonant *Galeatius Maria Dux Mediolani Quintus*. Postica ostendit Vicecomitum Cassidem, hisce vocibus circumcinctam AC IANVE Dominus 3. E. Galeatius cum Domi, forisque suum confirmasset imperium, intemperantibus libidinibus, nobilioribus præcipuè Matronis totum se dedit, quocirca Populo exosus in ipsum conspiratur, ac in templo Divi Stephani Anno MCCCCCLXXVI., ætatis vero XXXIII. confoditur, Andrea Lamponiano, Carolo Vicecomite, Hieronymo Olgiato, & Cola Montano conjurationis auctoribus.

Sextus ex argento non puro conflatus nummus , in medio VI.
ostendit Avem flammis circumdatam, cum elevatis alis, Zonæ in-
sidentem , in qua hæc verba exarata perpenduntur DABO COR-
DI. Cùm inscriptione GZ. M. SF. VICECOS. DVX MLI.
V. nempe *Galeatius Maria Sfortia Vicecomes Dux Mediolani*
Quintus. Tota adversæ partis area a Regia Corona, pendentibus hinc inde paliis, impletur, cum lemmate in limbo P. P. ANGLEQ. CO. AC IANVE D. idest *Papæ, Angleritquo Comes, ac Januæ Dominus*.

In prima septimi ærei nummi fronte demonstratur Regalis VII.
Corona, pendentibus hinc inde paliis, additis in circuitu his vocibus IO. GZ. M. SF. VI. DVX. MLI. SX: scilicet *Joannes Galeatius Maria Sfortia Vicecomes Dux Mediolani Sextus*. Alterius partis medium Crux tegit lateribus latioribus, cum epigraphe LVdovico PATRVO GVBERNANTE. Galeatio a Conjuratis cæso, Joannes Galeatius Filius quadriennis sub Ludovici Patruis tutela in Principatu successit. Cæterum Ludovicus regnandi cupidus, omni fidei Sanctitate contempta, Nepotem perditis moribus studuit callidè educare, ut cum ad perfectam pervenisset ætatem, dominatu indignus videretur. Hunc adultum jam factum in tantas angustias redegerat, ut Ducis tantummodo nomen retineret, Ditionis verò regimen, leges, & responsa, arma, pecuniæ, vitæ necisque potestas penes se haberentur; Tanta ergo Tyrannide pressus infelix Princeps, lenta prius febre tentatus, Anno MCCCCLXXXIV. non sine veneni suspitione Papæ occubuit.

In area Octavi ærei nummi visuntur litteræ LV. cum co- VIII.
rona superposita, quæ sonant *Ludovicus*, & in circuitu LV. M. SF. ANGLVS DVX MLI, nempe *Ludovicus Maria Sfortia Angelus Dux Mediolani*; Postica Cassidem præfert, cum Angue puerum vorante; additur epigraphe P. P. Q. CO. AC IANVE D; hoc est *Papæque Comes, ac Januæ Dominus*. Post elatum Joannem Galeatium, Ludovicus, Francisco quinquennio nondum nato Regni hærede neglecto, quem Nepos ex Isabella Alphonfi utriusque Siciliæ Regis filia sustulerat, imperium sibi usurpavit; quod diu, Numinibus sic permittentibus, non retinuit, quinquennio enim post, ab Ludovici Aurelianensis Francorum Regis armis fatigatus, & Mediolano pulsus, exulare cogitur: verum sequenti anno, qui fuit Romano Jubilæo

sacer, Mediolanenses Joannis Jacobi Triultii Urbis Præfecti asperitate exacerbati, cum Maurum revocassent, hic Ditionem quam facile amiserat, tam cito recuperavit. Quod cum excepisset Rex, bello iterum apparatu majori instaurato, prævalentibusque Gallicis armis, Novariæ se inclusit Maurus, e qua dum eementita veste effugere parat, ab Helvetiis traditus, venditusque Gallis, in Franciam perducitur, ac in Lovensem Arcem coniicitur, quo in loco decimo post anno e vita excessit.

IX. Nonus ex ære, & argento conflatus nummus ostendit Francorum Regum Stemma cum tribus Liliis, lemmate circumscriptum *LVDOVICUS Dei Gratia FRANCORUM REX*. A tergo Crux, & in circuli summitate minuta Sancti Ambrosii Episcopi effigies, & epigraphe *MEDIOLANI DVX ET E. CAROLO VIII. Francorum Rege Anno MCCCCIIC.* repentina morte sublato, ad Ludovicum Aurelianensem Francicum Regnum devolvitur, qui de eiciendo Ludovico Sfortia e Mediolanensi Statu, quem sibi debitum, ex Avia suæ Valentinae hæreditate, dicebat, extemplo meditatus, cum Alexandro VI, ac Venetis inito fœdere, gravi comparato exercitu in Italiam irrumpit. Interea Sfortia tantas hostis vires ferre haud posse ratus, cum trans alpes ad Cæsarem una cum Filiis, ac gazis opem imploraturus confugisset, Rex sine vulnere Sfortiano Imperio potitus est, tenuitque ad annum usque duodecimum supra millesimum quingentesimum, quo Gallis paucorum mensium spatio tota Italia ejectis, Maximilianus Mauri filius Pontificiis, Venetisque armis fretus, in avitum Regnum restituitur. Idcirco hoc temporis intervallo evulgatus nummus, sicuti & duo subsequentes, Mediolani cusi sunt.

X. Decimus ex argento ære immixto conflatus nummus ad eundem Ludovicum spectat; exhibet hic L. coronatum, monogramma scilicet Regis, & in margine *LVDOVICUS Dei Gratia FRANCORUM REX*. Tota adversæ partis area a Serpente puerum vorante occupatur, cum litteris in circuitu *MEDIOLANI DVX ET E.*

XI. In medio undecimi ærei nummi tria Lilia observantur, hisce vocibus circumsepta *LVDOVICUS Dei Gratia FRANCORUM REX*. Postica Cruce insignitur, cum epigraphe *MEDIOLANI DVX ET E.*

Tota

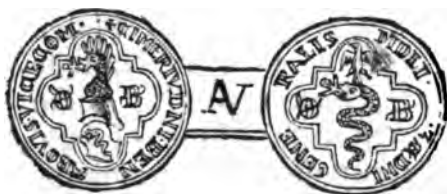
Tota primæ frontis duodecimi ærei nummi area a magna XII.
 F. cum corona superimposita impletur; limbus inscribitur his
 vocibus FR. D. G. FRANCORUM REX. nempe *Franciscus*
Dei Gratia Francorum Rex. Alterius partis medium Crux te-
 git, cum litteris circumpositis MEDIOLANI DVX ET E.
Franciscus e Vallesiorum gente, in quingentesimi decimi quarti
 supra millesimum Anni exordio inito post Ludovici XII. mor-
 tem jure Regiæ propinquitatis Principatu, nihil prius, potius-
 ve habuit, quam bellum, adversus Maximilianum Sfortiam
 Insubribus incumbentem, suscipere. Ingenti ergo instructo Exer-
 citu, per loca antea humanis vestigiis intacta in Italiam de-
 scendit, & ad Malignanum agri Mediolanensis Vicum juxta
 amnem Lambrum signa constituit, confertaque cum Helve-
 tiis pugna, eos tam maxima cæde delevit, ut supra quinde-
 cim millia ex hisce fuerint desiderati. Rex reportata Victo-
 ria, Sfortiam in Mediolanensem Arcem compulsam obsedit,
 eumque ad deditionem coegit, hisce compositis conditionibus,
 ut Helveticis præfidiis, cum omnibus fortunis migrare, liceret,
 Sfortiaque reliquum vitæ cursum in Gallia exigeret, cui Rex
 in Vitæ splendorem trigintaquinque Scutorum aureorum mil-
 lia in singulos annos persolveret. Post hæc Franciscus Medio-
 lanum ingressus solemnī pompa excipitur, quo tempore in Re-
 gis obsequium expositus hic nummus cusus est.

In decimi tertii ærei nummi area visuntur tres Monticuli, XIII.
 cum floribus insurgentibus, & in limbo FRANCISCUS SECVN-
 DVS. In adverso Corona paliis hinc inde pendentibus, cum
 litteris in circuitu DVX MEDIOLANI.

Decimus quartus æreus nummus ad eundem Franciscum per- XIV.
 tinens, effulget Cruce litteris circumsepta FRANC SECVN-
 DVS; In oppositæ partis medio F. II. cum Corona superim-
 posita, nempe *Franciscus Secundus*, & in margine DVX ME-
 DIOLANI. Franciscus Sfortia Ludovici filius, & Maximilia-
 ni frater, a Leonis X. Cæsarisque armis in paterni imperii pos-
 sessionem Anno MDXXI. immisus est, qui biennio post a
 Francisci Galliarum Regis armis defatigatus, ubi Francorum
 vim minime se diu laturum agnosceret, Urbe relicta, se se
 periculo subduxit: post varios deinde casus in Patriam rever-
 sus, a Cæsare Anno MDXXVII. iterum obsessus, nonnul-
 lis constitutis pactionibus, Arcis, & Principatus cessionem fe-
 cit.

cit. Quod cum Clemens VII., Veneti, ipsique Galli ægre paterentur, ut Sfortia paterno Imperio restitueretur, ~~Caesare~~ precibus impetrarunt. Franciscus ergo grandi pecuniæ vi Caroli amicitia coëmpta, & Christiana Danicæ Regis, & Elisabethæ Caroli Sororis filia matrimonio sibi copulata in Principatum restituitur. Verum quinquennio post summo Populi, & Uxoris merore e mortalibus, nulla post se relicta Prole, rapitur, & sic Sfortium nomen, quod tam clarum unius Sæculi spatio in Italia refulsit, extinctum est.

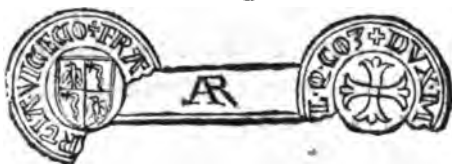
I

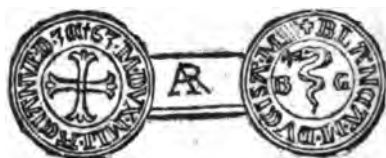
II

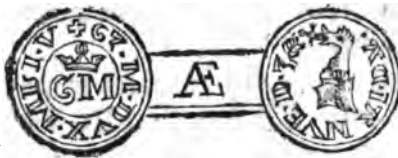
III

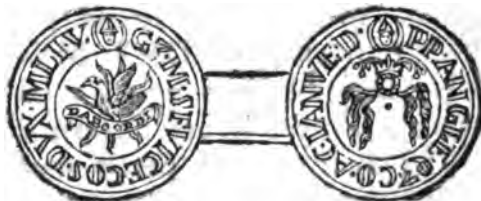
IV

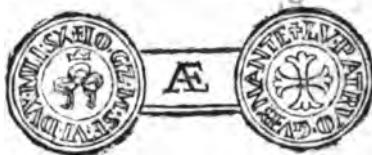
V

VI

VII

VIII

IX

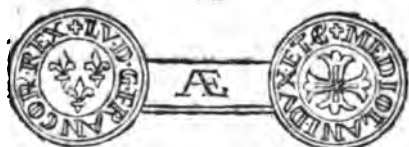
IX

X

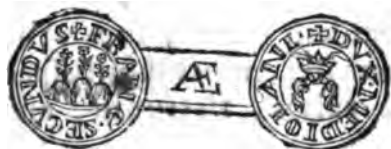
XI

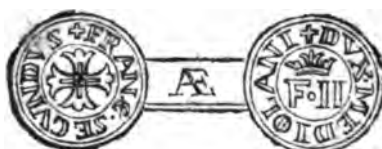
XII

XIII

XIV

MIRANDULÆ.

AD Joannem Franciscum illius Joannis Patrem, qui ob erectæ mentis indolem, ac divinum ferè ingenium Fœnix vocitabatur, spectat hic primus æreus nummus, in cujus anteriori fronte visitur ejusdem Principis Protome cum inscriptione IO. FR. P. MIRAN. D. nempe *Joannes Franciscus Picus Mirandulæ Dominus*. Tota adversa pars ab hoc lemmate impletur in laurea Corona conscripto OMNINO.

Secundus æreus nummus exhibet in medio Joannis Francisci Pici Imaginem cum epigraphe IO. FR. PICVS MIRAN. DVLE Dominus. In postica repræsentatur Liber cum signatis in eo litteris OMNINO; ad Libri latera C. I. A. inferius Aquilula biceps, subsequentibus vocibus CONCORDIAE COMES. Hic est Joannes Franciscus Philosophus insignis ex Galeotto primo natus, qui a Ludovico, & Friderico fratribus Principatu deturbatus, ad Julium II. Pontificem opem imploraturus confugit: Idcirco Pontifex, ad obsidendam Mirandulam, quæ Gallo fulciebatur præsidio, immisissæ turmis, cum lentum ob hyemis sævitiam in suo munere militem cognosceret, in Castra perexit, ibique Ducem, ipse-

ipfemet agens, vigesima Januarii die MDXI. Urbem tormentis jam fatigatam cepit deditio, & Joanni Francisco restituit.

- III. Ad eundem Joannem Franciscum pertinet tertius argenteus Nummus, in cujus prima fronte ostenditur Liber, cum litteris in eo exaratis OMNINO B. K. A. Ad Libri latera C. I. A. inferius aquilula biceps cum epigraphe in gyro IO. FR. PICVS MIRANDVLE D. CO. C., nempe *Joannes Franciscus Picus Mirandulae Dominus Concordiae Comes*. Postica præfert Christum in Astra ascendentem, & Discipulos in Cælum aspicientes, inferius ILLVC. Joannes Franciscus in Principatum restitutus, ad annum usque MDXXXIII., celeberrimi Ludovici Areosti Poetæ Ferrariensis fato memorandum, regnavit, quo Galeottus Nepos Ludovici filius Siccariorum collecto manipulo, altissimo noctis silentio Mirandulam venit, superatisq; nemine resistente, muris, in Jo: Francisci cubiculum suspenso pede irrepens, ac subita vi discussis valvis, Patrum, ejusq; filium trucidavit.

I

II

III

MONTISFERRATI MARCHIONES.

AD Gulielmum Montisferrati Marchionem attinet æreus hic nummus, in cujus antica visitur Marchionum Gentilium Scutum, cum litteris in margine GV. MAR. MONTE. qui ut opinor Montisferrati Marchæ dominabatur, Anno ab Orbe redempto MCCCCLX. In postica Crux cum lemmate SVB TVVM PRESIDIVM.

MU.

M U T I N Æ.

Primus æreus pauculo argento mixtus nummulus, ostendit. **I.**
 in gyro hanc vocem **FEDERIC**, & in area has litteras
 in formam Crucis dispositas **I. P. R. T.** quæ sonant *Impera-*
tor. In adversa parte **D. MVTIN.** in medio **A.**, cujus supe-
 rior, & inferior pars non secus ac latera a quatuor circulis
 circumdantur; nempe *De Mutina*. Ad Fridericum Secundum
 spectat nummus, a quo, Mutinensibus jus cudendi Monetas,
 concessum est Anno **MCCXXVI**.

In secundo argenteo nummo exhibetur Herculis Mutinæ **II.**
 Ducis **II.** Protome, cum inscriptione **HERCVLES DVX IN-**
VICTISSIMUS. In postica fabulosi Herculis Leonem dilaniantis
 effigies, cum lemmate **DEVS FORTitudo MEA**, ut legi-
 tur in Psalmo 52, inferius Urbis Tessera cum litteris **C. M.**
 hinc inde dispositis, quæ meo videri hæc sonant *Communitas*
Mutinæ, seu *Mutinenfis*. Urbs hæc sub Atestinæ Gentis Impe-
 rio Sæculo tertiodecimo esse cæpit. Horum primus Opizo **II.**
 fuit, qui communi totius Populi, Præsulisque consensu Anno
MCCLXXXVIII. in Dominum Generalem delectus est. Ve-
 rùm Mutinenses ab Estensibus desciti Anno **MCCCVI**, variis
 deinde Dominis, Bonacolsis scilicet Mantuæ Tyrannis, Bavaro,
 ac Bohemiæ Regi ad Annum usq. **MCCCXXXVI.** paruere,
 quo Opizo **III.** Vir bellica laude insignis, motis, quæ suæ
 erant ditionis recuperaturus, armis, Mutinam accessit, nec
 multis inde diebus Guidonis, ac Manfredi de Piis ope, qui
 Bohemiæ Regis nomine Vicariorum titulo Urbi preerant, Ci-
 vitas in ejus potestatem devenit, quievitque sub horum Prin-
 cipum patrocinio ad annum **MDX.**, quo a Julio **II.** Pontifice
 occupata, post decem, & septem annos ab Alphonso Duce
 recuperata est.

Ad eundem Herculem spectat etiam tertius argenteus num- **III.**
 mulus, duodecim granorum pondus non excedens, in quo Ada-
 K mans

mans, Herculis symbolum, & hæ litteræ exaratæ perpenduntur P. MVTINENSIS, nempe meo iudicio *Populus Mutinensis*, a quo in Principis obsequium hic nummus cufus est.

- IV. Quartus argenteus nummus Alphonsi, annis provecti, Mutinæ Ducis tertii effigiem præfert, cum inscriptione circumducta, ALFONSVS DVX FERRARIAE III. Postica Sanctum Geminianum Mutinæ Episcopum, ac Protectorem in Sella locatum ostendit, elevata dextera ad benedictionem impertiendam, leva Pedum sustententem, cum epigraphæ S. GEMINIANVS MVTINENSIS PONTifex. Nummum hunc post annum MDXXVII. percussum facio; cum enim Mutinensis Ditio a Julio II., ut diximus in secundo nummo, Anno MDX. fuerit invasa, sub Cæsarea, Pontificiaq: potestate ad annum MDXXVII. stetit, quo Roma a Caroli V. armis occupata, cum Pontifex ipse Clemens VII. in Adriana Arce obsesus detineretur; Alphonsus Ferrariæ Dux haud cunctandum ratus, subitario instructo exercitu, Mutinam adortus est, missoque Tubicine, qui percunctaretur, deditionem, ne facere, an belli fortunam experiri vellent, Pontificii Præfecti auxilii spe penitus dejecti, cum se ad resistendum impares viribus agnoscerent, Urbe relicta, Bononiam versus cum Præsidio, ac quatuordecim bellicis majoribus Tormentis processere. Alphonsus ovans Urbem ingressus, a plaudente Populo excipitur, & sic Mutina ad antiquos suos Dominos rediit, a quo tempore in hodiernum usque diem perseverat.

- V. Quintus æreus nummus ob Divi Geminiani Episcopi effulget faciē. A tergo Urbis Stemma cum inscriptione INSIGNIA MVTINE.

- VI. In sexto æreo argento mixto nummo repræsentatur ejusdem Sancti Geminiani in faldistorio sedentis effigies, elevata dextera in actu benedicendi; sinistra virgam pastorem gestantis, & epigraphæ S. GEMINIANVS. A tergo Urbis Tessera, cum lemmate MVTINENSIS. Quo autem tempore postremi isti duo nummi fuerint signati, non est facile conicere.

I

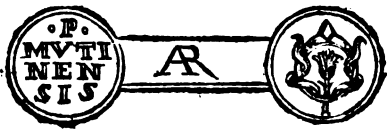

II

III

III

IV

V

VI

NEAPOLIS, ET SICILIÆ.

IN anteriori primi ærei rudis planè , ac informis nummi parte ostenditur Principis effigies , Equo insidentis , dextera gladium gestantis , cum inscriptione W. DVX APVL ; nempe *Willelmus Dux Apuliæ* . In adversa Sancti Petri imago, Crucem ambabus manibus super pectus sustinentis , litteris in gyro positis SCATV PETRVS ; hoc est *Sanctus Petrus* . Robertus *Wiscardus* cognomento dictus , Apulia , & Calabria sibi adscitis , a Summo Pontifice Nicolao II. Anno MLIX. Ducis titulo , cum antea Comes nuncuparetur , insignitus est ; Roberto ortus Rogerius cognomento *Bursa* , Rogerio *Willelmus* in Apuliæ post mortem Patris Principatu Successor , in quo a Paschale II , Gelasio II , & Calisto II. confirmatur . Verùm post sexdecim Regni annos a Rogerio consobrino suo dejectus , ad Salernitanum Principem affinem suum confugit , ibique improlis decessit . Sub hoc ergo *Willelmo* fuit evulgatus nummus obsignatus , & ex Sancti Petri effigie in eo apposita , Apostolicæ Sedis Imperium in hancce Provinciam evincitur , a qua Principes confirmationem reportabant , eique annum Censum , hoc est , pro unoquoque jugo Bovum duodecim denarios Papiensis Monetæ persolvebant .

Secundus æreus nummus , ævi diuturnitate non parum in margine corrosus , Crucem præfert , & has litteras W. RE. I. X. NI , quæ sic interpretantur *Willelmus Rex Jesus Christus Ni-*

ka, nempe *Iesus Christus vincit* seu *viCTOR*. Totam adversæ partis aream implet Ovis limbo redimita, Cruciculam dextero anteriori pede sustinens, absque ulla inscriptione. Rogerius alterius Rogerii filius cum totam Siciliam prius, ac Calabriae partem successionis jure, postmodum vero Willelmi consanguinei sui, uti diximus in superiori nummo, Principatum sibi ademisset, Regem se maluit dici, quam Ducem, quo in titulo cum male ab Anacleto Antipapa fuisset confirmatus, tandem ab Innocentio II. legitimo Pontifice, Rex Siciliae, Dux Apuliae, & Calabriae, ac Princeps Capuae, hisce ei, & hæredibus Provinciis sub annuo Sexcentorum Schifatorum censu in feudum concessis, appellatus est. Rogerio sublato, Willelmus filius cognomento *Malus*, eo quod nequitiis summis irretitus, ac avaritiæ labe notatus fuerit, cepit moderari, qui cum e Sicilia in Italiam descendisset, & nonnulla Pontificiæ subiecta ditioni Oppida in agro Romano occupasset, ab Adriano IV. Anathematis telis fauciatus est, quibus spretis, Pontificem Beneventi cum Cardinalibus degentem, tam arcte obsedit, ut eum pro sua libertate ad iniqua pacta coegerit, quæ postea sub Innocentio III. honestioribus conditionibus interpositis, abolita sunt. Decessit Willelmus Anno MCLXVI. sub cuius imperio nummum percussum facio, eo quod alter nummus eodem lemmate IC. XC. NIKA a Muratorio, & Vergara evulgatus sub num. III. a Paruta, qui de utriusque Siciliae Monetis graphice scripsit, huic Willelmo adscribitur.

- III. In tertiæ ærei argento admixti nummi area demonstrantur hæ duæ litteræ F. R., & in gyro ROM. IMPR. SEP. AV. nempe *Fridericus Romanorum Imperator Semper Augustus*. In adversa visitur Crux his vocibus circumsepta, R. IERSÆ. ET SICIÆ. hoc est *Rex Hierusalem, & Siciliae*. Henricus Enobarbi filius, pulso Tancredo Rogerii Calabriae Ducis ex minus iustis nuptiis filio, cui, Guillelmus II. sine prole decedens, Principatum reliquerat, Siciliae Regnum Uxorio nomine sibi vindicavit. Duxerat ille Constantiam ex Rogerio Siciliae Rege natam Regni hæredem, ex qua Fridericus II. ortus est. Hunc Mater septimum, & trigesimum circiter annum agens, & non quintum, & quinquagesimum, ut nonnulli, quos refellit Baronius Tom. XIII. fol. 593, scripsere, ex Germania Romam contendens, in Civitate Esitana vulgò *Jesi* peperit. Patre emortuo

tuo Anno 1197., Fridericus sub Matris tutela quatuor tantummodo Annos natus, Siciliae in Regno successit, & anno circiter MCCXII. Imperator dictus, ab Honorio III. Anno MCCXX. aurea Corona insignitus est. Constantia Alphonfi Aragonum Regis Filia prima ejus Uxore e mortalibus rapta Anno MCCXXII., Jolen Joannis Breanæ Hierosolymitani Regis unicam filiam sequenti Anno sibi desponsavit, a qua dotis nomine titulum Regis Hierusalem sortitus est, quem deinceps Siciliae Reges tenuere. Idcirco cum evulgatus nummus hoc titulo ornatus sit, a Friderico post annum MCCXXIII. fuisse obsignatum, judicandum est.

Ad eundem Fridericum pertinet etiam quartus hic æreus IV. nummus, in cujus area exhibetur F. R. in ambitu ROM. IMPERATOR; scilicet *Fridericus Romanorum Imperator*. A tergo Crux nodo circumcincta, & in limbo R. IERSÆ ET SICIÆ., idest *Rex Hierusalem, & Siciliae*.

Quintus æreus nummus præstat in area Crucem cum epigraphæ CONRADVS. A tergo R. & lemma IER. ET SICIÆ.: nempe *Rex Jerusalem, & Siciliae*. Post elatum Fridericum, Conradus Filius, quatuor, & viginti annos natus, ex Patris testamento in Siciliae Regnum sufficitur. Ceterum reluctantante Innocentio IV. Pontifice, a quo Anno MCCXLV. Fridericus Pater fuerat in Lugdonensi Concilio exauctoratus; Conradus, qui per id tempus in Germania morabatur, totis viribus in Italiam irrumpit, cumque Neapolim, aliasq: Urbes, quæ sub Ecclesiæ potestate tenebantur, occupasset, sibi Siciliae Regnum firmavit, quod diu non retinuit; eodem enim Anno a Manfredo fratre, quem Fridericus ex Concubina susceperat, veneno sublati est.

Sextus aureus rarissimus nummus, quatuor filiquis aureum VI. Ducatum Venetum vulgo *Zecchino* in pondere excedens, Scutum præfert, in quo Crux cum quatuor Cruciculis ad ejus latera dispositis Hierosolymitani Regni Insignia, & Lilia Regalis Francicæ Familiae Icon Tesseraria exhibentur, litteris in gyrum positis, KAROLVS DEI GRATIA IERUSALEM SICILIAE REX. Postica Gabrielem Archangelum ad Mariam Virginem Nuntium, cum lemmate AVE GRACIA PLENA DOMINVS TECVM. Urbanus IV. cum contra Manfredi Friderici Secundi ex contubernio filii, qui Neapolitano Regno occupato Pice-

bus asteriscis hinc inde dispositis. Cum Ferdinandus, seu Fer-
randus II. Anno MCCCCXCVI. obiisset, Fridericus Patruus
in Neapolitano Regno successit, qui nimium confusus Ludo-
vico Francorum Regi, odium captavit Catholici. Horum por-
ro conspiratione post quintum Imperii annum Regno exuitur,
& in Gallia exulare cogitur, ibique Anno MDIII. contabuit.

I

II

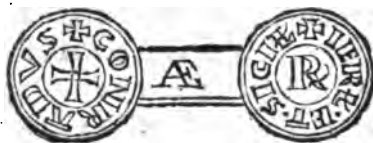
III

IV

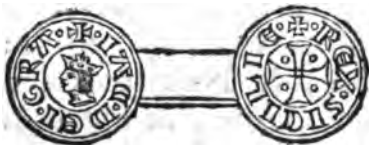
V

VI

VII

VIII

IX

X

PAR-

P A R M Æ .

Primus æreus nummus præfert in medio Sancti Joannis I. vultum cum epigraphe S. IOANNES . A tergo Crux , & lemma PARMA ECCLEIAE RO. scilicet *Parma Ecclesiae Romanae* . Ludovico Sfortia Mediolani Duce ab armis Ludovici XII. Galliarum Regis e Principatu pulso Anno MCCCCIC. Parma , & Placentia , quæ antea sub Sfortiarum tenebantur dominio , in Regis potestatem devenere . At Julius Pontifex , cuius Copias ad Ravennam Galli deleverant , tantæ Cladis vindictam sumpturus , Helvetios , ac Venetos in auxilium accitos in Gallos immisit , qui tantis viribus impares , Italia relicta , ad Patrios lares redire ; quibus peractis , cum Maximilianus Sfortia Paternum recuperasset Imperium (hic enim cum Julio , si avito restitueretur regno pro certa in Militum stipendiis , jam a Pontifice distractæ pecuniæ quantitate , se Parmam , & Placentiam Ecclesiæ cessurum convenerat) Ecclesiæ nomine Parmam , & Placentiam recepit Pontifex Anno MDXII. , cui Cives fidem , ac Successoribus jurarunt . Hoc autem tempore evulgatum nummum Parmæ percussum censeo .

Hæc vox PARMA , & binæ Claves decussatæ occupant secundi ærei nummi frontem . In adverso ostenditur Sancti Hilarii Episcopi Urbis Patroni effigies , dextera benedictis , sinistra lituum sustinentis cum epigraphe S. HILARIVS . Hæc III. pene omnia observantur etiam in tertio æreo nummo , licet diverso typo percusso .

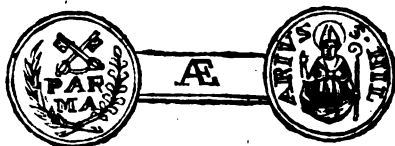
Quartus æreus nummus Sancti Hilarii exhibet Protomen , IV. litteris circumscriptis SANCTVS ILARIVS , inferius binæ Claves decussatæ . Alterius faciei aream alatæ figuræ occupat imago , dextera lauream Coronam , sinistra palmam gestantis , cum lemmate CIVES SERVATI ; in circuli summitate indicatur tempus , quo fuit hic nummus obsignatus , Anno scilicet MDXXII. Franciscus Galliarum Rex cum Anno MDXV. in Italiam valido cum exercitu descendisset , fusis , fugatisque ingenti prælio ad Melenianum Helvetiis , ac Maximiliano Sfortia Insubrium Duce e Principatu deturbato , Parmam , & Placentiam Leoni Pontifici repugnare non audenti , ademit . Ceterum quinquennio post Leo cum Carolo V. aliisque Principibus percussio fœdere , in Gallos movit , quibus profligatis ,

totoque Mediolanensi Ducatu ejectis, Parma, & Placentia in exitu Anni MDXXI. in Pontificis potestatem rediere; ac sequenti Anno in Adriani VI. obsequium (Leo enim ex nimia de hostium e Mediolano expulsionem concepta lætitia obierat) expositum nummum percussere; quo tempore evulgatum pariter sub num. V. æreum argento mixtum nummum cufum facio, in cuius antica ostenditur sedentis Militis imago, dextera Victoriolam sustententis, cum hisce circumpositis vocibus **PARMA ECCLESIE**. A tergo Claves cancellatim dispositæ, & colligatæ, quibus imminet Tiara Pontificia, triplici Corona, ac teniis pendentibus, ornata, cum inscriptione **CIVES SERVATI**.

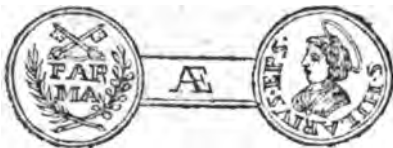
I

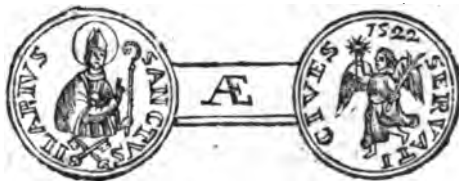
II

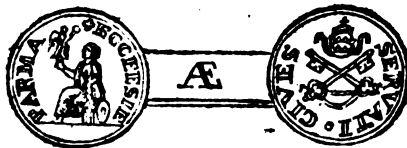
III

IV

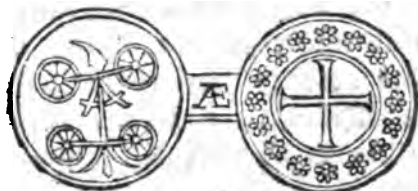
V

P A T A V I I.

Conspiciendum se præbet absque ulla inscriptione æreus nummus sub Carrariensium imperio percussus, in quo præter Crucem, observatur Currus quatuor instructus rotis, gentilitium Carrariensium Scutum, qui Urbis dominium ab Anno MCCCXXVIII. ad Annum usque MCCCCVI. tenuerit,

re, quo, Francisco Septimo Patavii Regulo, justas ob causas Venetiis in carcere laqueo suffocatus, ad Venetos, in quorum etiamnum potestate tranquille perseverat, devenit. Sabell. Hist. Ven. Dec. II. Lib. VIII.

P E R U S I Æ.

Primus argenteus nummus ostendit in medio P. affabre I.
designatum, addita inscriptione DE PERVSIA; in po-
stica Crucem, & epigraphen S. ERCVLANVS.

Secundus æreus nummus demonstrat in area P. lemmate II.
circumscriptum DE PERVSIA. Postica præfert Crucem has
litteras interfecantem. S. ERCVLANVS.

Ob Sancti Herculani exalptam faciem eminet tertius ar- III.
genteus nummus, in cûjus limbo legitur S. ERCVLANVS.
A tergo, in margine DE PERVSI, in medio A. quatuor
rosis circumdata.

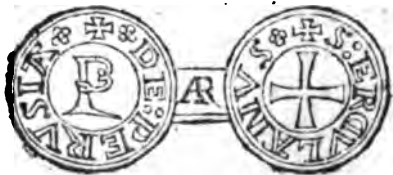
Tota quarti argentei nummi anterior pars ab his vocibus IV.
impletur AVGVSTA PERVSIA. Postica insignitur Cruce,
cum inscriptione S. HERCVLANVS. Perusia antiquissima
Italix Urbs, ab Augusto Cæsare instaurata, Augusta Perusia
appellata est, stetitque sub Romanorum Imperio ad Totilam
usque Gothorum Regem, qui Urbem septennio prius obsessam,
captam dein, diripuit, ac flammis dedit, in qua direptione
Divus Herculanus Urbis Episcopus magna cum Civium copia
enecatus est, martyrio a Divo Gregorio in Dialogis Lib. III.
Cap. XIII. descripto.

Quintus æreus nummus exhibet in medio binas Claves de- V.
cussatas, desuper Tiaram Pontificiam triplici Corona exorna-
tam, inferius has litteras PERVSIA. Totam secundæ frontis
aream occupat Leonis gradientis imago, unguibus globum te-
nentis absque ulla inscriptione. Perusia a Totila Gothorum

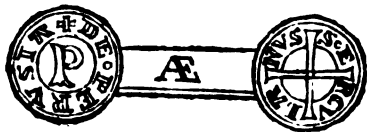
Rege, ut diximus in superiori nummo, direpta, & post direptionem ab Incolis paulatim aucta, & in pristinam formam redacta, Ludovici Pii Caroli filii munificentia, sub Ecclesiæ potestate esse cæpit, quæ sæpius a Civibus Piccininis scilicet, Oddis, ac Ballionibus tyrannice occupata, varias calamitates, & cædes perpeffa est, & a Pontificum fide descivit. Hæc tandem a Julio II. Pontifice, Joanne Paulo Ballionio pulso, Anno MDVI. Ecclesiæ imperio restituitur, stetitque ad MDXII. quo, Julio e vivis sublato, a Leone X. Successore Tyranni morte recuperatur Anno MDXX., quo tempore expositus nummus a Perusinis in Leonis honorem percussus est; Leo enim in nummo signatus referendus est ad nomen, quod assumpsit Joannes Medices, quando Pontifex fuit renuntiatus, ut innuit Jovius in ejus vita, cujus verba placet hic referre = *Leonis X. nomen sibi desumpsit, utpote qui propter innatam excelso, regioque animo clementiæ virtutem, non expresso quidem titulo, sed erudita allusione magnanimi cognomentum affectaret, duorum superiorum secutus exemplum, quibus Alexandri, & Julii augustissima nomina placuissent. Non defuere qui dicerent, Claricem Matrem, pleno jam utero, Leonem ingentis magnitudinis, & miræ lenitatis in Reparatæ Templo, Florentiæ omnium maximo, se parere sine gemitu somniasse; quod postea somnium ex fabulis nutricum, cum puerorum ingeniis inhaesisset, accipiendo nomini causam, baud dubiè, præbuerit.*

- VI. Ad eundem Leonem spectat etiam sextus æreus, a Xaverio Scilla non observatus, nummus, præter illius ævi morem gothico conscriptus charactere, in cujus anteriori parte, binæ Claves cancellatim dispositæ, sculptæ apparent, cum circumducta inscriptione LEO PAPA DECIMVS. In altera fronte Sancti Herculani stantis effigies, elevata dextera in actu benedicendi, sinistra Pastoralem virgam sustinentis, litteris in limbo positis S. HERCVLANVS.

I

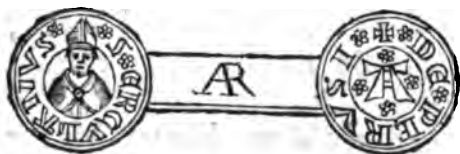

II

III

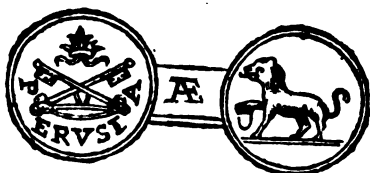
III

IV

V

VI

P I S A R U M .

A Bſque ulla epigraphe repræſentatur Aquila expansis alis **I.**
in primo æreo argento mixto nummo, cum inſcriptione in poſticæ margine **PISANI COMUNIS**, & in area **P.** ad cujus latus erectus viſitur Pugio. Piſanos priſcis temporibus Terra, Marique, claruiſſe potentia, barbarasque Nationes ſubegiſſe ex Blondo, ac Volaterrano didicimus. Pluribus Sæculis libertatem ſuam tutati nemini parvere; varios inde experti Tyrannos, Ugolinos, Agnellios, alioſque, & multis concuſſi calamitatibus, tandem a Florentinis poſt acceptas clades, in eorum poteſtatem devenere.

Eadem porro Aquila expansis alis oſtenditur pariter in ſe- **II.**
cundo æreo argento mixto nummo, hocce tamen lemmate circumſepta **IMPERATOR**. In Poſtica **P**, & inſcriptio ut in ſuperiori.

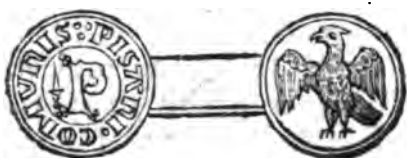
In tertio æreo nummo ſculpta apparet **P.**, hac voce cir- **III.**
cumſcripta **CIVITAS**. A tergo **CRVX**, & epigraphes **PISANA**.

Quartus argenteus nummus Mariæ Virginis Puerum Jeſum **IV.**
in ulnis geſtantis illuſtratur imagine, cum lemmate **P R O-
TEGE VIRGO Piſas**. Everſus typus demonſtrat in ambitu **CIVITATIS**, in medio **PISE** litteris in formam Crucis diſpoſitis. Piſani, ut ſupra innuimus, terra marique potentes, Barbaris ad Panormum deletis, ſpoliis onuſti, Patriam redire; ubi ſupremo peractis gratiis Numini, in Sanctiſſimæ ejus Matris ad Cælum Aſſumptæ obſequium, quam in Patronam elege-

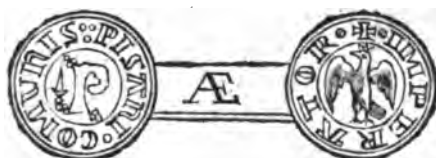
elegerant, peraugustum Templum, quod usque ad hoc ævum nostrum viget, erexere, Anno ab Orbe redempto MLXII., ut colligitur ex Joseph Martini, qui de hac Basilica eleganter scripsit.

- V. In quinto argenteo nummo visitur ejusdem Beatæ Mariæ Virginis imago cum suprascripta epigraphe. Posticam implet Aquila expansis alis cum litteris in circuitu **FÉDERICVS**
 VI. **IMPERATOR**; quæ omnia in sexto nummo ex argento pariter conflato observantur.
 VII. Septimus argenteus nummus Beatæ Mariæ Virginis ostendit effigiem, additis in circuitu his vocibus **PROTEGE VIRGO PISAS**. In averfa facie, medium tenet Crux affabre elaborata, & per gyrum **POPVLI PISANI**.

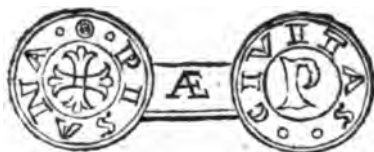
I

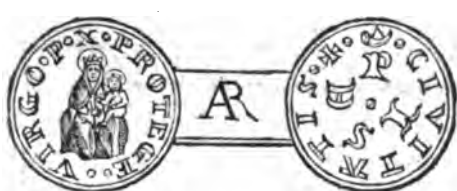
II

III

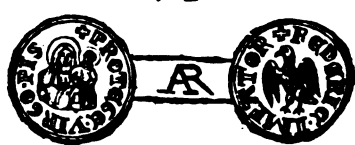
IV

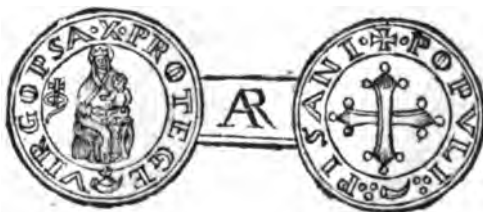
V

VI

VII

PI.

NON OBSERVATIS. 87

P I S A U R I .

HActenus Pisarum nummos contemplati sumus, nunc ad I. Pisauenses describendos progrediamur. Horum primus æreus repræsentat in area K. P. G., & per gyrum DE MALATESTIS. In postica stantis Sancti Terentii Urbis Patroni imago, cum litteris circumpositis S. TERENTIÛ. Pisaurum elegans Piceni Urbs, ubi Folia, olim Isaurus amnis, in Adriaticum Mare se exonerat, situm, diù sub Malatestarum, effloruit imperio. Malatesta de Malatestis, qui Anno MCCC-LXXIII. Pandulpho successerat, e vivis raptò, tres Filii superstites Carolus scilicet, Pandulphus, & Galeatius unanimi consensu, uti Pater edixerat, Principatum iniere, sub quibus evulgatum nummum signatum reor, K. pro *Carolo P. Pandulpho*, G. *Galeatio*, litteris interpretatis.

Ad eandem Malatestarum familiam spectat alter subsequens II. æreus nummus, in cujus primæ frontis area apparent litteræ P. G. quæ sic interpretari possunt *Pandulphus*, *Galeatius* (Carolus forsan obierat). Posticam implet Sancti Terentii facies, atque additur lemma S. TEZENT.

Parvulum ex ære tertium nummum Pisauri a Constantio III. Sfortia percussum, indicant verba in limbo anticæ expressa, CONſTATIVS SFORCTIA quatuor postremis litteris in area dispositis. In averſa facie viſitur Crux, & lemma DE ARAGONA. Galeatius Malatesta a Sigismundo Nepote Arimini Dynasta, Pisauro inhiantè, insidiis petitus, cum diù in Principatu se hære posse diffideret, Friderici Urbini Comitis suasionibus motus Urbem Francisco Sfortiæ Attenduli filio, qui sub id tempus Marchionis titulo Picenum moderabatur xx. millium aureorum nummum pretio venundavit. Hanc Franciscus, Alexandro fratri, Constantiæ Petri Gentilis Varani, & Elizabethæ Malatestæ filiæ, Galeatii Nepti, matrimonio copulato, regendam tradidit, qui a Nicolao V. in Principatu confirmatus, cum summa humanitate, ac iustitia ad Annum usque MCCCCLXXIII. Populis præfuiſſet, in fata concessit. Alexandro Constantius filius successit, Vir litteris, & virtute præditus, a quo munitissima Arce, aliisque ædificiis plurimum fuit Urbs exornata. Nuptiis, cum Camilla illustri, ac erudita

dita Muliere, ex nobilissima Aragonum familia coorta, magnificentissimo apparatu, celebratis, nullaque ex ea suscepta prole mortem oppetiit Anno MCCCCLXXXIII.

IV. Quartus argenteus nummus in circuli summitate præfert Pisavrensis Urbis Stemma, subsequentibus vocibus IOANNES SFORTIA PISAVRENSIS; in medio Sfortiarum insignia. Postica Beatæ Mariæ Virginis Puerulum Jesum in ulnis gestantis effulget imagine, cum inscriptione ORA PRO NOBIS Peccatoribus. Elato Constantio, Joannes ex damnato Coitu filius, Philosophiæ studiis mirificè deditus, auctoritate Pontificis, sufficitur. Hic ad sextodecimi initium Sæculi usus Principatu, eo a Cæsare Borgia Alexandri VI. armis fulto dejectus, Venetias confugit; ibique cum Junipera Theupola natalium claritudine, ac morum suavitate illustri, jugali vinculo se conjunxit. Verùm exoptato de morte Alexandri nuncio audito, Pisaurum reversus, humanissimè a Popularibus exceptus est.

V. Quintus æreus nummus sub eodem Joanne cusus est; in ejus enim gyro legitur IOANNES SFORTIA Pisavrensis; in medio Leo Pomum Cydonium efferens, Stemma a Roberto Imperatore Mutio Attendulo concessum, ut refert Jovius, in ejus vita Cap. XVIII. hisce verbis. *Visebatur in Sfortiæ Vexillis Citionum pomum, vetus Attendulæ Gentis insigne, ductum scilicet ab Oppidi nomine, uti Principem familiam decuit. Ad id aspiciens Cæsar, & ad Sfortiam se convertens: Dignum, inquit, virtute tua Leonem dabo, qui Citionum leva sustineat, & minaci dextera tueatur, ne quis attrahet, atque corripiat. Atque ita tabulis lata membrana confectis, Leonem fulvum erecta Cervice, alteri pedi innixum, dono dedit.* Totam posticam implet hæc vox, PISAVRVM in laurea Corona conscripta; Ceterum Joannes ad avitum Regnum repetitus, Populos magna felicitate, ac inclyta justitia, ad finem usque vitæ gubernavit: contigit hic Anno MDX. Constantio filio quinque tantum mensibus nato superstite, quo non multo post functo, Urbis regimen, ut in sequenti nummo dicemus, a Galeatio Joannis Fratris susceptum est.

VI. Sextus æreus nummus repræsentat in area Quercum Familiæ Roboreæ Gentilitium Scutum, desuper in margine Urbis Pisavrensis Insigne, subsequentibus litteris FRANC. MA. DVX.

DVX. DO. P. , nempe *Franciscus Maria Dux* , subintellige *Urbini Dominus Pisauri* . In Posticæ medio legitur PISAVRI absque alia inscriptione . Post elatum Joannem , a fratre Urbis Imperium suscipitur , qui cum a Julio II. Principatus confirmationem nullo pacto se consequi posse cognosceret , honestis cum Pontifice pactis conditionibus , Urbe se abdicavit , quæ mox a Pontifice , Francisco Mariæ Roboreo Nepoti , pro magna pecuniarum vi , quam ei Ecclesia Romana stipendiorum nomine debebat , accedentibus etiam Cardinalium suffragiis , fuit collata ; iccirco sub Francisci Imperio nummus percutitur .

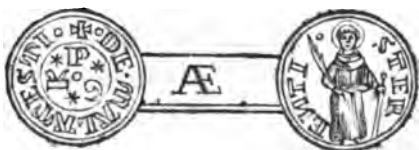
Primam septimi argentei nummi frontem occupat Præsepe , in quo Dominus Noster , quem Virgo Mater , & Pastores in genibus procumbentes adorant , hac voce inferius tantum exarata PISAVRUM . A tergo visitur Sol cum epigraphe in gyro *Franciscus MARIA DVX VRBINI* ; in medio Aquilam , & tres pullos observabis , duos nempe in nido , tertium a Matre rostro apprehensum , & ab illa rejectum . Solent enim Aquilæ suos probare partus , ut habetur ex Plinio Lib. x. Cap. 111. eos Solis splendori obiciendo , qui , si oculorum acie palpitaverint , tamquam adulterini proiciuntur .

Octavus aureus nummus , eo tempore , quo lateritiis menibus Pisaurum cæpit Franciscus circumvallare , cusus est ; quæ murorum forma in prima ejusdem nummi parte repræsentatur cum his vocibus in medio F. MARIA DVX VRBINI , & in gyro PISAVRVM REEDIFICAVIT . A tergo Sancti Francisci expansis brachiis ante Christum Crucifixum in genibus flexi effigies , cum lemmate GRESSVS MEOS DIRIGE .

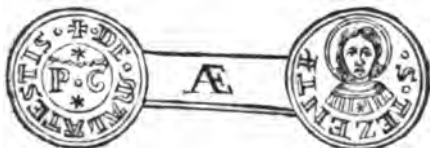
In medio noni ærei nummi legitur hæc inscriptio VRBINI litteris in quercea Corona exaratis ; Retrò Mediceorum stemma cum hisce circumpositis vocibus LAV. ME. DVX. VRB. DOM. P. ; idest *Laurentius Medices Dux Urbini Dominus Pisauri* , cum scutulo in marginis summitate posito , Urbis insignia complectente . Leo X. Mediceam Familiam beneficiis , ac honoribus aucturus amplissimis , Francisco Maria Roboreo Urbini Duce , Ecclesiasticis , non injustas prorsus ob causas , Censuris percusso , valido conflato exercitu , cui præerat Laurentius Nepos , in agrum Urbinatem copias immisit . In hac improvisa rerum vicissitudine perterritus Rovereus , sævienti fortunæ cedere coactus , Urbino relicto , Pisaurum concessit , sed nec illic sibi tuto versari vi-

sus, Mantuam cum Familia perrexit. Ceterum Cives, deficientebus ad se tuendos viribus, positis armis, Pontifici se dedidere. Post hæc Pontifex brevi tota Urbinati ditione potitus, Franciscum, in Concistorio habito die 18. Augusti MDXVI., a Principatu amovit, & in ejus locum Laurentium, Cardinalibus annuentibus (Grimano demto Urbini Episcopo, ac Ducis necessario) Ducis titulo suffecit. Non abs re porro fuerit, Paridis de Grassis Cœremoniarum Sacelli Pontificii Magistri apud Raynaldum ad dictum annum num. 83. verba referre = *Creavit Magnificum D. Laurentium de Medicis Nepotem suum Ducem Urbinatem, & Dominum Pisauensem, sive perpetuum Vicarium Pisauri, in omnibus, & per omnia, sicuti solitum est de creatione novi Ducis.* Imperante ergo Laurentio expositus nummus percussus est.

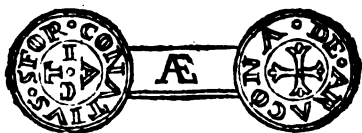
I

II

III

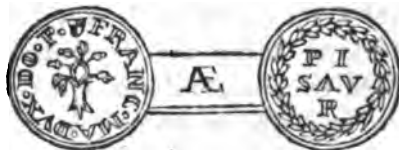
IV

V

VI

VII

VII

IX

P L A C E N T I Æ.

I N area primi argentei nummi exhibetur Crux, lemmate **I.**
circumscrip̃ta DE PLACENTIA. In adversæ partis me-
dio legitur CONRADI, & in circuitu REGIS SECVNDI.
Sane ab hoc Rege prærogativam cudendi Monetas, Placentinis
Anno Christi MCXL. fuisse collatam, ex Muratorio Tom. xvi.
Rer. Ital. Script. didicimus, ubi in Cronico Placentino, hæc
habentur : *Eodem anno Rex Conradus Secundus fecit Privilegium
Placentinis faciendi Monetam, & eodem Anno dicta Moneta fuit
incepta feri.*

Secundus æreus pauculo argento mixtus a Xaverio Scilla **II.**
non observatus nummus, præfert in medio Crucem perelegan-
ter efformatam, addita inscriptione LEO. X. PONT. MAX.
A tergo Urbis Placentiæ Insigne, & lemma GRATA PLA-
CENCIA. Ejectis, ut diximus in primo Parmensi nummo,
Julii II. studio, tota Italia Gallis Anno MDXII. Placentia sub
Ecclesiæ potestate esse cæpit. Julio eodem Anno sublato,
Maximilianus Sfortia Mediolani Dux Urbem invasit, quam
tamen Leoni Successori restituit. Verùm cum Anno MDXV.
Franciscus Galliarum Rex in Italia gravi cum exercitu de-
scendisset, totumque Mediolanensem Ducatum brevi occupas-
set, Placentiam pariter sui juris effecit, tenuitque ad Annum
MDXXI. quo Gallis, a Pontificiis, Cæsarianisque armis toto
Insubrium Ducatu pulsus, Placentia ad obsequium rediit Ec-
clesiæ; quod cum accepisset Leo, præ nimia lætitia succubu-
it; idcirco, primis Imperii Leonis Annis Placentinos evulgatum
cuisse nummum, dicendum est.

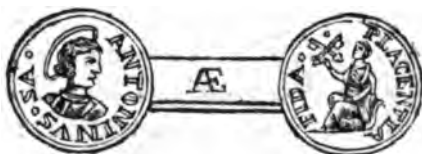
In area tertii ærei nummi ostenditur Sancti Antonini Pla- **III.**
centiæ Protectoris effigies, cum litteris SA. ANTONINVS.
In postica mulieris sedentis imago, dextera binas Claves de-
cussatas sustinentis, cum epigraphe FIDA PLACENTIA.

I

II

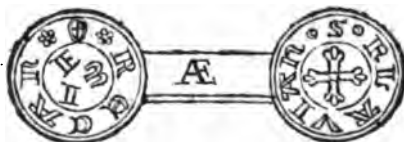
III

R E C I N E T I.

- I. **U**Nus tantum hucusque non evulgatus Recineti percussus penes me servatur nummus, in cujus primæ frontis gyro conspiciuntur hæ litteræ RECAN., & in medio E. T. I. hoc est *Recaneti*. In altera facie visitur Crux, cum inscriptione in margine S. FLAVIAN. nempe *Sanctus Flavianus Urbis Protector*.

I

R E G I I L E P I D I.

- I. **P**rimus æreus nummulus præfert in medio litteram N., nempe *Nicolaus* in gyro EPISCOPVS; Aream adversæ partis occupat Lilium, lemmate circumscriptum REGIVM. Nummus sub Nicolao Maltraversio, qui Sæculo tertiodecimo vivebat, percussus est; fuit hic Vicentinus, & quinquagesimus secundus Regii Episcopus.
- II. In secundo argenteo nummo Sancti Episcopi cum Tiara in capite apparet vultus, his vocibus in margine exaratis S. PROSPER EPS REGII; nempe *Sanctus Prosper Episcopus Regii*; in imo Regiensis Urbis Icon Tesseraria. Retrò quoddam veluti Thu-

Thuribulum cum inscriptione HERCVLES DVX. Cum Mutinenses Anno MCCLXXXVIII. Obizonem Estensem sponte sibi Principem delegissent, Regienſes huiusce præclari Viri probitate, æquitæteque allekti, in suum Rectorem biennio post asceverunt. Cæterum Mutinensibus de Anno MCCCVI. ab Azone, qui Patri successerat, descitis, horumce exemplum sequuti, defectionem & ipsi eodem tempore moliti sunt. Urbe porro, ab Nicolai III. armis sub Uguccionis de Contrariis ductu, Anno MCCCCIV. occupata, justasque ob causas dimissa, in Ottoboni Parmæ Tyranni potestatem devenit, quo post quinquennium a Nicolao cæso, Urbis dominatum ipse suscepit; in quem Leonellus, postea Borſius, deinde Hercules, sub quo nummus percutitur, ex eodem nati, successere.

Ad eundem Herculem spectat tertius argenteus nummus, III. in cujus antica viſitur illius Caput, hiſce vocibus in limbo ornatum HERCVLES DVX II. Alterius partis medium occupat Regienſis Urbis inſigne, cum inscriptione REGIVM LE-
PIDI; cæpit Hercules Regii dominari Anno MCCCCLXXI. ætatemque complevit, & Principatum Anno MDV.

Quartus argenteus nummulus sub eodem Hercule cuſus eſt; IV. in huius anteriori parte Naſſæ figura exhibetur, cum litteris in ambitu DIVO HERCVLI Duci. In poſtica Urbis Teſſera, & lemma REGIVM LOMBARDorum.

Quintus argenteus nummus sub Alphonſo Herculis filio cuſus eſt. V. In prima ejus parte apparet Principis effigies, litteris in gyrum poſitis ALFONSVS DVX. In averſa facie Sanctus Proſper ſtans, ſiniſtra paſtoralem virgam tenens, dextera benedicens, in margine S. PROSPER EPIſcopus REGII; in ima parte Urbis Stemma. Inſiit Alphonſus Regii Principatum anno MDV., & ex juvenili ejus facie in nummo exſculpta, hunc, ante Annum MDXII. obſignatum, evincitur; eodem enim Anno cum ab Julii II. armis Urbs fuiſſet occupata, ſtetiſſetque ſub Pontificum potestate, ut dicemus in nono nummo, ad Annum MDXXIII., hac temporis intermiſſione, non ab Eſtensi, ſed a Julio II, ſucceſſoreque Leone, Monetæ Regii cuſæ ſunt.

In prima ſexti argentei nummi fronte, ſculptum apparet VI. Sancti Proſperi Regienſis Urbis Epiſcopi, ac Patroni Caput, cum epigraphe S. PROSPER EPS REGII; inferius Urbis ſcutum

scutum symbolicum . A tergo visitur Aquila expansis alis, cum circumductis vocibus ALFONSVS DVX .

VII. In septimo æreo nummo, ejusdem Alphonſi imagine ornato, hæc exhibetur inſcriptio ALFONSVS DVX . Altera ex parte Regii Icon Scutaria lemmate circumſepta REGIVM OLIM AEMILIA . De hac appellatione vide Murat. Diſſert. XXI. de Statu Italiæ .

VIII. In octavo æreo nummo oſtenditur ignita Pila Alphonſi ſymbolum, litteris in gyrum poſitis ALFONSVS DVX REGII; In adverſo Urbis Scutum Teſſerarium, cum circumducta epigraphe REGIVM .

IX. Totam primæ frontis noni ærei nummi, a Xaverio Scilla non obſervati, aream occupant binæ Claves decuſſatæ, quibus imminet Tiara Pontificia, circumvero legitur IVLIVS II. Pontifex Maximus . Alterius partis medium Urbis Schema tegit, & in ambitu REGIVM LEPIDI . Diſſidiis, ac ſimulatibus inter Julium II. Pontificem, & Alphonſum Ferrariæ, ac Regii Ducem coortis; Franciſcus Urbini Dux Julii ex fratre nepos Eccleſiæ Armorum Imperator, cum Ravennam, aliasque Romandiolæ Urbes Anno MDXII. ad fidem Pontificis redegiſſet, Bentivolosque, Bononia, ab ipsis anteaſto Anno jam occupata, excedere coegiſſet, in agrum Regienſem irrupit, Urbemque, omni militum præſidio deſtitutam (hoſce enim Cardinalis Eſtenſis Alphonſi frater ad Ferrariam tutandam ſub id tempus evocaverat) pro Eccleſia occupavit, eodemque Anno hujusmodi nummi ſignati ſunt .

X. Decimus argenteus nummus ipſiuſmet Alphonſi effigie ornatus conſpicitur, cum litteris, ALFONSVS III. DVX REGII . Ex adverſo Sanctus Proſper ſedens, elevata dextera ad benedicendum, ſiniſtra Pedum tenens cum epigraphe conſueta S. PROSPER EPS REGIENSIS . Hadriano Pontifice ſublato Anno MDXXIII. Alphonſus Ferrariæ Dux, ſuas ab Eccleſiæ armis jam occupatas Urbes, recuperaturus, deductis in agrum Mutinenſem Copiis, cum Urbem, Franciſci Guicciardini Italicæ Hiſtoriæ Scriptoris celeberrimi, quem ei tuendæ Pontifex præſecerat, arte, ab Eccleſiæ fide minime abducere valuiſſet, Regium, nulla interpoſita mora contendit, inſclamotoque Eſtenſium nomine, Regienſes Ducis ſtudio accenſi, ei tertio Kalendas Octobris ſe dedidere; poſt recuperatam ergo Urbem hancce Alphon-

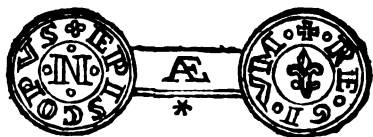
Alphonsum cussisse Monetam, ex ejus senili facie in ea insculpta, sane deducitur.

Ad eundem Alphonsum pertinet undecimus æreus nummus; ibi caput Principis visitur, circumposita inscriptione ALFONSVS DVX FERRARIAE III. Posticam Urbis Stemma occupat, circumductis litteris REGIVM OLIM AEMILIA. XI.

In duodecimo æreo nummo sculptus apparet Unicornus; XII. limbus inscribitur his verbis ALFONSVS DVX. A tergo Sancti Prosperi Imago, litteris in gyrum positis S. PROSPER EPS REGIEN.

Decimus tertius æreus nummus effigiem Ducis exhibet, XIII. cum inscriptione ALFONSVS DVX REGII III. Posterior pars hisce vocibus signatur REGIVM LEPIDI, sic vocitatum non a Lepido Triumviro, uti nonnulli scripsere, sed a Marco Æmilio Lepido, a quo Colonia in hanc Urbem deducta est. Anno ante ortum Christi CLXXV.

I

II

III

IV

V

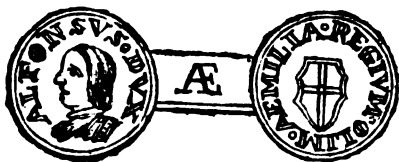

VI

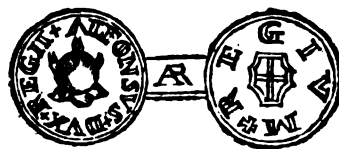

VII

VII

VIII

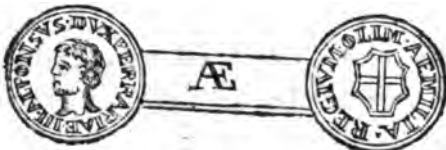
IX

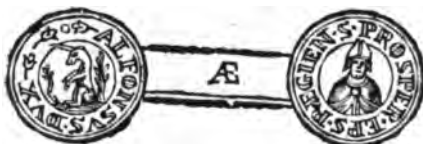
X

XI

XII

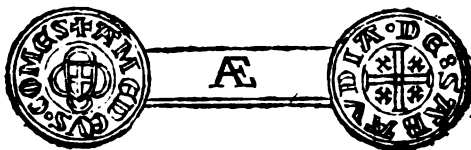
XIII

S A B A U D I Æ :

- I. **U**nicus tantum æreus nondum evulgatus, a Sabaudia Comitibus obsignatus, penes me servatur nummus, in cuius primæ frontis area exhibetur Scutum cum Cruce Sabaudienfi, lemmate circumscriptum AMEDEVS COMES. Alterius partis medium tenet Crux, quatuor Cruciculis ejus brachia intercipientibus, & in limbo DE SABAVDIA. Nummum hunc ad Amedeum V. spectare censeo, qui vivere defuit Anno MCCCXXII.

I

SE.

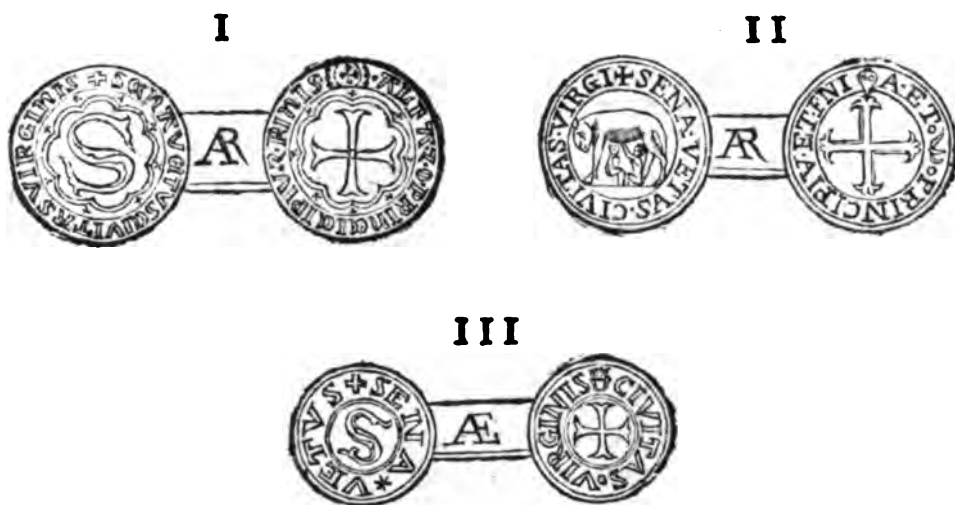
NON OBSERVATIS. 97

S E N A R U M .

I N antica primi argentei nummi visitur littera S. antiquo I. more exarata, Civitatis nomen indicans, additis in margine his verbis SENA VETVS CIVITAS VIRGINIS. Alterius frontis medium Crux tegit, lemmate circumsepta ALFA. 3. O. PRINCIPIV 3. FINIS; nempe *Alpha*, & *Oméga* *Principium*, & *Finis*.

Secundus argenteus nummus exhibet in medio geminos fratres, Romulum nempe, & Remum, quibus Lupa submissas præbet mammas, Senarum Urbis Insigne, sculptis per gyrum litteris SENA VETVS CIVITAS VIRGINIS. Postica præfert Crucem graphice elaboratam, & epigraphen A. ET. O. PRINCIPIV ET FINI: hoc est *Alpha*, & *Oméga*, *Principium*, & *Finis*. II.

In area tertii ærei nummi occurrit unum S cum lemmate III. SENA VETVS. A tergo Crux litteris in gyro positis CIVITAS VIRGINIS; sic vocitata, eo quod Mariæ Virgini Urbem suam Senenses dicaverint.

S E N O G A L L I Æ:

I N prima hujusce ærei nummi fronte, Sancti Paulini Urbis I: Episcopi, ac Patroni, stantis, ostenditur effigies, elevata dextera ad benedictionem impartiendam, sinistra Lituum susti-

sustinentis, cum circumducta epigraphe S. PAVLINVS. Totam secundæ partis aream occupat Robur, Rovere Familiaz gentilitium Scutum; in margine CIVITAS SINIGALI. Per paucos Senogalliam cussisse nummos, hosque sub Roborea tantum Familia, scito. Urbs hæc a Malatestis, Pontificibus Avenione degentibus, occupata, ad Pii II. usque tempora sub eorum stetit imperio, quibus pulsus, sub Ecclesiæ potestate, denuo esse cæpit, perduravitque ad Annum MCCCCLXXIV. quo a Sixto IV. Summo Pontifice, Joanni ex fratre Nepoti, sub Vicarii titulo concessa est, qui cum hanc amplissimis auxisset ædificiis, validissimaque arce firmasset, fato raptus, Francisco Mariz, quem ex Joanna Friderici Feltri Urbinatum Ducis filia sustulerat, regendam reliquit. Sub horumce ergo imperio evulgatus nummus percutitur, Patrisne, an Filii, incertum.

I

VENETORUM DUCUM.

- I. **P**rimus æreus nummus ad Sebastinum Cianum pertinet, qui Ducalem iniit dignitatem Anno MCLXXIII., in cuius limbo legitur S. ZIANI DVX, & in area litteræ V. N. C. E. in formam Crucis dispositæ, hoc est *Venetiae*. In adversa observatur Crux cum quaternis Liliis in angulis, lemmate circumsepta S. MARCVS. Eo tempore Zianus gessit Principatum, quo Alexander III. Pontifex a Federico Eno-barbo insidiis petitus, quum omnia Italiae loca sibi infesta cognosceret, ementito habitu Venetias confugit; ibique a Patribus perhonorificè susceptus est; quod cum rescivisset Cæsar, comparata Classe, cui præerat filius Otto, eam in Venetas oras immisit, cui occurrens Cianus, pluribus dimicat horis, hæsitante de triumpho fortuna, quâ tandem ad Venetos declinatâ, Ottone intercepto, hostium Classis profligatur. Tanta clade perterritus Fridericus, ad pacem conversus; magno cum
- Co.

Comitatu Venetias se contulit, ibique pace cum Pontifice conciliata, ad osculum Pedis, & Pacis admittitur Sabell. Hist. Ven. Dec. I. Lib. VII.

Prima secundi ærei nummi pars inscripta est hisce litteris in ambitu E. DADVLO DVX: nempe *Henricus Dandolo Dux*, in area V. N. C. E. nempe *Venetiae*. In altera facie visitur Crux cum inscriptione circumducta S. MARCVS. Henricus ab Emanuele Græcorum Imperatore jam excæcatus, a Patribus in Ducem eligitur Anno MCLXXXI; Hoc imperante Alexius IV. quindecim annorum Puer, Isacii II. Orientis Imperatoris filius, ab Alexio Patruo Imperio dejectus; ad Venetos opem imploraturus confugit, qui valido instructo Exercitu, una cum aliis consociatis Principibus in Tyrannum irrumpunt, quo pulso, Nepos una cum Patre jam excæcato in Principatum restituitur. Hisce porro a Murzufluio imperium affectante enecatis, eoque ab Confæderatorum copiis fugato, Balduinus in Orientis Imperatorem, & Thomas Maurocenus in Patriarcham Constantinopolitanum renuntiantur. Post hæc Bisantii moritur Dandulus Anno Imperii XIII. cum antea argenteam Monetam *Mattapanis* vocitatum, a Muratorio evulgatam sub num. II., primò signasset.

Tertium æreum nummum a Jacobo Theupolo ad Ducalem dignitatem evecto Anno MCCXXVIII., percussum indicant litteræ in primæ frontis margine exaratæ I. TEOPVL DVX; in medio V. N. C. E., scilicet *Venetiae*. In postica Crux quatuor Liliis ejus brachia intercipientibus, cum epigraphe S. MARCVS. Sub hoc Principe, pro recuperanda Ferraria, a Friderico II. jam occupata, Venetis a Pontifice in auxilium accitis, hi deducta per Padum Classe, cui præerat Theupolus, Salinguerra Taurelio Imperatoris Præfecto intercepto, Urbem in potestatem Ecclesiæ redegerunt, quo tempore Venetis, suum Ferrariæ detinendi Prætorem, potestas facta est.

Post elatum Marinum Maurocenum, omnium suffragiis Raynerius Zenus Anno MCCLII. Dux designatur, sub cujus auspiciis quartus æreus nummus cusus est; demonstrat hic in anteriori primæ frontis area V. N. C. E.: idest *Venetiae*; in margine RA. CENO. DVX. Adversæ partis medium occupat Crux; in gyro epigraphes S. MARCVS.

In antica quinti ærei argento mixti nummuli visitur Crux V.

cum circumductis vocibus LA. TE. DVX: hoc est *Laurentius Theupolus Dux*. A tergo Crux pariter, & lemma S. MARCVS. Emortuo Zeno, a Patribus Theupolus sufficitur Anno MCCLXVIII., qui cum per quinque annos Rempublicam gubernasset, vita excessit.

VI. Ad Joannem Dandulum, qui primò aureum Ducatum Venetum vulgo *Zecchino*, ut dicemus in nono nummo, fecit obsignare, spectat sextus æreus nummus, ut indicant verba in ejus margine conscripta IO. DANDVLVS DVX; in medio V. N. C. E. nempe *Venetiae*. In adversa Crux cum consueta epigraphe S. MARCVS. Sub hujus Principatu capta a Saladino Hierosolyma, Veneti, qui sub id tempus Ptolemaidem moderabantur, pactis cum hoste ad sexennium induciis, a Pontifice pro Urbe tuenda suppetias enixe postulabant, qui mille & quingentis Equitibus in Syriam immisis, dum Christianos Principes inter se dissidentes ad arma in hostes convertenda, at perperam, sollicitaret, elapso Induciarum tempore, Sultanus totis viribus in Ptolemaidem incubuit; sed pertinax Venetorum virtus nec labori, nec periculo parcens, cum aliquandiu Barbarorum audaciam contundisset, tandem obsidionis præferendæ tædio, ac auxiliorum spe destituta, Urbem hosti cecidit, & sic Christianum nomen, maxima herclè Europeorum nota, in tota Syria defecit. Dux hic Principatum obtinuit Anno MCCLXXX. & post nonum Regni annum contabuit.

VII. Septimus ex ære & argento compactus nummus sub Petro Gradonico, ad Ducalem dignitatem Anno MCCLXXXIX. adscito, percutitur; hujusce primæ partis area ornatur Cruce, cum circumducta inscriptione PE. GRA. DVX. In postica visitur pariter Crux, & lemma S. MARCVS. Illo ævo præfuit hic Reipublicæ, quo, a Bajamonte Theupolo, sanguine claro, cum quibusdam illustribus Viris facta in Rempublicam conspiratione, ingruentibus ad Regiam Rebellibus, obviam cum Principe Senatores proficiscuntur, confertaque pugna, adeo fortiter se gessere Patres, ut hostes ad fugam capeSSendam adegerint, in qua Theupolus ex vulneribus moritur, reliqui intercepti, capite plexi, vel exilio mulctati, perduellionis penam luunt; contigit hoc, ut Sabellicus perhibet Dec. II. Lib. I. die 15. Junii, D. Vito, & Modesto sacra. Cæterum Gradonicus, cum quatuor & viginti regnasset annos, decessit.

Octa-

Octavus æreus nummus ad eundem Gradonicum spectat; VIII.
exhibet hic in primæ frontis area V. N. C. E. hoc est *Venetia*,
& in gyro PE. GRADONICO DVX; A tergo Crux, &
lemma S. MARCVS.

En habes in nono nummo Aureum Ducatum Venetum, IX.
vulgo *Zecchino*, a Joanne Superantio, in Ducem subrogato Anno
MCCCXIV. percussum. Hunc primo ut diximus in sexto
nummo cudere cæpit Joannes Dandulus, ut habetur in Fastis
Ducalibus Marini Sanudi apud Murat. Tom. XXII. Rer. Ita-
lic. Script. col. 400. hisce verbis = *In nomine Dei Omnipoten-*
tis. Anno ab Incarnatione Dñi Nostri Jesu Christi MCCLXXXIII.
Mense Martii Ind. XIII. Tempore Egregii Viri, & Honorabilis
coram Deo, & Hominibus Dñi Jobannis Dandulo Incliti Ducis
Venetiarum, fuit prius quedam facta Moneta auri, quæ vocata
est Ducatus ad honorem B. Marci Evangelistæ, & Omnium San-
ctorum, & Reipublicæ Venetiarum = Ostendit hic in area San-
ctum Marcum, Duci in genua provolutum, Vexillum porrigen-
tem, sub cujus apice DVX, & in nummi limbo IO. SV.
PANTIO, pone Sancti Marci effigiem S. M. VENETI;
nempe *Sanctus Marcus Veneticorum*, sive *Venetiarum*: in secun-
da nummi fronte visitur Salvator noster stans, cum his voci-
bus in circuitu SIT. T. XPE. DAT. Q. TV. REGIS ISTE
DVCAT. , quæ in aureo Ducato Francisci Danduli expo-
nentur.

Decimus argenteus nummus, *Mattapanis* antiquitas vocitatus, X.
præfert in antica Sanctum Marcum stantem, dextera manu
vexillum tenentem, ac illud Duci porrigentem, sinistra Evan-
geliorum Librum sustinentem, cum epigraphe S. M. VENETI
FRA. DANDVLO DVX, scilicet *Sanctus Marcus Venetiarum*
Franciscus Dandulo Dux, qui ad Ducalem dignitatem Anno
MCCCXXVIII. evectus est. Postica Jesu Christi effulget
Imaginem super Cathedram sedentis, cum Evangeliorum libro in
gremio, ac græcis litteris IC XC; idest *Jesus Christus*.

In Undecimo argenteo nummo ostenditur ipsius Danduli stan- XI.
tis effigies, ambabus manibus vexillum sustinentis, additis in
circuitu his vocibus FRA. DANDVLO DVX. In adverso
Sancti Marci protome, dextera benedicens, sinistra Evan-
geliorum Librum sustinentis, & epigraphes S. M A R C. V E-
N E T I.

- XII. In hoc aureo duodecimo nummo vulgo *Zecchino*, ad eundem Principem pertinente, demonstratur insculpta Ducis imago, a Divo Marco vexillum recipientis, cum inscriptione S. M. VENETI BA. GRADONICVS DVX. Retro Salvator noster stans; ad latera hinc quatuor stellæ, illinc quinque, & a duabus ovalibus lineis circumdatus, cum lemmate SIT. T. XPE. DAT. Q. T. REGIS ISTE DVCAT. , quæ verba sic placet exponere : *Sit tibi Christe datus, quem Tu regis iste Ducatus.*
- XIII. Funebribus Danduli pompis jam absolutis, Reipublicæ Princeps Anno MCCCXXXIX. declaratur Bartholomæus Gradonicus, sub cuius Imperio Divorum Marci, Nicolai, & Georgii ope ab horrendo diluvio Urbs liberata est, facto Divi Marci Anulo comprobato, ut scribit Petrus Just. in Hist. Venet. Lib. III. Demonstratur in hoc decimo tertio argenteo nummo, in genua provoluti Ducis imago, ambabus manibus vexillum tenentis, cum his vocibus in circuitu BA. GRADONICO DVX. A tergo Leo vexillum sustinens, Reipublicæ Venetæ Insigne, & lemma S. MARCVS VENETI.
- XIV. Ad eundem Gradonicum spectat decimus quartus aureus nummus, in quo ostenditur Ducis effigies, a Divo Marco vexillum recipientis, cum epigraphæ S. MA. VENETI. BA. GRADONICVS DVX. In adversa Salvator stans, & inscriptio uti in nono.
- XV. Gradonico fatis sublato, Andreas Dandulus Vir calamo, gladioque celebris, tribus & triginta tantum annis natus, a Patribus subrogatur Anno MCCCXLII. Visitur in hoc decimo quinto argenteo nummo Sancti Marci stantis imago, Dandulo gladium porrigentis, ad reprimendos forsan Jadarenses, qui septies a Venetis jam desciverant, aut Ligures debellandos, qui onerarias Venetorum naves dolo prædati fuerant, ut narrat Sabell. Dec. II. Lib. III. cum hisce circumpositis vocibus. S. M. VENE. DVX. AN. DADVL. ; nempe *Sanctus Marcus Venetiarum Dux Andreas Dandulus*; in imo M. Monetarii forsan nominis littera initialis. Altera ex parte Christus e sepulcro resurgens, cum lemmate XPS RESVRESIT pro *Christus resurrexit.*
- XVI. Marino Falerio Duce, qui in Patriam conspiraverat, Patrum Sententia enecato, Comitibus habitis, Joannes Gradonicus
Anno

- Anno post Christum natum MCCCLV. eligitur, sub cujus Imperio decimus sextus argenteus hic nummus percutitur; Hujusce areola a Ducis imagine occupatur, cum litteris circum exaratis IOHA. GRADOICO. Aversum typum Leo implet, cum epigraphe S. MARCVS VENETI.

Sub Laurentio Celso, Anno MCCCLXI. in Principem assumpto, decimus septimus aureus hic nummus vulgo *Zecchino* signatur, in cujus prima fronte ostenditur ejusdem Ducis effigies, vexillum a Divo Marco accipientis, cum epigraphe LAVR. CELSI DVX S. M. VENETI. A tergo Salvator noster stans, & lemma uti in IX. Laurentio imperante, cum Cretenses a Venetorum fide defecissent, ipse immissa ad vindictam Classe, Rebelles, terra, marique clausos, in tantas angustias redegit, ut positis armis, venia petita, ad obsequium redierint. Post hæc Celsus, quadriennio Regni anno nondum exacto, naturæ concedit.

XVII.

Ad eundem Ducem pertinet decimus octavus argenteus nummus, in cujus fronte visitur ipsius effigies, ambabus manibus vexillum sustinentis, litteris in gyrum positis LAVR. CELSI DVX. In adversæ partis area littera A, & Leo, cum epigraphe uti in XIII.

Post elatum Celsum, Marcus Cornelius inauguratur Anno MCCCLXV, quo tempore Cretenses reasumptis viribus, sub Joannis Calergii ductu, a Venetis iterum descivere, qui ad illorum retundendam audaciam immissis copiis, post varios belli eventus, tandem Joanne, aliisque seditionis principibus interceptis, hisque vel laqueo, vel securi percussis, Insula ad antiquos Dominos redigitur. Obiit Dux tertio sui Regni Anno, cum antea Aureum hunc Ducatum obsignasset, nec non subsequenter sub num. XX. expositum argenteum nummum, in quo ipsius observatur imago, cum inscriptione MARC. CORNAR. DVX. In altera facie littera M & erectus Leo, cum lemmate uti in XIII.

XIX.

XX.

Perrarum habes optime conservationis vigesimum primum ærum nummum, sub Andrea Contareno, in emortui Cornelii locum suffecto Anno MCCCLXVII., signatum. Exhibet hic in medio Crucem, & circum litteras ANDR. CTAR. DVX. Alterius partis aream Leo Venetus alatus, cum Evangeliorum libro, tegit, addita inscriptione VEXILFER VENETIAM, scilicet *Vexillifer Venetiarum*.

XXI.

Vi-

- XXII. Vigésimus secundus aureus nummus designat in prima fronte Sancti Marci Iconem, vexillum Antonio Venerio, qui fuit in Ducem adscitus Anno MCCCLXXXII, porrigentis, cum epigraphe ANTO VENERIO S. M. VENETI. Reliqua uti in aureo Ducato.
- XXIII. Vigésimus tertius argenteus nummus *Mattapanis* vocitatus, representat ejusdem Venerii imaginem, vexillum a Divo Marco excipientis, duabus stellis hinc inde locatis, atque additur inscriptio ANTO VENERIO S. M. VENETI. Postica præfert Christi in Cathedra sedentis effigiem, cum circumducta epigraphe TIBI LAUS 3 GLORIA, idest, *Tibi laus, & gloria.*
- XXIV. Vigésimus quartus aureus nummus hac inscriptione signatur MICHAEL STEN^{us} S. M. VENETI. Reliqua ut in aureo Ducato. Hic Anno MCCCC. ad Ducale Solium evectus, Liguribus navali prælio deletis, Venetaque, Francisci Carra-riensis nece, ditione aucta, tertiodécimo Principatus anno e vita excessit.
- XXV. Vigésimi quinti argentei nummi limbus hisce litteris inscribitur MICHAEL STEN^{us} S. M. VENETI; area Divum Marcum, & Ducem exhibet, nec non postica sedentis Salvatoris imaginem, & lemma ut in XXIII.
- XXVI. Vigésimus sextus aureus nummus ad Thomam Mocenicum spectat, qui Anno MCCCCXIII. in Principem cooptatus, cum per decennium Rempublicam optime gubernasset, & Tra-gurium, Spalatum, Catharum, Feltriam, Cenetamque Veneto adjunxisset imperio, inter mortales esse desiit.
- XXVII. Vigésimi septimi aurei nummi limbus hisce vocibus apparet inscriptus FRAC. FOSCARI DVX; nempe *Franciscus Foscari Dux*, qui Ducali insignitus dignitate Anno MCCCC-XXIII, maximis præliis terra, marique confectis; Ravenna, Brixia, Bergamo, Crema, sub Carmagnolæ ductu, Venetæ ditioni addictis, post quartum, & tricesimum Regiminis An-num ob nimiam senectutem a Patribus exauctoratus, paucos post dies occubuit. Cætera ut in aureo Ducato.
- XXVIII. Vigésimus octavus argenteus nummus, a Venetis illo ævo *Grossus* vocitatus, sub eodem Foscari cusus est; in hujus anti-ca repræsentatur stantis Ducis effigies, ambabus manibus ve-xillum sustinentis, cum inscriptione in margine FRA. FOS-CARI

CARI DVX; Postica ob Sancti Marci eminet imaginem, litteris circumseptam **S. MARC. VENETI**.

Ad eundem Foscarum spectat vigesimus nonus argenteus **XXIX.** nummus *Mattapanis* dictus, in quo observatur Sanctus Marcus vexillum de more Duci porrigens, litteris hinc inde dispositis **N. B.**, cum inscriptione circumducta **FRA. FOSCARI DVX S. M. VENETI**. In postica Christi in Cathedra sedentis effigies, litteris in gyrum positis **TIBI LAVS 3 GLORIA**.

Sub eodem Duce trigesimus argenteus nummulus cusus est; **XXX.** exhibet hic ejusdem Ducis stantis imaginem, cum epigraphe **FRA. FOSCARI DVX**. A tergo Venetus alatus Leo, & lemma **S. MARCVS VENETI**.

Trigesimus primus argenteus nummulus præfert Nicolai **XXXI.** Troni in Ducem electi Anno **MCCCCLXXI**. effigiem, utraque manu vexillum sustententis; pone Ducem **L. M.**; in circuitu **NI TRONVS DVX**. A tergo Leo Venetus alatus absque ulla inscriptione. Nummulus hic sex granos in pondere non excedens, ea tempestate *Solidus* vulgo *Marchetto* appellabatur, quorum viginti *Libram*, seu *Tronum* constituebant; erat *Tronus* argentea Moneta denariorum quinque, & sex granorum ad lancem Venetam ponderis, hanc primò cudere fecit Nicolaus, quam a suo agnomine *Tronus* voluit nominari. *Tronum* evulgatum habes tum apud prælaudatum Comitem Carli Tab. VI. num. VII, cum in mea supracit. Dissert. Cap. IV. pag. 78.

Trigesimus secundus argenteus contra temporis edacitatem, **XXXII.** optime servatus nummus, a Nicolao Marcello primò cusus est, quem a suo agnomine *Marcellus* dici voluit; Hujusce pondus siliquis quindecim, & tres granos redit, eoque tempore pro decem *Solidis* Venetis, seu *Semilibra* expendebatur. Recurrit in prima nummi fronte Sanctus Marcus Duci in genibus flexo vexillum Reipublicæ porrigens, litteris hinc inde dispositis **B. D.** cum lemmate **S. M. VENETI NI. MARCELL DVX**, litteris ut in aureo Ducato expositis. In postica ostenditur Christi in Cathedra sedentis imago, elevata dextera ad benedicendum, sinistra Evangeliorum librum sustententis, additis per gyrum litteris **TIBI LAVS 3 GLORIA**. Nicolaus Marcellus Dux renunciatus Anno Christi **MCCCCLXXIII.**, quintodecimo Regni mense decessit.

- XXXIII. Emortuo Marcello, a Senatu Petrus Mocenicus Anno MCCCLXXIV. substituitur, a quo trigessimus tertius argenteus nummus 63 granorum ponderis signatur. Exhibet in antica Divum Marcum Evangelistam vexillum. Duci in genibus flexo, litteris hinc inde locatis P. M., porrigentem, sub antiqua epigraphe S. M. VENETI PE. MOCENICO. In adversa, eminet Christi imago in Cathedra sedentis, dextera benedicientis, sinistra librum sustententis, cum lemmate GLORIA TIBI SOLI, hisce ex Cathedræ lateribus dispositis litteris IC XC nempe *Jesus Christus*.
- XXXIV. Trigessimus quartus argenteus nummus ad Andream Vendraminum Ducem dictum Anno MCCCCLXXVI. spectat. In prima hujusce facie repræsentatur Ducis effigies Cornu redimita, a Divo Marco vexillum excipientis, litteris hinc inde dispositis I. G. Præfecti Officinæ Monetariæ nomen, cum epigraphe S. M. VENETI AND. VENDRAMIN. In adversa Salvatoris nostri effigies in Cathedra sedentis, & lemma, uti in XXXIII.
- XXXV. Trigessimus quintus aureus nummus percussus est sub Joanne Mocenico, ad Ducalem dignitatem evecto Anno MCCCCLXXVII; hunc invenies consueto Aurei Ducati exalptum, typo, nomine tantum Ducis mutato.
- XXXVI. Trigessimus sextus argenteus nummus *Trono* in pondere equipollens, a Venetis *Libra*, seu *Mocenicus* tunc vocitatus, quorum sex, & quatuor Solidi Aurei Ducati vulgo *Zecchino* pretium equabant, sub Augustino Barbadico, qui Ducalem iniit dignitatem Anno MCCCCLXXXVI. cusus est. Ostendit hic in prima fronte Barbadici effigiem in genibus flexi, vexillum a Divo Marco accipientis, cum his vocibus in circuitu AVG. BARBADICO. S. MARCVS. VENET. In postica Salvatoris imago stantis, dextera benedicientis, sinistra Orbem sustententis, & lemma, GLORIA TIBI SOLI; in imo M. D. Præfecti Monetariæ Officinæ nominis, & agnominis litteræ initiales.
- XXXVII. Ad eundem Barbadicum spectat trigessimus septimus argenteus nummus, in quo observatur iphus Ducis effigies in genibus flexi, a Divo Marco vexillum accipientis, litteris hinc inde locatis P. B. in circuitu AVG. BARBADICO S. M. VENETI. Reliqua uti in nummo XXXIII.

Post elatum Barbadicum, eligitur Leonardus Lauredanus, sub XXXVIII
cujus Imperio trigessimus octavus nummus percutitur, in quo re-
præsentantur ejusdem Ducis, & Divi Marci imagines, nec non &
reliqua uti in XXXIII. Sub hujusce Ducis Principatu, in Venetos
omnibus prope Europæ Principibus Cameracensi fœdere conspi-
rantibus, tota terrestri Reipublicæ Ditione, Utino, ac Tarvisio
demtis, Fœderati brevi potiti sunt, at versa fortunæ alea Urbes
pari celeritate, qua amissæ, a Venetis recuperantur.

In trigesimo nono argenteo nummo ostenditur ejusdem Laure- XXXIX.
dani in genibus flexi imago, ab Evangelista Marco sedente vexil-
lum accipientis, cum familiari inscriptione S. MARC. VENETI
LEO. LAVRE. DVX; in inferiori nummi parte D. G. Præ-
fecti Monetarii nominis, & agnominis, qui uno tantum anno
perdurabat, litteræ initiales. In postica Christi Domini sedentis
effigies, dextera benedictis, sinistra librum sustinentis, cum
lemmate GLORIA TIBI SOLI.

Pro Venetorum nummorum coronide, placet hic æreum penes XXXX.
me servatum nummum exhibere, a Veneta Republica Tarvisi
signatum; at sub quo Duce, ignotum. In hujus prima fronte
repræsentatur Sancti Liberalis Tarvisii Patroni stantis imago,
dextera gladio innixi, sinistra vexillum sustinentis, & in margine
S. LIBERALIS TARVIXI. Postica præfert Leonem Venetum,
& epigraphen S. MARCVS VENETI.

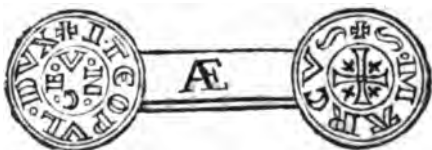
I

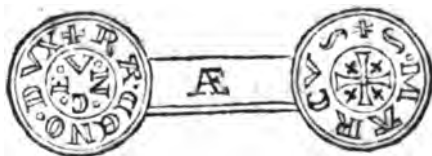
II

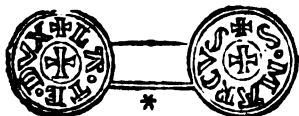
III

IV

V

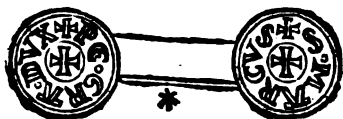
VI

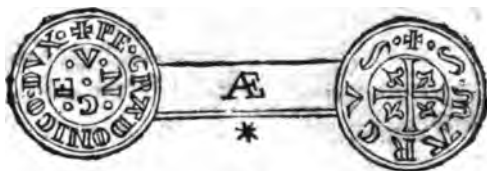
O 2

VII.

VII

VIII

IX

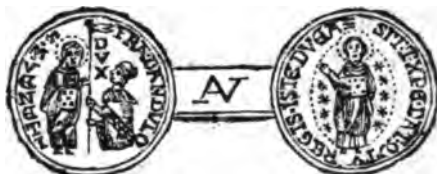
X

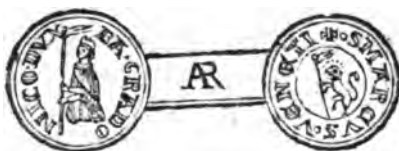
XI

XII

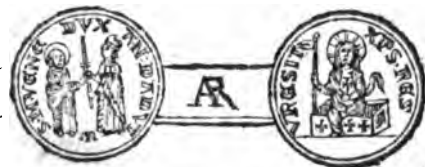
XIII

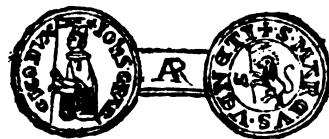
XIV

XV

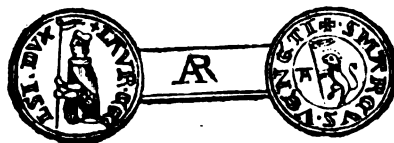
XVI

XVII

XVIII

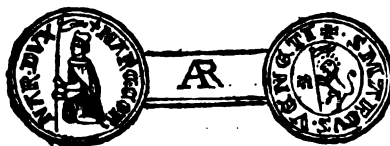

XIX

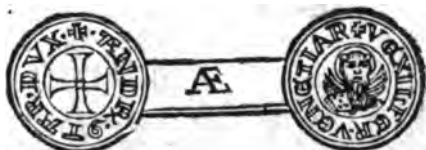
XIX

XX

XXI

XXII

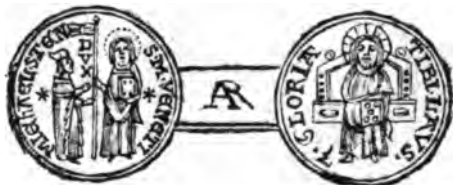
XXIII

XXIV

XXV

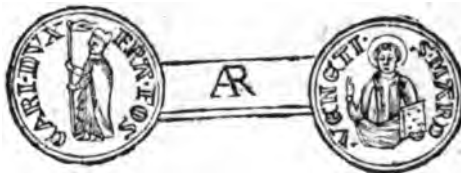
XXVI

XXVII

XXVIII

XXIX

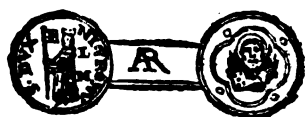

XXX

XXXI

XXXI

XXXII

XXXIII

XXXIV

XXXV

XXXVI

XXXVII

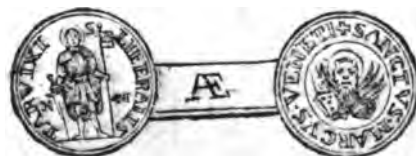
XXXVIII

XXXIX

XXXX

VERO.

NON OBSERVATIS. 111

V E R O N Æ.

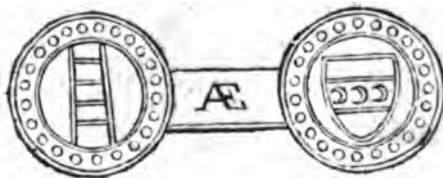
Defunctus morosa Venetorum nummorum explicatione, ad Veronæ percussos descendo, quorum tres æreos, absque ulla inscriptione signatos, expono. In horum primis frontibus repræsentatur Scala, gentilitium Scaligerorum stemma. I.
 A tergo, in primo apparet Crux affabre elaborata; in secundo Liliū; in tertio Icon tessellaria, in qua tres Lunulæ in fascia impressæ, ac versus dexteram flexæ observantur, quo Anno, & sub quo Regulo percussi, incertum. Cæterum Scaligeros, post Actiolini Tyranni mortem, qui Urbem per Annos tres & triginta gubernaverat, communibus Civium suffragiis Vicariorum, ac Principum titulo, Anno Christi MCC-LIX. Veronæ dominari cepisse, ac centum & viginti octo regnasse annos, ex Historicis colligitur. Horum primus Mastinus fuit ex Albertino natus; postremus Antonius, qui una cum Bartholomæo Fratre inito Principatu, solus regnandi studio incensus, Fratrem proditorie enecavit, quo scelere a Guilelmo Bevilaqua Fratrum Tutore objurgatus, eum honoribus, ac bonis expoliatum rejecit. Omnibus tandem exosus, conspiratione a Joanne Galeatio Mediolani Duce, qui ei in Principatu successit Anno MCCCLXXXVII, in eum concitata, Verona relicta, Venetias confugit, ibique miserrime mortem oppetiit. II.
III.

I

II

III

VI.

DE MONETIS VIGLEVANI.

- I. **V**eronensibus brevi examinatis nummis, subsequuntur Viglevani signati, quorum primus argenteus ostendit Trivultiorum Stemma, cum litteris in limbo. IO. IA. TRIVL. MAR. VIGLE. ET. F. MARE; nempe *Joannes Jacobus Trivultius Marchio Viglevani, & Franciæ Mareschalcus*. A tergo Sancti Georgii peditis effigies, lanceam in Draconis gulam immittentis, cum inscriptione, SANCTVS GEORGIV. Sfortia ab Ludovici Francorum Regis armis, Anno MID. e Mediolanensî Ducatu pulso, Rex Joanni Jacobo Trivultio celeberrimo illius ævi exercituum Imperatori, ob ejus in hoc bello egregiam navatam operam, Viglevanum insignie tunc temporis agri Mediolanensis Oppidum, modo verò Civitatem Episcopalem in Feudum, addito Marchionis titulo, tradidit, quo tempore hoc in loco, Monetæ primò cussæ sunt. Cæterum Trivultius, cum multa ad Gallici nominis gloriam præclara gessisset, totiesque de hoste palmam retulisset, a Lotrechio ei infenso, contra fas ad Regem accusatus, atque ad dicendam Causam media hyeme in Galliam evocatus, ingenti animi dolore concepto, apud Carnutes interiit.
- II. Ad Franciscum Trivultium Jo: Jacobi Nepotem spectat secundus argenteus nummus, in quo exhibentur hujusce familiæ Insignia cum casside, cui insidet Sfinx manu chartulam tenens, additis in circuitu his vocibus FRANCIS. TRIVL. M. VIGLI. 3. E.; idest *Franciscus Trivultius Marchio Viglevani, & cætera*. In postica Sancti Georgii, Equo insidentis, imago, Draconem transverberantis, cum inscriptione SANCTV GEORGIVS.

I

II

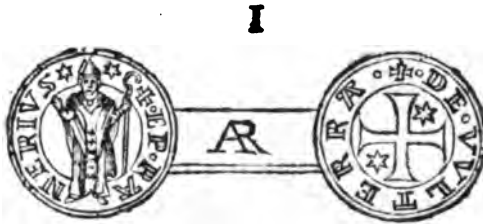

VO.

NON OBSERVATIS. 113

VOLATERRÆ.

Volaterram priscis temporibus suos cussisse nummos, ex I.
hoc argenteo, cujus Iconem hic apponi studuimus, certe quidem dignoscitur. Hunc ad illum Raynerium spectare autumo, qui Anno M C C L I. Volaterræ fuit Episcopus renuntiatus; visitur enim in antica stantis Episcopi effigies, cum his vocibus in circuitu *EPiscopus RANERIVS*. In postica *CruX*, & lemma *DE VVLTERRA*.

U R B I N I.

Primus argenteus ære mixtus nummus ostendit in area I.
Sancti Crescentini Martyris, Urbis Patroni, effigiem, cum circumducta epigraphæ *S. CRESENTIN*. In gyro adversæ partis legitur *de VRBINO*: in area stat Monogramma, grandioribus Longobardis litteris compactum, enigma mihi, quod feliciorum Œdipum requirit.

Ad Guidonem Ubaldum spectat secundus æreus nummus, II.
cujus protome in antica visitur his circumscripta litteris *GVI-DVS VBaldus VRBINI DVX*. In postica gentilitium hujusce Familiæ stemma, cum lemmate *DE FOROSEMPRONIO*. Urbini cum diu Comites Montis Feltrii sub Vicariorum titulo, Principatum tenuissent, tandem a Xysto I V. Pontifice Fridericus Anno MCCCCLXXVIII. Ducali prærogativa condecoratus est. Hic Forosempronio a Galeatio Malatesta Anno MCCCCXLV., ut legere est apud Franciscum Adamum de rebus gestis in Civitate Firmana Lib. II. Cap. XCIX., coempto, auxit Dominatum, Urbinumque, optimis, ac rarioribus referta libris Bibliotheca, illustravit; quo vita functo, Guido Ubaldus filius successit Anno MCCCCLXXXII. sub cujus imperio, superexposita Moneta signata est.

- III. In tertiæ argentei nummi limbi summitate ostenditur exiguum scutum, Urbini Stemma, subsequenter vocibus GVI-DO VBaldus VRBINI DVX; in medio ejusdem Principis gentilitia Icon. A tergo Sancti Crescentini stantis effigies, dextera vexillum sustentis, utraque planta Draconem calcantis, circumducta hac inscriptione S. CRISCIN. ORA PRO N.; nempe *Sancte Crescentine ora pro nobis*. Guidubaldus ad Principatum erectus, quamplurimas calamitates a Cesare Borgia perpeffus est. Vaser enim Tyrannus scelerata imperii cupiditate incensus, cum arma in Carnertes inferre insinulasset, ab Urbinatè muralibus tormentis, auxiliariisque Copiis, amicitiae jure impetratis, de repente in Urbinum movit. Eo modo proditus Feltrius, e Tyranni manibus vix elapsus, ementito habitu Mantuam, deinde Venetias se contulit. Cæterum cum non paulo post Ursinæ Gentis studio, Principatum recuperasset, iterum ad fugam capessendam, atque ad Alexandri VI. usque obitum exulare cogitur; quo tempore Urbinum repetens, a Populis summo honore exceptus, quinquennio post in fata concessit.
- IV. Sub eodem Guidone quartus æreus nummus cufus est, in quo observatur Strutiocamelus hisce vocibus circumseptus GV. VB DVX. URB.; hoc est *Guido Ubaldus Dux Urbini*. A tergo Urbini Stemma cum epigraphe CIVITAS VRBINI.
- V. Quintus argenteus nummus præfert in area Familiæ Roboreæ Insignia, additis in circuitu his vocibus FRA. MA. VRB. DVX; scilicet *Franciscus Maria Urbini Dux*. Altera ex parte visitur Sanctus Crescentinus Equo insidens, ac Draconem lancea transverberans, litteris per gyrum positis S. CRIS. ORA PRO N.; hoc est *Sancte Crescentine ora pro nobis*. Hic est Franciscus Maria, ex Joanne Julii II. Pontificis fratre, & Joanna Guidonis Ubaldi Urbini Ducis Sorore, natus, qui post Avunculi improlis mortem, jure hæreditario adoptionis, ac Maternæ Dotis nomine Urbini Ducatum obtinuit. Hujusce adoptionem curaverat, ac confirmaverat Julius, quamvis superessent Agnesinæ, Guidonis pariter Sororis, Filii, ex matrimonio per eam inito cum Fabritio Columna, suscepti, ad quos æque dimidiam ejus Ducatus hæreditatem jure spectare contendebatur.
- VI. In area sexti argentei nummi, ad eundem Franciscum spectantis, demonstratur Aquila expansis alis, & inscriptio FRANC. MA.

MARIA. Postica hisce litteris in margine inscripta est DVX VRBINI, in medio F. M. cum corona superposita; nempe *Franciscus Maria*.

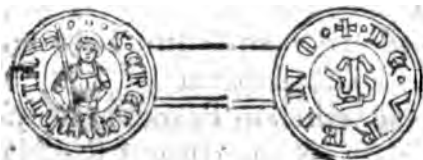
In antica septimi ærei nummi ostenditur Urbis Stemma, VII. cum inscriptione CIVITAS VRBINI. A tergo extollitur Quercus Rovereæ Gentis Tessarium Scutum, atque additur Lemma FRANC. MARIA.

Octavus argenteus nummus representat Aquilam, Solem respicientem, & epigraphen FRANC. MA. DVX VRCINI. A tergo ostenditur Sanctus Thomas in genibus flexus, in latus Domini digitum immittens, cum inscriptione CREDERE TVTIVS. VIII.

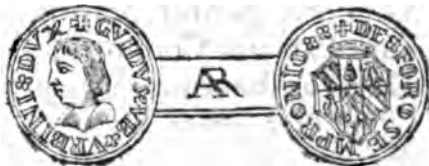
Nonus æreus nummus præfert in medio gentilitium Mediceorum stemma, his vocibus circumscriptum LAVrentius MEDICES DVX. In adversa VRBINI litteris in quercea corona exaratis. IX.

Ad eundem Laurentium pertinet etiam decimus æreus nummulus, in cujus areola observantur Mediceæ Familix Insignia, cum epigraphæ LAV. M. DVX; hoc est *Laurentius Medices Dux*. Postica præfert Urbini stemma, & lemma CIVITAS VRBINI. Francisco Maria, ut diximus in nono Pisaurensi nummo, Cardinalis Alidoxi cæde, aliisque inquinato noxis, a Leonis X. armis e Principatu pulso, Laurenzinoq. Nepoti Ditio conceditur, addito Ducis titulo, a quo hi duo nummi signati sunt. Cæterum Laurenzinus foris ab Urbinate armis vexatus, intus lenta febre cruciatus, post duos Imperii annos in juventutis flore evanuit; nec multo post Leone etiam sublato, Franciscus pacificam amissi Principatus possessionem, Gallorum ope recepit. Reliquos porro nummos a Guidone Ubaldo Francisci filio Urbini, ac Pisauri percussos; nec non Mutinenses, & Regienses sub Hercule II.; Mantuanos sub Friderico II., & Francisco filio; Parmenses sub Aloysio Farnesio, & Octavio filio; Mirandulanos sub Galeotto II., & Ludovico filio signatos, aliosque quamplurimos in meo Musæo servatos, utpotè recentiores, & ultra institutum nostrum procurrentes, omisimus. X.

I

II

III.

